Feridun bin Ahmed Sipahsâlâr

RİSALE-i SİPAHSÂLÂR

Tercüman 1001 TEMEL ESER

103

Tercüman

1001 TEMEL ESER

MEVLÂNÂ ve etrafındakiler

Risâle

Ferîdûn bin Ahmed-i Sipehsâlâr

Çeviren: Tahsin YAZICI

İSTANBUL
1977

1001 Temel Eser'i iftiharla sunuyoruz

Tarihimize mânâ, millî benliğimize güç katan kütüphaneler dolusu birbirinden seçme eserlere sahip bulunuyoruz. Edebiyat, tarih, sosyoloji, felsefe, folklor gibi millî ruhu geliştiren,ona yön veren konularda "Gerçek eserler" elimizin altındadır. Ne var ki, elimizin altındaki bu eserlerden çoğunlukla istifade edemeyiz. Çünkü devirler değişmelere yol açmış, dil değişmiş, yazı değişmiştir.

Gözden ve gönülden uzak kalmış unutulmaya yüz tutmuş -Ama değerinden hiçbir şey kaybetmemiş, çoğunluğu daha da önem kazanmış- binlerce cilt eser, bir süre daha el atılmazsa, tarihin derinliklerinde kaybolup gideceklerdir. Çünkü onları derleyip - toparlayacak ve günümüzün türkçesi ile baskıya hazırlayacak değerdeki kalemler, gün geçtikçe azalmaktadır.

Bin yıllık tarihimizin içinden süzülüp gelen ve bizi biz yapan, kültürümüzde "Köşetaşı" vazifesi gören bu eserleri, tozlu raflardan kurtarıp, nesillere ulaştırmayı plânladık.

Sevinçle karşılayıp, ümitle alkışladığımız "1000 Temel Eser" serisi, Millî Eğitim Bakanlığınca durdurulunca, bugüne kadar yayınlanan 66 esere yüzlerce ek yapmayı düşündük ve "Tercüman 1001 Temel Eser" dizisini yayınlamaya karar verdik. "1000 Temel Eser" serisini hazırlayan çok değerli bilginler heyetini, yeni üyelerle genişlettik. Ayrıca 200 ilim adamımızdan yardım vaadi aldık. Tercüman'ın yayın hayatındaki geniş imkânlarını 1001 Temel Eser için daha da güçlendirdik. Artık karşınıza gururla, cesaretle çıkmamız, eserlerimizi gözlere ve gönüllere sergilememiz zamanı gelmiş bulunuyor. Millî değer ve mânâda her kitap ve her yazar bu serimizde yerini bulacak, hiç bir art düşünce ile değerli değersiz, değersiz de değerli gibi ortaya konmayacaktır. Çünkü esas gaye bin yıllık tarihimizin temelini, mayasını gözler önüne sermek, onları lâyık oldukları yere oturtmaktır.

Bu bakımdan 1001 Temel Eser'den maddî hiç bir kâr beklemiyoruz. Kârımız sadece gurur, iftihar, hizmet zevki olacaktır.

KEMAL ILICAK

Tercüman Gazetesi Sahibi

ÖNSÖZ

Tercümesi sunulan bu eser, büyük insan, şâir ve mutasavvıf Mevlânâ Celâleddin-i Rûmî (ölümü 1273) ve etrafındakiler hakkında yazılmış önemli kaynaklaradan biridir. Yazarı, Sipehsâlâr (kumandan) unvanıyla tanınmış Ferîdûn B. Ahmed (Ahmed Oğlu Ferîdun) olup, eserini dostlarından birinin isteği üzerine yazmaya başlamış, ancak bitiremeden öldüğü için, onu başkaları tamamlamıştır.

Sipehsâlârın, haltercümesi (yaşam öyküsü) hakkında, kitabında verdiği bir kaç bilgi kırıntısı dışında bir kayda rastlanmaz. Eserinde kendisi tarafından verilen bilgiler ise, kitabın muhtevası ile çelişki hâlindedir. Şöyle ki: Yazar, kırk yıl Mevlânâ'nın hizmetinde bulunduğunu kaydettiğine göre, kendisinin ona ilk intisâbı, 1233-1234 yıllarına rastlamaktadır. Mevlânâ'nın hizmetine ancak onbeş-yirmi yaşlarında girebileceğine göre de, onun 1218 veya 1213 yılları arasında doğmuş olması gerekir. Eserinin kendisi tarafından yazılan kısmının muhtevası ise, Sultan Veled'in ölümü (1312)'nden sonra kaleme alınmış olduğunu göstermektedir. Buna göre yazar, eserini yazdığı sıralarda doksandört veya doksandokuz yaşlarında bulunuyordu. Bu durum böyle bir eser yazması pek imkân dışı kalmamakla birlikte, kolayca da kabul edilemez. Bu durum karşısında, onun daha önce başlamış bulunduğu bu eserinin başka biri veya oğlu tarafından tamamlanmış olması kuvvet kazanmaktadır. Esasen Mevlevî çevrelerince ölümünün 1312 yıllarında vuku bulduğunun kabul edilmiş olması da, bunu te'yid etmektedir..

Sipehsâlâr'ın bu eserinin büyük bir kısmı, ifadeleri değiştirilmek ve üslûbuna akıcılık vermek sûretiyle, Ahmed Eflâkî'nin "Menâkıbu'l-ârifîn = Âriflerin menkıbeleri" adlı eserine nakledilmiştir.

Risale, önce Hindistan'da, Cawnpore da 1319(1901) sonra Sa'îd Nefîsî tarafından 1325 (1947)'de Tahran'da basılmıştır. Ancak her iki baskı da ilmî bir baskı olmaktan uzaktır.

Bu eserin, ilki Ahmed Avnî Konuk tarafından "Menâkıb-i Hazret-i Mevlânâ Celâleddin-i Rûmî" adıyla 1331 (1912), diğeri Midhat Buharî-i Hüsâmî tarafından "Tercüme-i Sipeksalar be Menâkıb-i Hüdavendigâr" adıyla yine aynı yılda arap harfleriyle iki Türkçe çevirisi vardır. Ancak her iki çeviri de, eserin sağlam el yazmalarına dayanmamaktadır.

Metni sunulan çeviri ise, Sa'îd Nefîsî baskısı ile eserin Konya'da bulunan güvenilir eski bir nüshası karşılaştırılmak ve matbu metindeki hatalar düzeltilmek suretiyle yapılmıştır. Çeviride, hem yazarın ifade şekillerinin özellikleri, hem de o devir düşünüş tarzını yansıtmak için, mümkün olduğu kadar asla sâdık kalınmaya çalışılmıştır.

TAHSİN YAZICI

RAHMÂN VE RAHİM
OLAN TANRI'NIN ADIYLA

Sayısız hamd, o eşi benzeri bulunmayan Tek'e (Celâli yüce olsun) olsun ki, kimliğinin (Hüviyetinin) yüceluğu, aklın tasvir ettiği (Her türlü) şeyin üstündedir. Sayısız övgü, o herkesin kendisine muhtaç olduğu ve kendisinin aslâ kimseye muhtaç olmadığı uluya (İhsânı herkese şâmil olsun) olsun ki, ulûhiyyetinin olgunluğu muhayyilelerin tavsifinden arı–durudur. O öyle bir yaratıcıdır ki "Hepiniz de cennetten inin." (K.11,38) te'dîbi ile, insanın cevherini, ululuğun en yüksek noktasından duygular ve kötü istekler (şehvetlerin) in en aşağı mevkiine indirdi ise de, tekrar: "Bana karşı yücelik dâvasına girişmeyin, teslim olarak bana gelin." (K. XXVII, 31) âyetinin kemendi, tam ve olgun kılıma çekmesi ile ona ma'rifet Selsebili nahiyesine gitmek üzere yol verdi. İnsan türünü yaratık ve varlıklara tercih ederek: "Gerçekten de biz insanı en güzel bir surete sahip olarak yarattık." (K.,XCV, 4) şerefiyle özellendirip

"Suretinizi de en güzel şekle sokmuştur." (K.,XL,64) âyetiyle süsledi. Insan türü arasından uluhiyyet gökünün güneşleri, rablık semasının yıldızları sayılan peygamberleri, peygamberlik ve halifelik tac ve tahtı ile süsleyip şereflendirdi ki: "Ey Dâvud! şüphesiz biz seni yeryüzünde bir halife kıldık, insanlar arasında hakikat üzere hükmet,(Doğruluktan ayrılma)"(K.,XXXVIII,26) buyurdu ve onların gönlünü ma'rifet ve hikmet sütü ile besledi. Onları ezelî hakikatler ve ebedî inceliklerden haberdar etti. Rabbâni suhufu ve sübbâni âyetleri onlara, her devir ve asırda şaşkınlık vâdisine, sapıklık çölüne ve esirlik bağına tutulmuş olanlara, doğruluk sâhiline ve ebedi kurtuluşa ulaştırmak ve sonsuz hayattan nasiplendirmek için ihsân etti.

Ve peygamberler gerdanlığından (Tanrı) elçilerinin efendisi, peygamberlerin en sonuncusu, ilk ve son gelenler gerdanlığının ortadaki büyük incisi. "Ve biz seni ancak âlemlere rahmet olarak gönderdik."(K.XXI,107) âyetinde buyurulduğu gibi âlemlere rahmet olsun diye gönderilen Muhammed Mustafa'yı (Tanrının selât ve selâmı üzerine olsun) önder, önce ve bütün peygamberlerin en sonuncusu yaptı ve ezel sabahında bütün olgunlukları onun temiz mizacına kattı ve peygamberlik yüzüğünü onun mübarek parmaklarına taktı. Nitekim (Mevlânâ) buyurmuştur:

"Ey temiz zâtı arş değerinde olan (Peygamber)! Peygamberlik senin kemâlinle mühürlenmiştir.

"Senin benzerin olan gölge, değerinin yüceliğinden ötürü gözükme sahasında güneşle denklik iddiasına tenezzül etmez.

"Sabah rüzgârı, sana yardım etmek için hizmete koyuldu. Çerağa rüzgârın yardım ettiğini gördün mü?

"Cebrâil ilim denizinin dalgıcı olmuş. Hakkın kelâmı cevher, senin dilin ise, mücevherci."

Peygamberlik zuhuruna son verip, elçilik dairesini

mühürleyince, en güzel ve yüce mazharlardan olan Muhammed'in mazharından varlık noktası üzerine varlık özünü topladı.Nitekim Mevlânâ buyurmuştur:

"Tanrı'nın lûtfu, halkın bütün olgunluklarını tek şey yapıp, ona Mustafa adını verdi."

Eshâbı, ebrârı, velileri ve ahyârı (Tanrı hepsinden râzı olsun) yaratıp kendi Beytu'l–emânında (Selâmet Evi): "Bilin, haberdar olun ki, şüphe yok Tanrı dostlarına ne korku vardır, ne de onlar mahzun olurlar." (K. X. 62) nidâsı ile korudu ve onların mübarek varlığını eksik kişilerin nefislerinin olgunlaştırılmasına vesile kıldı. Doğru yolu gösterme mumunu onların eline verdi. Nitekim Peygamber (Selâm üzerine olsun): "Eshâbım yıldızlar gibidir. Hangisine boyun eğip uyarsanız doğru yolu bulursunuz" buyurmuştur. "Mutlu, annesinin karnında da mutlu olandır" hükmünce ezel sabahında alnına kudret kalemiyle ebedî saadet rakamı ve ebedî devlet tuğrası çekilmiş olanlar dünya gecesinde: "İyi erkekler iyi kadınlara" (K. XXIV, 26) âyetindeki denklik (Cinsiyyet hasebiyle onların (Velilerin) arkasından giderek bilgisizliğin çöllerinden geçip: "İnsanların gönüllerine vesveseler sokar" (K. CXIV, 5) âyetinde anlatılan tabiat gulyabanilerinden kurtulup, esenliğin emniyet evinde yer edinirler ve kaplanlarla dolu olan dağlardan –bu görülen ayakla değil– yakarış ayağı ile geçer, onların (Velilerin) yardım gemilerine biner, timsahlarla dopdolu olan denizlerden kurtulma kıyılarına ulaşırlar. Nitekim Peygamber (Selâm üzerine olsun): "Benim ümmetim, Nuh'un gemisi gibidir; ona tutunan kurtuldu, geride kalan ise boğuldu." buyurmuştur. Şeyhim de (Tanrı onun ruhunu kutlasın) Mesnevi'de buyurmuştur:

"Bir şeyhle bulundukça fenalıktan uzaksın. Gece gündüz gezici ve gemidesin.

"Sen can bağışlayıcı bir canın sığınağındasın. Gemi

içinde uyur, yol gidersin.

"Kendi zamanının peygamberinden ayrılma; kendi hünerine keyf ve isteğine itimadın az olsun."

Eğer Tanrı velilerinin (Tanrı onların hepsinden râzı olsun) makam ve kerametlerinden başlanıp, onların sıfatlarından bahsedilse, parmakların uçları onları açıklamaktan âciz kalır ve akılların onu tasavvur etmeğe gücü yetmez: "Hattâ bir kısmı bir kısmına yardım etse bile" (K., XVII, 88). Ama, peygamberlerin en üstünü ve en kerim olanı: "Araları iki yay kadar kaldı, yahut daha da yakın" (K., LIII, 9) âyetinin binicisi olan Peygamber, mucize cevherleri ile dolu olan dili ile bu topluluğun olgunluğundan: "Benim ümmetimin bilginleri, İsrâ'il oğullarının peygamberleri gibidir." diye haber veriyor. Bu mübarek sözde bilginlerden maksat, Tanrı velileridir. Onlar zâhir ve bâtın ilmini birlikte kavramış ve fiil hâline getirmiş, Hakk'ın şevk ve sevgisi uğruna kendilerini fakirlik ve yokluk potasında eritip, tam ayar altın olmuşlardır. Bundan dolayıdır ki, bütün yaratıkların kendisiyle övündüğü Peygamber hazretleri her ne kadar: "Adem ve ondan başkası kıyamet gününde benim sancağım altındadır." buyurdu ise de, bu taifeye (Velilere) karşı duyduğu istekten ötürü de zaman zaman mübarek ağzından: "Ah arkadaşlarımla buluşmak için ne de çok arzum var" sözü çıkardı. Bazan da mübarek yüzünü Yemen tarafına çevirip: "Ben Yemen tarafından Rahmân'ın nefesini almadayım" sözü ile zamanının velileri zümresinden olan Üveys–i Karani (Tanrı ondan râzı olsun)'den haber verirdi. Hazret–i Muhammed devrinde olan bu tâifenin yücelik ve ünü haddi aşkındır. Bundan dolayı ululuğu ve Tanrı'ya olan yakınlığının olgunluğuna rağmen Musâ (Tanrı'nın selâmı üzerine olsun): "Ey Tanrım, beni Muhammed'in ümmetinden yap" buyuruyor. Peygamber (Selâm üzerine olsun) de "Eğer kardeşim Mûsâ sağ olsaydı, kendisi için baş-

ka birşey mümkün olmazdı, bana uyardı" buyurdu. Bizim Hüdâvendigâr (Mevlâna) hazretleri de (şöyle) buyuruyor:

"Mûsâ senin, içinde tecelli sabahı parıldayan devrinin parlaklığını görünce: Yarabbi, o nasıl bir rahmettir; hayır o rahmeti de aşmış, orada bizzat Tanrı'nın yüzünü görme vardır. Kendi Musâ'nı denizlere daldır, daldır da Ahmed devrinde ortaya çıkar."

Şimdi tekrar maksada gelelim ve isteneni açıklayalım: Kulların en fakiri ve küçüğü olup, Sipahsâlâr diye tanınan Ahmed oğlu Ferîdûn şöyle diyor: Çocukluğumun ilk çağından beri bu tâifenin sevgi ve samimiyetinin bu zayıfın üzerinde büyük tesiri vardı. Sonunda mutluluk yeli esdi, bu zayıf, yoksul ve çelimsiz kulu, Hüdavendigârımız hazretleri, seyyidimiz, şeyhimiz,velilerin kutbu, Tanrı'dan korkanların, hakikatı arayanların (muhakkiklerin) sultanı, muvahhidlerin buhranı, ezeli sırların açıklayıcısı, ebedi remizlerin çözücüsü, ulu Tanrı'nın sırrı, parıl parıl parıldayan Tanrı'nın delîli, rabların rabbi hazretlerinin sevgilisi, kutubların kutbu, her türlü lekâptan müstağni Mevlânâ Celâlü'l–mille ve'dîn, nebîlerin ve elçilerin vârisi Muhammed b. Muhammed b. el –Hüseyn el–Hatîbî el–Belhî el–Bekrî (Tanrı ruhumuzu onun olgunlukları ile kutlasın ve müritlerinin ruhlarını onun tatlı sözleri ile nurlandırsın.) katına ulaştırdı da ömrümün en temiz kısmını o hazrete hizmet etmeye daldırdım. Onun sevgi ve aşkını "Taş üzerindeki nakış gibi" kendi gönül sahifem üzerine nakşettim. Öyle güzel bir yüz gördüm ki: "Hiçbir göz görmedi", öyle bir söz işittim ki, "Hiçbir kulak işitmedi". Nitekim kendi mübarek dilleriyle, kendi hâlinin vasfını şöyle açıklamadalar:

"Bu nefesten dünyada hayli âteş parlar; benim fâni olan sözümden hayli beka kaynar."

"Benim dış sözlerim kulaklara ulaşır da, içten attı-

ğını nâralar hiç kimseye ulaşmaz."

Gerçekten onun mübarek zâtında beşeri sıfatlar kalmamıştı. Hâşâ ondan başkası onu görmemişti. Nitekim buyuruyor:

"Her ne kadar pîr, görünüşte beşeri görünürse de, baştan başa Tanrı'nın sıfatı olur."

İşte bunun içindir ki, onun aşk ve sevgisinden bin kere yandım ve kendi kendiliğimden yok oldum da sonunda dış ve içim onun sevgisi ile yoğuruldu. Mısrâ:

"Cam inceldi, şarap ta inceldi."

RÜBA'İ

"Aşk geldi, damarımdaki, derimin içindeki kan gibi oldu. Sonunda beni kendimden boşaltıp, dost ile doldurdu.

"Vücudumun bütün parçalarını dost kapladı. Benden sâdece bir ad kaldı. Arta kalan hepsi odur."

Bu zaif (Kul) kırk yıl her biri, asrın ileri geleni, dehrin kendisine uyulanı, zâhir ve batın bilgilerinde dünyanın eşi benzeri olmayanlarından olup, verâ ve takvâda eşleri bulunmayan önder ve âşıklar ile birlikte onun (Mevlânâ'nın) huzurunda geceyi gündüze, gündüzü geceye katıyor ve yedi seyyare gibi kendi kutbu etrafında baştan ve ayaktan olmuş bir vaziyette dönüyorduk.

"Benim gibi iki bin âşıkı üzüntüden öldürdü de parmakları kimsenin kanından kirlenmedi."

Bu hâl: "Şüphesiz biz Tanrı'ya âidiz; yine (Tanrıya) döneceğiz." (K.II, 256) âyeti hükmünce, "Ol der,olur" (K.II, 117; II, 47, 59; VI, 73) âyetiyle yaratılanların besleyicisi (Olan Tanrı), o parıl parıl parıldayan güneşi (Mevlânâ'yı) eksik kişilerin gözlerinden gaybın yakası içine gizlediği ve o kapkaranlık gecenin nurunu kendi aslına ve makamına ulaştırıp: "Çok kudretli büyük bir padişah yanında" (K. LIV, 55) âyetinde buyurulan kutsal yerlere yerleştirdiği zamana kadar devam etti. O devrin dürülmesinden ve o zamanın son bulmasından

sonra canları: "Ruhlar derlenmiş ordulardır; birbirlerini tanıdıkça anlaşır, tanımadıkça birbirlerine düşerler" hükmünce ezelde o hazretin âşıkları ile beslenmiş olan bölük bölük âşık ve sâdıklar, bugün yokluk perdesi altından varlık âlemine ayak basınca can gözlerini o hazretin âşıklarını görmekle açtılar. Nitekim kendileri de buyuruyorlar:

"Benim ruhumla senin ruhun arasında bundan önce bir tanışıklık vardı."

"Bu tanışıklık her ne kadar unutuldu ise de, bugünkü birbirimize alışma, geçmişteki tanışıklıktan ötürüdür."

Çok candan dostlukları sebebiyle o hazrete yöneldikleri için hepsi, vakitlerini, o hazretin sonradan gelen arkadaşlara doğru yolu göstermek için buyurdukları ilâhi bilgileri ve bağışladıkları eserleri mütâleaya harcadılar. Nitekim kendileri buyuruyor:

"Bizden sonra gelenler için söyler ve bırakırım; çünkü ömrümüz sonraya kalıcı değildir."

O arkadaşlardan, sırlarda içli dışlı, niyazlarda sıkı fıkı olan biri, bu zayıfa yönelip dedi ki: O hazretin güzel yüzünü görmüş olan azizlerin ve ihtiyarların hepsi gayba karışmak üzeredirler. Bizzat gözleri ile gördükleri ve kulakları ile işitmiş oldukları eserleri, kerametleri ve haberleri kaydetmemek ve kitaplar (risâleler)yazmamak suretiyle bu dünyayı mahrum bırakmak kerem yolundan çok uzaktır. Umulur ki, öyle bir risâle derleyesin ki, bu risâle o hazretin temiz hâl ve hareketini, babasının ve kendisinin ve sohbet arkadaşlarının (Tanrı hepsinden hoşnud olsun) isnad hırkasını, telkinini, kerametlerini ve makamlarını içine alsın da gayb âleminden birer birer bu dünyaya gelen inanç sahipleri ve müridleri onu okumakla iki dünyanın (Dünya ve âhiretin) maksatlarına ulaşsınlar. Bu zayıf (Kul) kendi yetersizlik ve eksikliğini bildiği için şöyle dedi:

"Eğer vücudumdaki her bir kıl bir dil olsa, yine de onun güzelliğinden binde birini söyleyemem."

Onların makama,seyr ve sülukünün niteliğini (sıfatını) her biri hakikatler ve mânâlar denizini coşturan güzel sözlerinden tahayyül etmek lâzımdır. Kaldı ki, o da sadece dinleyenlerin kulağına göre, inanç sahipleri ve müritlerin makamından açıklamada bulunmuştur. Nitekim buyuruyor:

"Ben ne söyledim ise, sâdece senin anlama gücüne göredir. Yoksa doğru anlamanın hasreti içinde öldüm."

Her ne kadar bu özürler açıklandı ise de, o aziz kişi isteğinde ısrar edip dedi:

"Deniz suyu içilemezse de, yine de susuzluk nispetinde tadılabilir."

Aziz olan Rabb hazretlerinden yardım dileyerek ve o hazretten yüksek himmetler isteyerek anlatılmaya başlanıldı. Nihayet bu zayıf kul, bizzat gözler ile gördüğü ve hazretten sâdır olanlardan, hatırında kalanları kaleme aldı.

BEYT

"Derviş gördüğünü; aşağı tabakadan câhil ise, duyduğunu söyler."

Kitap tamamlanmaya başlanınca üç bölüme ayrıldı. Umulur ki okuyanlar (Tanrı kendi sırrı ile onları tekrim etsin) bir hataya rastlarlarsa, bağışlama eteğini açıversinler. Başarıya ulaştıran Tanrıdır.

BİRİNCİ BÖLÜM

(BU BÖLÜM İKİ FASLI İÇİNE ALIR)

BİRİNCİ FASIL

Hüdavendigâr hazretlerinin babası, Sultanu'l-Ulemâ' Bahâ'eddin el-Veled Muhammed (Tanrı ondan, seleflerinden ve soyundan gelenlerden râzı olsun) efendimizin isnâd hırkası ve zikir telkini hakkındadır.

Belh'li, Ebu Bekr soyundan Ahmed Hatîbî'nin oğlu Hüseyn'in oğlu, devrinin kutbu Sultanu'l-Ulemâ' Baha'eddin el--Veled efendimiz hazretlerinin nesebi Tan-

rı'nın elçisinin (Tanrı'nın selât ve selâmı üzerine olsun) halifesi Ebu Bekri's–Siddık'a (Tanrı ondan râzı olsun) ulaşır. Doğru rivayetlere ve gerçek isnadlara göre, Baha'eddin Veled'in bütün ataları bilgin ve müfti idiler ve Belh'te ve bütün Horasan'da tanınmış ve şöhret bulmuşlardı. Fakat zikir telkini ve hırkası, babası Ahmed Hatîbî'ye ulaşır.Ondan İmâm Ahmed Gazzâli'ye, ondan Ebû Bekr Nessâc'a, ondan Ebû Bekr Şiblî'ye, ondan sûfîler taifesinin şeyhi Cüneyd'e,ondan Seriü's–Sakatî'ye, ondan Ma'rufu'l–Kerhî'ye, ondan Dâvud et–Tâî'ye, ondan Habîbu'l–Acemî'ye, ondan Hasanu'l–Basrî'ye, ondan mü'minlerin emiri Ali b. Ebî Tâlib'e (Tanrı onun aziz olan yüzünü tekrim etsin), ondan Tanrı elçilerinin efendisi, peygamberlerin sonuncusu Muhammedu'l–Mustafâ'ya kavuşur.

Sultan'l–Ulemâ' Bahâ'eddin Muhammed el–Veled' in (Tanrı ondan râzı olsun) makamlarının anılması hakkındadır.

İKİNCİ FASIL

Sultanu'l–Ulemâ, Bahâ'eddin Muhammed el–Veled'in (Tanrı ondan râzı olsun) makamlarının anılması hakkındadır.

"Lakabca Bahâ'eddin ve Veled isen de, ruhları harekete getiren ebedi sultansın."

"Vefa şişesini kırılmaya bırakma; zira şişe kırılınca mestlerin ayağına batar."

Bahâ'eddin Veled, keşif sahibi olgun bir padişahtı. Zahir ve batın ilimlerinde eşi benzeri yoktu ve kendisine doyulamayan bir kişiydi. İlâhi hakikat ve bilgilerden meydana gelen uçsuz bucaksız bir deniz ve bütün gönüllerin beğenip hoşuna gittiği ve sevdiği bir kişi idi. Son derecede vera ve tekvâsı, birçok riyazetleri ve sayısız mücahedeleri vardı. Bütün gönülleri görürdü. Belh'de yerleşmişti. Horasan'ın en uzak yerlerinden, güç fetvaları halletmek için o hazrete başvurulurdu. Onun beytu'l–mâlden muayyen maaşları vardı; şe-

ri̇̂atin emri ile onunla geçinirdi. Vakıftan asla birşeye tasarruf etmezdi. Bilginlerin kılık ve kıyafetinde idi. Her gün sabahın erken saatlerinden, sabalı ile öğle namazları arasına kadar halka ders verir ve faydalı şeyler anlatırdı. İkindi namazından sonra arkadaşlara ve hizmetinde bulunanlara ilâhi bilgi ve gerçekleri anlatırdı. Pazartesi ve Cuma günleri de bütün halka vaizde bulunurdu. Talihli (Sa'îd) Sultan Alâ'eddin Muhammed Hârizmşah (Tanrı onun burhanını nurlandırsın) onun müridlerinden ve kendisine inananlardandı; daima onun huzuruna gelir giderdi. Sultan Alâ'eddin çoğu günler, vaiz vaktinde üstadı Mevlânâ Fahreddin-i Râzî ile birlikte toplantıda bulunurlardı. Hiçbir toplantı olmazdı ki, onda ciğeri kanla dolu olan yanmışlardan ve niteliksiz güzelliğe âşık olanlardan canlarını feda etmeklikler olmasın ve cenazeler çıkarılmasın, ağlama ve sızlama ile feryat halktan yükselmesin. Konuşmaya başlayınca aslan gibi kükrer ve nâra atardı. Öyle sözler ederdi ki, o sözleri üç dört derece basitleştirmedikçe hiçbir yaratık onları anlamazdı. Celîl olan Tanrı'nın tecellilerinden mübarek mizacı gazaplı ve heybetli olmuştu. Daima düşünürdü. Çok müridleri, kendisine inananları ve tilmizleri vardı. Fakat bunların hiçbiri, onun izni olmaksızın bir harekette bulunamazdı. Onun sohbeti sultanların sohbeti mesabesinde idi. Kutublardan olup, sayısız riyâzet ve mücahedeleri bulunan Seyyid Burhaneddin Muhakkik-i Tirmizi o hazretin müridi idi ve Hüdavendigâr hazretlerimizin atabekliğini üzerine almıştı.

Seyyid Burhaneddin hazretlerinden duyulmuştur: Bahaeddin Veled'i inkâr edenlerden meşhur üçyüz bilgin ve müfti, Belh'te bir gece rüyalarında kâinatın efendisi Peygamber'i (Tanrı'nın selât ve selâmı üzerine olsun) gördüler. Şöyle ki, Peygamber yeşil bir çadırda oturmuştu. Bahâ'eddin Veled de onun huzurunda idi.

Peygamber hazretleri, Bahâ'eddin Veled'e iltifatlarda bulunuyor, kucaklıyor ve orada bulunanlara: "Ona Sultanu'l–Ulemâ' lakabını verdim" diyordu. Bu rüyayı gören topluluk uyanınca her biri ayrı ayrı o hazrete yöneldi. Yolda biribirleriyle karşılaşınca dün geceki rüyadan bahsediyor, hayret ve şaşkınlık içinde kalıyorlardı. Mevlânâ Sultanu'l–Ulemâ, uzaktan bu topluluğu görünce: "Peygamber hazretleri (Selâm üzerine olsun) dervişlerin hâlini bildirmeden sizde gerçek bilgi hâsıl olmadı" buyurdu. O topluluk mağfiret dileme paymâçân'ına durarak hep birden inkâr zünnâr'larını bellerinden çözdüler. Mürid ve mutekid oldular. Bu halden sonra, cevabı altında, isim yerine "Onu Sultanu'l–Ulemâ yazdı" diye verdiği birçok fetvalar görüldü. Sultanu'l–Ulemâ'nın yüceliğinin şöhreti ufuklara yayılınca, bütün ulular, hükümdarlar, şeyhler ve sayılı kişiler, etraftan o hazrete yöneldi, vaiz toplantısında hazır bulundular. Birçok toplantılarında Sultan, Sa'ıd Alâ'eddin Hârizmşâh ve üstadı İmâm Fahreddin–i Râzi de bulunurdu. Mevlânâ Bahâ'eddin hazretleri, vaiz sırasında Yunan filozoflarının mezhebini yererdi ve "Gökten inen kitapları arkalarına atıp, filozofların silik sözlerini önlerine koyanların nasıl kurtulma ümidi olur" derdi. İmâm Fahreddin–i Râzi'nin bu düşüncelerden kıskançlığı kabarırdı ve daima sultanın yanında bir kelime söyleyip de onun Sultanu'l–Ulemâ hakkındaki inancını gevşetmek isterdi. (Fakat) hiç de fırsat bulmazdı, zira sultanın, Sultanu'l–Ulemâ hakkındaki inancının aşırı derecede olduğunu görüyordu. Tesadüfen bir gün sultan, Bahâ'eddin Veled'i ziyarete gelmişti. Bahâ'eddin Veled'in vâiz meclisinde son derecede büyük bir kalabalık vardı. Sultan, yüzünü İmâm Fahreddin–i Râzi'ye çevirip: "Sayısız bir kalabalık toplanmış" dedi. İmâm Fahreddin–i Râzi'nin eline fırsat

geçti ve: "Eğer bu kalabalığı savmak çaresi düşünülmezse saltanatın temellerinin sarsılmasından korkulur. Öyle ki onu savmak mümkün olmaz" dedi ve: "Beylerden, büyüklerden ve ünlü kişilerden bir zümre onu ziyarete geliyor ve saltanat merkezine büyük bir kalabalık topluyorlar. Kıskançlık güdüleri nefislerde süreklidir. Eğer birdenbire bir topluluk, bu bağlılık ile yaklaşıp askerlerin kuvvetini dağıtır ve umulmadık bir anda tecavüzde bulunursa, olağan sayılır" diye birkaç sebep daha saydı. Bu söz sultana tesir etti. Fahreddin–i Râzi'den: "Buna karşı nasıl bir tedbirde bulunmalı?"diye sordu. Fahreddin–i Râzi: "Doğrusu şudur ki, hazinelerin ve kalelerin anahtarlarını ona gönderelim ve diyelim ki, bugün topluluk ve kalabalık size mahsus olduğu için, müridlerin içlerinin kuvvetlendirilmesi ve inananların (sizden) şefaat dilemeleri dolayısiyle memleket işlerinde bir gevşeme olmuştur, elimizde bir anahtardan başka birşey kalmamıştır. Başkentten çıkıp, memleketten nereyi isterse orada yerleşsin.Kendisine inananların bütün ihtiyaçlarını ve işlerini görürüz. Bahâ'eddin Veled, onların bu şekilde hareket ettiklerini görünce: "Kolaydır, Cuma günü vaizde bulunup, buradan hareket edelim" buyurdu. Ertesi günkü toplantıda: "Yarın hareket etmek kararındayız. Kimin dervişlere iradesi varsa, hazır olsun" dedi. Ertesi gün kendisine inananlardan, müridlerden ve tilmizlerden üçyüz kişi birlikte onun üzengisi yanında hareket ettiler. Bahâ' eddin Veled'in hareketini sultana bildirdikleri vakit, yaptığı hareketten dolayı pişmanlık duydu. Devlet erkânı ile atlara atlayıp Bahâ'eddin Veled'in yanına gelerek özür dilemekle meşgul oldularsa da, Bahâ'eddin Veled kararından dönmedi. Eski kararında ısrar edip hareket etti. Yaklaştıkları her şehirde, şehirin hükümdarı ve ileri gelenleri onu karşılıyor, büyük bir saygı ve tâzim ile şehire götürüyorlardı. Orada kaldığı müd-

det içinde, ona bol bol hoşa giden hizmetlerde bulunuyor ve bu vesile ile dünyanın faydalarını elde ediyorlardı. Bulundukları şehirden hareket edecekleri vakit de, ora halkının ricası üzerine arkadaşlardan bir aziz kişiyi kendi yerine bırakıyordu. Böylece Dâru's–Selâm'a (Bağdad'a) kadar gitti. Ululuk ve kerametinin şöhreti Bağdad'da yaygın olduğu için, bütün vezirler, nâipler, kadılar ve şehrin ileri gelenleri onu karşılayıp büyük bir ağırlama ile şehire getirdiler. Her gün sabah ve akşam bütün büyükler, Bahâ'eddin Veled'e geliyor, ondan asla eş ve benzerlerini duymadıkları fikirler ve hakikatler dinliyorlardı. Bir ay süre ile bi'smillâh'ı tefsir etti. Öyle anlatıyordu ki, bir önce anlattığının bir sonraki ile ilgisi olmuyordu. (Yani daima yeni şeyler söylüyordu.) İslâm sultanı Alâ'eddin Keykubâd tarafından bir topluluk Rum'dan (Anadolu'dan) Dâru'l–hilâfe'ye (Bağdad) gelmişti. Bahâ'eddin Veled'in o ululuk ve şöhretini görüp iradet getirdiler. Rum'a döndüklerinde, oralardan söz ederken, Bahâ'eddin Veled'in övünülecek niteliklerinden (menkabelerinden) gördüklerini arz ettiler. Bahâ'eddin Veled'i görmeden sultanın içinde ona karşı büyük bir inanç yerleşti. Daima onunla yüz yüze gelmeyi istiyordu. Nihayet Tanrı'nın takdiri ile Bahâ'eddin Veled hazretleri Hicâz'a gitti. Hicâz'dan Şam'a uğrayıp, Erzincan'a geldiler. Sultan Alâ'eddin'in halası olan Tac Melek Hatun'un İsmetiye Hanikâhına indiler. Bahtlı hükümdar Fahreddin'in hanımı beğenilen hizmetlerde bulundu ve orada kalmasını rica etti, fakat Bahâ'eddin Veled kabul etmedi. Çabucak hareket edip Erzincan Akşehir'ine gitti. Kışı orada geçirdi. Hükümdarın hanımı, Bahâ'eddin Veled adına orada bir hanikâh yaptırdı. Orada kaldıkları bir yıldan fazla süre içinde melike, Bahâ'eddin Veled'in ihtiyaçlarını sağlıyordu. Bahâ'eddin Veled, oradan sonra Rum'a hareket buyurdular. Sultan, onun yaklaştığını öğre-

nince, kendisine haberciler gönderdi ve biran önce görüşmek arzusunda bulundu. Bahâ'eddin Veled hazretleri kabul etti. Konya sahrasına ulaştıkları vakit, İslâm sultanı, bütün devlet erkânı ile onu karşılamaya çıktı. Tam bir ihtişam ve tâ'zim ile onu şehire getirdi. Otağın kapısına ulaştıklarında sultan atından indi, yaya olarak onun atının üzengisi yanında birkaç adım yürüdü. Bahâ'eddin Veled ululandıkça, sultan daha alçak gönüllülük gösteriyor ve: "Bu kulluğu, kendi saadet ve devletim için gösteriyorum" diyordu. Bahâ'eddin Veled hazretlerini, kendine lâyık bir yerde indirdiler ve anlatılamayacak kadar hizmet ve saygıda bulundular. Hüdavendigâr'ımız hazretleri, o sırada ondört yaşında imiş. Ondan sonra sultan çok vakitler Bahâ'eddin Veled hazretlerine gelir, kendisinden faydalanırdı. Sultan, ona bütün iradet getirince, o da vakit vakit sultana şeref verip, taht üzerinde birlikte otururlardı. Bahâ'eddin Veled sultana melik diye hitap ederdi.

Nakledilir ki, bir defasında Bahâ'eddin Veled, sultana: "Melik, ben sultan, sen sultan. Senin saltanatın gözün açık olduğu (yani yaşadığın) müddetçe devam eder; benim saltanatım ise, gözlerimi kapayınca başlar" dedi. Bundan dolayıdır ki, Hüdavendigârımız:

"Tahttan tabuta giden padişah değilim; benim fermânımın tuğrası, "Orada ebedî olarak kalırlar" (K.,85 119) der." buyuruyor.

Nakledilir ki, bir gün arkadaşlar Bahâ'eddin Veled'i dalgın bir vaziyette buldular. Namaz vakti geldi. Bazı müridler: "Namaz vaktidir" diye seslendiler. Mevlânâ Bahâ'eddin Veled hiç konuşmadı ve onlara dönüp bakmadı. Onlar kalkıp namazla meşgul oldular. İki mürid şeyle uydu. O müridlerden birinin adı Hacegi idi. Hacegi, namazda, namaz kılanların yüzlerinin şeyhe, sırtlarının ise, kıbleye; şeyhlerine uyan o iki müridin ise, yüzlerinin kıbleye doğru olduğunu gözleri ile apaçık

olarak gördü. Zira şeyh, "Ben" ve "Biz"den sıyrılınca, kendi benliğinden yok ve Hakk'ın nuru içinde kaybolunca ki bu "Ölmeden ölünüz"den ibarettir. Hakk'ın ışığı (nuru) olmuş olur. Sırtını Hakk'ın nuruna, yüzünü duvara çeviren kimse, muhakkak sırtını kıbleye çevirmiş olur.

Nakledilir ki, Muhammed Hârizmşah'ın oğlu Sultan–ı Sa'îd Celâleddin'le İslâm sultanı Alâ'eddin Keykubâd arasında düşmanlık yolu açıldı ve yazışmadan düşmanlığa geçildiği vakit, Sultan Celâleddin, tam mânâsı ile techiz edilmiş, sayısız, kalabalık ve silâhlı bir ordu ile Merâga'dan hareket dizginini Rum'a çevirdi. Sultan Alâ'eddin Keykubad, kendi elçisi Beylerbeyi (Melikü'l–umerâ) Selâhaddin'den merhametsiz Hârizm askerinin Rum tarafına hareket ettiğini duymuştu.Kendi muzaffer askerlerini toplayıp,hazırlığını ve tertibini yaptı. Hazırlık bittikten sonra, yabancı askerlerin Rum ülkelerinde çapulculukta bulunmamaları için askerlerin Ermeniye hududunda toplanmaları kararlaştırıldı. Sultan hareket etmeye karar verdiği gün,Sultanu'l–Ulemâ'nın (Tanrı onun sırrını kutlasın) huzuruna gelip, onun mübarek kalbinden himmet diledi. Uğurlu olması için de hareket davulunu oraya çaldırıp, atına bindi ve yola koyuldu. Erzincan yöresine ulaşınca, birkaç gün orada kalıp, durumdan kendisini haberdar etmeleri için her tarafa casuslar gönderdi. Hârizm askeri, Erzenu'r–Rum (Erzurum) sınırına ulaşınca, casuslar onların sayı ve hazırlıklarını sultana bildirdiler. Hârizmlilerin çokluğundan Rum askerinin içine bir kuruntu çöktü. Sultan, casus olarak oraya gitmeye, Hârizmlilerin sayı ve hazırlığını, savaştaki taktiklerini öğrenmeye karar verdi. Bunun üzerine Türkmenlerin (Terâkime) kıyafetine girip, yel gibi giden birkaç dağlanmamış at seçti ve birkaç Türkle birlikte dağ yolundan Türk kılığında Hârizmlilerin ordusuna katıldı. Hârizmli bir emir onları görünce,

durumlarını inceledi. Onlar: "Biz, bu nahiyenin Türklerindeniz. Eskiden dedelerimiz, Amuye soyundan idiler. Şu birkaç yıldır, Sultan Alâ'eddin, bize kızmış ve yardım dizginini bizden çevirmiştir. Çeşitli isteklerle bizi sıkıntıya sokmuştur; daima muzaffer ordunuzu bekliyor ve bu vergiyi yüce Tanrı'dan diliyorduk. Şimdi ki, dua okumuz kabul hedefine vardı ve hükümdarın sancakları bu şehir ve ülkeleri şereflendirdi, Bunun şükrânesi olarak sultan hazretlerinin yanında bulunanların binmesi için birkaç beygir getirildi" dediler. Kapıcılar (Huccâb) bu sözlerin tafsilâtını en şerefli kulağa (Hükümdara) ulaştırdıkları vakit, sultanın çok hoşuna gitti ve bunu hayırlı bir fal saydı. Buyurdu, özel sofrayı yaydılar. Sultanların töresine göre, bütün emirler, vezirler ve ordu erkânı kendi yer ve makamlarında durdular ve onları huzura getirdiler. Sultan Alâ'eddin,Türk hizmetçilerle birlikte hepsinin gerisinde durmuştu.Sultanın çadırına yaklaştıkları vakit, sultanların töresince yeri öptüler, dua ve âferinlerde bulundular ve atları sundular. Sultan onlara iltifatta bulundu ve iyi haberler verdi. Sultan Alâ'eddin, uzaktan onların (savaş) usul ve düzenini tetkik ediyordu. Devlet erkânı dağılınca, onlara bir çadır tahsis ettiler ve yiyeceklerini (ulufe) hazırladılar. Gece yarısı olunca Sultan Hârizmşah'ın hatırından; "Sultan Alâ'eddin'in ülkesinden nereden geçtim ve halktan durumu tetkik ettimse ve sözlerinden bir mânâ çıkarmaya çalıştımsa, hepsini sultan Alâ'eddin'den memnun buldum. Bu gelenler ondan niçin şikâyet ediyorlar? Kaldı ki birkaç gündür, Sultan Alâ'eddin'in bu havaliye geldiği de duyuluyor. Nasıl olur da bunlar onun hizmetine gitmemişler. Eğer gitmiş olsalar, izin almadan nasıl ayrılırlar. Yarın daha iyi soruşturmak gerekir. Olmaya ki, casus olsunlar diye geçti. Erzenu'r–Rum (Erzurum) meliki olan Melik Mugîseddin'i çağırıp danışmada bulundu. Hârizmşah'a

bu düşünce gelmeden önce, Sultan Alâ'eddin rüyasında Mevlânâ Bahâ'eddin Veled'i gördü. Bahâ'eddin Veled ona: "Melik uyku zamanı mıdır? Kalk atına bin" dedi. Sultan Alâ'eddin uyanınca: "Yarın da tetkik eder, gece yola koyuluruz" dedi ve tekrar uyudu. Mevlânâ Bahâ' eddin Veled'i tekrar rüyasında gördü. Bahâ'eddin Veled bir sopayı tahtın dibine vurup, taht üzerine çıkıyor ve göğsüne vurarak: "Ne uyumuşsun" diyordu. Uyandığı zaman o hâlin heybetinden titriyordu. Arkadaşlarını uyandırdı ve: "Çabuk atlarınızı eğerleyin" dedi. Kendi atını da bizzat kendisi eğerleyip yola koyuldular. Gece bitmek üzere iken, Hârizmşâh bugün onların ahvâlini sorup soruşturuncaya kadar, birkaç emir onları gözetlesin diye buyurdu. Emirler sultanın emrini yerine getirip, sabaha yakın olunca, ne kadar aradılarsa da, onlardan bir iz bulamadılar; çadıra girdiklerinde onu boş buldular ve derhal sultana bildirdiler. Sultan kalabalık bir topluluğu kaçanların arkasından gönderdi. Sabah olunca da kendisi bütün askerlerle birlikte ata bindi. Sultan Alâ'eddin, bir topluluğun arkadan geldiğini görünce tam sür'atle dizginleri bırakıp kendi ordusuna katıldı. Arkasından gelen topluluk, Alâeddin'in kendi ordusuna katıldığını görünce geri döndü. Sultan Alâ'eddin askerlerine iltifat edip, onları cesaretlendirdi. Savaş yeri olarak Erzincan'ın Yassı–Çemen'ini seçmişti. Askerini oraya yerleştirdi. Ertesi gün, Hârizmliler oraya ulaştılar. Üçüncü gün her iki tarafın öncüleri savaşa tutuldular. Üstünlük Hârizmlilerde idi. Dördüncü gün yine öncüler savaştılar. Bu sefer de Rumlularda (Selçuklularda) üstünlük idi. Beşinci gün her iki taraftan askerler hazırlandı, sağ ve sol yanları tecrübeli askerlere bıraktılar. Davul, duhl, nefir sesinden, feryattan ve atların kişnemesinden feleğin kulağı sağır oluyordu. Yıldırım gibi koşan atların ayaklarından kalkan toz, o çemenliğin gökünü karartmıştı. Birdenbire, yardım yeli,

Tanrı velilerinin nefeslerinin estiği yerden esti. Rum (Selçuklu) askerlerinin bulunduğu taraftaki toz ve toprağı alıp, Hârizm askerinin gözlerine serpti. "Güç yetmeyen şeyden kaçmak" korkusu yüreklerine tesir etti. Sultan Alâ'eddin'in sancakları galip geldi. Askerleri de Hicri 627 (1229)de zafere kavuştular. Nihayet, o zamanın kutbunun himmetinin uğuru ile öyle heybetli ve hazırlıklı ordunun perişan olduğu inananlara mâlûm olsun. Yine şeksiz şüphesiz mâlûm olsun ki, bu tâifenin inayeti, din ve dünyada zafer ve iyi günü sağlayacak ve kurtulmaya sebep olacaktır.

Ş İ İ R :

"Dünyada seçilmiş sensin, göze açıklık veren sensin; bir bakışla dünyanın ve âhiretin saadetini sen bağışlarsın."

O hazretin keramet ve hâlleri çoktur; hepsi açıklansa, ayrı bir kitap olur. Fakat burada toplantılarda ağzından çıkan ve etrafındakilerin imlâ suretiyle yazdıkları sözlerden, uğur sayılarak, nümune için birazcığı nakledilecektir:

Rahman ve rahîm olan Tanrı'nın adıyla

"Bize doğru yolu göster" (K.1, 5)

Dedim: Ey Tanrım! benim her parçamı, bir nimet sunmanla hoşluk ve rahatlık şehirine ilet, binlerce hoşluk kapısını benim her parçama aç. Doğru yol hoşluk şehirine iletendir. Eğri yol, hoşluk şehirine iletmeyendir. Böyle gördüm ki, Tanrı bütün güzellerin tadını bana ve cüz'lerime lâyık gördü. Sanki bütün parçalarım, onların parçaları ile karıştı, her parçamdan süt akmaya başladı. Tanrı kendiliğinden bende güzellikten yüz binlerce suret gösteriyor. Tanrı'nın yüz binlerce kokular, gül ve gül bahçesi, sarı ve beyaz yaseminler yaratıp benim parçalarımı gül bahçesi haline getirdiğini gördüm.

Sonra da onların hepsini sıkıp gül suyu yaptı. Bu gül suyunun güzel kokusundan da cennetin hurilerini yarattı ve benim parçalarımı onlarla yoğurdu. Gerçekten şimdi dikkat ettim ve bütün güzel suretlerin, Tanrı meyvasının sureti olduğunu gördüm. Şimdi, Tanrı bütün bu rahatlıkları bana bu dünyada iletiyor. Eğer:"Sen Tanrı'yı görüyor veya görmüyorsun" derlerse, ben:"Ben kendiliğimden göremem, zira: Sen beni katiyen göremezsin." (K., VII, 143) buyurmuştur; ama madem ki kendisi görünüyor, o halde nasıl edeyim de görmeyeyim. Tanrı daha iyi bilir" derim. Oturmuştum, kendi kendime "Ne ile uğraşayım" dedim. Tanrı'dan: "Sana senliği, bende bunaldığın ve benim yakınlığımdan usandığın zaman kendine bakıp da kendinle uğraşasın diye verdim" şeklinde bir ilhâm geldi. Bunun üzerine ben: "O halde iki varlık vardır: biri Tanrı, biri de ben" dedim. Eğer Tanrı'ya bakarsam, bunalırım, kendime bakarsam üzülürüm. Olmazsa kendimi öne sürüp Tanrı'ya bakar ve: "Ey Tanrı! Varlık aşımı, bu murdarlık ve acılıkla önüme koymuşsun. Varlık, insanın dirliğini bulandıran bir lokmadır; benim sıkıntım bundandır. Ey Tanrı! Senin rahatın perde arkasından gözükmesi için bu lokmayı önümden kaldır. Tanrı daha iyi bilir, biraz uykum götürmüştü. Uyanır uyanmaz: "Gönlüme hangi söz ve tesbih gelirse, onu tâlih burcunun doğuşu sayayım"diye fal tuttum. Zira ruhum beden kalıbına dönüyordu. O anda bismi'llâhi'i–rahmâni'r–rahîm geldi.Yani ruhum Tanrı'nın adıyla benim cüzü'lerim içine dağılıyor ve Tanrı adıyla benim cüzü'lerim diriliyor. Bismi' llâh, rahmân ve rahîm'i söylemekte Tanrı'nın bu toprak cüzü'lerini nasıl aradığını müşahade ediyorum. Nihayet annenin gözünde ve kalbinde o gözyaşı ve yanışı nasıl meydana getirdiğine bak ki, çocuğu ölünce onun toprağı başı ucunda ağlıyor ve sızlıyor . Bunun hepsi Tanrının iradesi iledir. Annedeki rahm Tanrı'dandır. O

parçaları yine o diriltir. Annenin gözyaşını ve bağrının yanışını kendi acımasına şahit yapmıştır. Dedim: Tanrı'nın, toprak, hava, su ve âteşten ibaret dört unsurun cüzü'lerine karşı nasıl bir aşkı vardır ki, bazan bu cüzü' leri beslemesi ile diriltir, bazan da sevgisinden ötürü onu öldürüp hayatını yer. Yine dedim ki, nihayet kendinin Tanrı sevgisinden ötürü yavrusunu dişleri ile nasıl tuttuğunu ve onu nasıl yediğini görmüyor musun? Şimdi böyle çok merhametli olan arayıcı Tanrı olduğuna göre, onun kimseyi ölü bırakmayacağını bil. O halde her arzu ve isteği de Tanrı'dan elde ediyoruz. Benim bütün rahatım da ondandır. Dedim: Ey Tanrı! Kendinden beni ayırma; zira mevcut her eziyet ayırmadan gelir. Tekrar baktım iki şey gördüm: Biri Tanrı'ya sevgi ile olan ta'zimdir ki, bu aranılan, Tanrı ve yaşamanın makbulü olan bir ta'zimdir. Biri de, sevgisiz ta'zimdir ki, bu aranılmaz ve Tanrı'nın hoşuna gitmez. Buna göre, her ne vakit, Tanrı bana zikirde, bakma (nazar)'da ve ta'zimde nur, sevinç ve dirlik verirse, bundan o bakışı, o zikri ve o ta'zimi Tanrının beğendiğini istidlâl ederim. Herhangi bir nazar, amel ve ta'zimde nurun, sevincin ve dirliğin azaldığını görürsem, bundan Tanrı'nın onu beğenmediğini anlarım. Tekrar Tanrı'ya döner, O'nun beğendiğini ararım. Tanrı daha iyi bilir. Bu dünyada hâlden hâle dönmek, zahmet görmek ve belâ çekmek, öteki dünya nimetine; bu dünyanın nimeti ise, öteki dünyanın belâsına vesile olur. Belâya tutulma şundan ötürüdür: Bu dünyada belâ, cevheri meydana çıkaran bir mihenk taşı gibidir. Demir birkaç gün demircinin dükkânında eziyet çekmeyince, cevheri onun yüzünde belli olup değer kazanmaz. Mü'min için bu dünya demirci dükkânıdır. Tane, birkaç gün yer hapsinde gam ve kedere mâruz kalmayınca ve hâlden hâle geçmeyince, o derinin karşılığı olarak ona sanavber boyu ve o özün derisi karşılığında da ağacın dalları ucunda ona meyva vermeyiz. Taneyi kara balçıkta zâyetmeyiz, seçkin insanın belâsını nasıl zâyederiz. Ey Adem oğlu! Seni gökten yere

indirmişim. Senin parçaların, gökün damlalarıdır ve onlarda Zühal ve Müşterinin yardımı vardır. Adem'in (Selâm üzerine olsun) çamuru üzerine yağmur yağdırdıkları gibi, havanın, yağmurun etkisini, yıldızların uğur ve uğursuzluğunu,güneş ve ayın rengini senin için meydana getirdiler.Gökten geldiğin için, seni tekrar göğe götürüp, altından dokunmuş güneş çadırını, göz açıp kapayacak bir zamanda toprağa mensupların ayakları altına sermelerinde şaşılacak ne vardır. Bir cennetlik otursun diye cennet tahtını indirirlerse şaşılacak ne vardır. Tanrı daha iyi bilir. Şimdi (Bilesin ki) âlemlerden her bir âlemin kapısında bir belâ vardır. Bu belâya uğramadan o âleme giremezsin. Nasıl ki, cansız âlemden gelişip serpilme âleminden geçmen için, gömülme, haps ve bir yer gerektir. Aynı şekilde hayvan âlemine gelmen için, hayvanın dişleri ile parça parça olmak, hâlden hâle geçmek gerekir. İnsanlık âlemine gelmek için de ana rahminde hapsolmak gerekir. Dünya güzelliğini görmek istersen,dar çıkışın ve ağlamanın eziyetini,çocukluk narinliğinin sıkıntısını çekmek gerekir. Gayb âleminde yaşamak istersen, akla ait eziyetlere ve dünyanın boş şeylerinden ilgiyi kesmeye katlanmak gerektir ki, cenneti göresin. Önce fâni âlemden olmadan, öteki âleme gelmezsin. Beşeriyet âleminden silinmeden Tanrı'yı görme âlemine giremezsin, Tanrı daha iyi bilir. Tanrı'yı anınca, korku (Heybet) ve ta'zim yoluyla Tanrı'ya bakıcı ol; yoksa kendine baktığın gibi mahlûk şeklinde değil. Nasıl ki bir kimse efendisine baktığı vakit, ona bakadurur, hizmetinde bulunacağını hissettirecek şekilde durur; yoksa onu kendisi görmez. Tanrı daha iyi bilir.

Bir kimse Bahâ'eddin Veled'in mübarek sözlerini mütalea etmek isterse, aziz kişiler topluluğunun, o hazretin sözlerinden derledikleri risâleyi okusun ve tam bir inançla gerçekleri ve mânâları hakkında enine boyuna derin derin düşünsün ki, onun fidanının güzel meyvasın-

dan nasiplensin ve faydalansın. Tanrı, tevfik sâhibi ve açık yolu gösterendir.

İKİNCİ BÖLÜM

(ÜÇ FASILDAN İBARETTİR)

BİRİNCİ FASIL

Mevlânâ'nın doğum tarihi, ömür süresi (Tanrı onun aziz olan sırrını kutlasın) hakkındadır.

(Tanrı seni dünya ve ahirette mes'ud etsin.) Bil ki, veliler sultanı, (İnsanları) olgunluğa eriştirenlerin kendisiyle son bulduğu Hüdavendigâr hazretleri (Tanrı onun aziz olan sırrını kutlasın) en iyi bir an ve en sevinçli bir tâli'de Hicri 604 (Milâdi 1207) yılı aylarında mübarek ayağını varlık âlemine basıp altmış sekiz yıl cömertlikle dolu olan vücudu ile dünya halkını şereflendirdi ve 5 Cemâziyelâhir 672 (17 Aralık 1273)'de

rahmeti çok olan Rabbin civarına ulaştı.

İKİNCİ FASIL

Mevlânâ'nın hırka isnadlarının telkininin ve sohbet arkadaşlarının anılması hakkındadır.

Hüdavendigâr hazretlerimizin (Tanrı onun aziz olan sırrını kutlasın) hırka isnadı ve telkini, daha önce anıldığı gibi babası Sultanu'l–Ulemâ Bahâ'eddin Veled'e, ondan da Peygamber hazretlerine (Tanrı'nın selât ve selâmı üzerine olsun) çıkarılmıştır.Sohbeti ise,çocukluğunun ilk çağından, orta yaşlılığına kadar kutubların efendisi (seyyidi), velilerin ve olgun kişilerin kendisiyle övündüğü, meczubların baş tacı Seyyid Burhaneddin Muhakkik–i Tirmizi (Tanrı onun aziz olan sırrını kutlasın) hazretleri ile olmuştur. Bilinen ilimleri ve parmakla gösterildiği lûgat, Arap dil ve edebiyat sanatlarına ait bilgiler ile diğer ilimlerdeki üstünlüğünü elde ettikten sonra, Seyyid hazretleri ona, Şeyhi Sultanu'l–Ulemâ Bahâ'eddin Veled hazretlerinden (Tanrı onun aziz olan sırrını kutlasın) keşfetmiş olduğu ledunnî ilimleri,ilâhi bilgileri ve gerçekleri öğretip telkin etti. Hüdavendigâr hazretlerinin eşi benzeri olmayan zâtına ledünnî bilgiler açılınca, riyazet ve mücahadeleriyle de kendini velâyetin en yüksek makamlarına ulaştırınca ve tek olan Tanrı'nın sırlarını kabul edici ve hiçbir kimseye muhtaç olmadan herkesi doyurma (Samedi) hazinelerinin mahremi olunca, yerde Tanrı'nın halifesi olan Hızır (Selâm üzerine olsun) birçok defalar kendi değerli güzel yüzünü Hüdavendigârımız hazretlerine gösterdi. Hüdavendigârımız hazretlerine niteliksiz (Tanrı) sırlarından bir güçlük çıkınca, Hızır hazretleri (Onun önünde) şekil bağlar (tecessüm eder) ve o güçlükleri çözerdi ve

onun sohbetinde oturup rumuzlu sırlarla uğraşırlardı.

Hüdavendigârımızın en büyük oğlu, velilerin yüzlerinin yanağı, gençliğinin başlangıcında bütün dünyanın sevgilisi, güzellik ve letafette devrinin Yûsuf'u olan efendimiz Bahâ'eddin (Sultan Veled), bir gün sarığını sarıyordu. Nasılsa düğümü doğru gelmiyor, tekrar bozup, tekrar sarıyordu. Hüdavendigâr hazretleri de uzaktan bakıyordu. Tam bir heybetle: "Bahâ'eddin! tekrar sarma ve kendini süsleme ve özenme külfetine sokma; zira ben de gençliğimde, bir defa sarığımı tekrar sarıp bozdum da Hızır (Selâm üzerine olsun)ın sohbetinden mahrum kaldım" buyurdu. Hüdavendigârımızın Şam'da Berrâniye medresesinde bulunduğu hücrede, aziz kişilerden bir grup Hızır'ı (Selâm üzerine olsun) görmüşlerdi. O hücre hâlâ da Hızır'a nisbet edilir, halk orayı ziyarete gider, dilek diler ve dilekleri kabul edilir.

Hüdavendigâr, ayrıca velilerin ve kutubların sultanı, maşukların baş tacı, âlemlerin rabbinin sevgilisi efendimiz Şemseddin'i Tebrizi (Tanrı zikrini yüce etsin)ile çok sohbette bulundular. Semâ usulünde, fereci giymede ve sarık sarmada ona uydular. Şems'in temiz hâl ve hareketleri, makamı kendi bölümünde etraflıca anlatılacağı için, burada bu kadarla yetinildi.

Yine Hüdavendigârımız, mahrûse-i Şam'da bulunduğu vakit, birkaç zaman âriflerin sultanı, muvahhid ve muhakkik, insanları kemâle erdiren (mükemmil), olgun kişi, kal ve hâl sahibi Şeyh Muhyiddin el-Arabi, şeyhlerin ve muhakkiklerin efendisi Şeyh Sa'deddin el-Hamevi, sâliklerin özü ve şeyhlerin dayanağı şeyh Osmân er-Rumi, muvahhid ve müdekkik olgun ârif, ilâhi fakir Şeyh Evhedü'd-din-i Kirmânı, şeyhlerin ve muhaddislerin sultanı şeyh Sadreddin el-Konevi ile sohbet etmiştir. Bunlar anlatılması uzun sürecek olan gerçekleri biribirlerine anlatmışlardır. (Tanrı'nın rızası üzerlerine olsun.)

ÜÇÜNCÜ FASIL

Hüdavendigâr hazretlerinin (Tanrı onun aziz olan sırrını kutlasın) anılması hakkındadır.

"Ey zâtiyle bütün kâinat halkı övünen! Senin sözün, mucizelerin hüccet (tanıt) ve burhanıdır.

"Ruhü'l–kuds, senin yücelik ve uluğunun baş köşesinin şerefinden dolayı, senin olgunluğunun kutbu etrafında yedi gezegen yıldız gibi dolaşır.

"Senin sözünün güzellik ve letafetini kıskanmaktan, hayat pınarı tamamiyle utanç içine gömülmüştür.

"Ey Peygambere ait asil huyları (kendinde) toplayan! Ey doğru şahitler olan âyetlerin gerçeklerini açıklayan,

"Söz tükenir, onun vasfını çevreleyemez. Tükenen birşeyle tükenmeyen şeyi çevrelemeye kalkmışım."

"Velilerin ve olgunluğa erdirenlerin sultanı, ilk ve son gelenlerin kutbu, birlik nurları ile süslü ve Muhammed'e yaraşır huylar sahibi Hüdâvendigârımız hazretlerini,

"Ağzımı bin kere misk ve gül suyu ile yıkadım da yine hâlâ senin adını ağzıma almaya kıyamam." (Tanrı onun zikrini yüceltsin ve ruhunu kutlasın) hangi dil ve beyan ile övebilirim.

Ş İ İ R

"Onu övme gerçekte kendini övmedir, zira güneşi öven, kendi gözünü övdü."

Ve bir kısmı aynu'l–yakîn ile görülen, bir kısmı da ilmu'l–yakîn ile bilinen sınırsız ve sonsuz olgunlukların vasfından hangisini dili (ucu) kesik kalemle açıklayabi-

lirim; zira her bilinen görülmez, her görülen söylenmez ve her söylenen yazılmaz. Bunun delili şudur: Tanrı'nın velilerinin (Tanrı'nın rızası hepsinin üzerine olsun) her biri, gördükleri riyazetler ve mücahedeler ve kendi iç (zamir) aynasını Tanrı'dan başka şeylerden temizledikleri kadar ululuk (Kibriyâlık) süslerine kabiliyet kazanmış ve yüce Tanrı'nın sıfatları ile sıfatlanmışlardır. Nitekim Peygamber(Selâm üzerine olsun): "Kim tanrı ile oturmak isterse, tasavvuf ehli ile otursun" buyurmuştur. Şeyhim hazretleri de buyuruyor:

"Kim Tanrı ile oturmak istiyorsa, velilerin huzurunda otursun."

Bu tâife, kâinatın efendisinin (Peygamberin) (Selâm üzerine olsun): "Yüce Tanrı dedi: Bir kulu sevdiğim vakit, onun kulağı, gözü, eli ve dili olurum. Benimle duyar, benimle görür, benimle hiddetlenir ve benimle konuşur" kutsal hadisinde haber verdiği gibi beşeri sıfatlardan silinmiş ve onunla diri, onunla söyleyici ve onunla dinleyici olmuştur.

"Eleste kapılmış olanlar, elest ahdinden yine mesttirler.

"Dert konağında ayakları bağlı, can vermede ise, elleri açıktır.

"Kendilerinden yok olmuş,dostla bâkidirler;şu anda var oldukları hâlde yokturlar.

"(Asıl) Tevhid ehli, bu taifedir: arta kalanların hepsi kendilerine tapıcıdırlar."

Ve tevhid ehlinin ulularından olan ve sırları didik didik eden (Hallâc) Hüseyn b. Mansur şu sözü söyleyip bu makamdan şöyle haber veriyor:

"Gözümdeki sen misin,yoksa ben miyim?Hâşâ! Hâşâ! Seni de, kendimi de ikilik isnad ve isbatından tenzih ederim."

Ve Şeyh Evhadü'dü--din--i Kirmani buyuruyor:

"Bu ipliğin iki kat olduğunu sanma, aslına ve fer'ine

iyi bak, tek kattır.

"Bu, bütün odur, fakat benimle gözükmektedir. Şüphe yok ki, bu hep benim, fakat onunla kaimim.

Ve Hüdâvendigâr (Tanrı onun sırrını kutlasın) buyuruyor:

"Ey Tanrı velilerini Tanrı'dan ayrı sayan! Velilere karşı iyi zanda bulunsan ne olur?"

O halde Tanrı velilerinin, Tanrı'nın sıfatlarının mazharı oldukları anlaşıldı. Bir kimse onları dış göz ile görmeyebilir. Nitekim Kur'an–ı mecid'de buyuruluyor: "Ve görürsün ki sana bakıyorlar, fakat baktıkları hâlde görmezler." (K.VII. 197) Hüdâvendigâr da buyuruyor:

"Bir kimse senin ayağınla yürümezse, sana nerede erişebilir. Senin kanadınla uçmayan, senin kuşun nasıl olabilir?"

Başka bir yerde de buyuruyor:

"Senin yüzünü görmek çok nâdirdir. Ne mutlu o kulağa ki senin adını duydu."

Gören bir göz elde ettikten sonra onların yüzlerinin güzelliğine bakmak lâzımdır. Ancak bu görme elde edilse bile, onlar kendilerini göstermedikçe, nasıl görülebilirler. Nitekim Hüdavendigâr hazretleri buyuruyor:

"Yine o kendini gönüllere gösterir; dervişin hırkasını (Yine) o diker."

Dünyada olgun ve ermiş ve gören şu kadar velî vardır. Bunlardan başka bir kısmı da vardır ki, bunlar Tanrı'nın gizli velîleridir ve bunlar hakkında Tanrı'dan başka kimsenin bilgisi yoktur. Dünyadaki olgun ve ermiş veliler: "Ey ulu Tanrı! Gizli velilerinden birini bize göster" diye Tanrı'dan istekte bulunurlar ve bu, bazısına müyesser olur. Nitekim Şeyh Ebû Bekr'i Kettânı' den (Tanrı'nın bolrahmeti üzerine olsun) nakledilmiştir: Ebû Bekr–i Kettânî, bir gün Kâbe'de oluğun altına oturmuştu. Benî Şeybe kapısından bir ihtiyar azametle içeri girdi ve kendi yanına gelip selâm verdi. Ve:"Ey

Şeyh! Niçin İbrâhim (Selâm üzerine olsun)'in makamı olan yere gitmiyorsun; orada halk oturmuş, hadîs dinliyor, sen de dinlersin; zira oraya doğru rivayetleri ve âli isnâdı bulunan bir pir gelmiştir" dedi. Ebu Bekr–i Kettânî: "Ey şeyh! Onun uzun bir isnadı vardır. Onun orada isnadla söylediklerini ben burada isnadsız olarak duyuyorum." dedi. İhtiyar: "Kimden duyuyorsun" diye sordu. Kettânî: "Kalbim, Rabbimden bana nakletti" dedi. İhtiyar: "Bunun için delilin nedir?" diye sorduğunda Kettânî: "Delilim şudur ki, sen Hızır'sın" diye cevap verdi. (Bunun üzerine) Hızır: "Şimdiye kadar Tanrı'nın, tanımadığım hiçbir velisi kalmadığını sanıyordum. Ebu Bekr–i Kettânî'yi görünce, Tanrı'nın tanımadığım, fakat onların beni tanıdıkları kullarının bulunduğunu gerçek olarak bildim" dedi.

Hülâsa eğer mânâ ve tevhid gözüyle görülebilirse, dil ile beyanla ifade etmek târiz olacak.

"Defalarca zemânede sır olan ne varsa (Hepsini) açığa vurayım diye söylemişim,

"Fakat kötü göz darbesinden ve cefa korkusundan dilimin üzerine çivi kakılmıştır.

Hüdavendigâr hazretleri buyuruyor:

"Her kime işin sırlarını öğrettilerse, onun ağzını dikip mühürlediler".

Ve hâl dili ile söylemek gerekirse de, yazmakla açıklanmış ve aydınlanmış olacak:

"Konuşan bir papağan olan dil, bin ifade ile gönlün hâlinin sırrından yüzde birini anlatamaz.

"Ağaçtan bir dil ve boğum boğum olan kalem, âşıkların gönlünün sırrını nasıl yazabilir?

Bu tâifenin vasfında ne kadar ileri gidilirse, gidilsin, bu onların olgunluklarına nispetle eksiğin ta kendisi olacak; ama –Tanrı seni dünya ve ahirette muvaffak etsin– bilmek gerekir ki, Tanrı velilerinden her biri bir meşreble özellenmişlerdir. Nitekim, peygamberlerden

(Selâm üzerlerine olsun) bazısının meşrebi, Adem–i Safi'de olduğu gibi ledün ilmidir; bazısının meşrebi, Musa Kelimu'llah (Tanrı'nın selâmı üzerine olsun) ınki gibi konuşma (tekellüm) ve yakınlık (tekarrüb)dır; bazısına ise, bütün meşrebler verilmiştir ve Tanrı'nın bütün güzel adları üzerinden geçilmiştir. İlk ve son gelenlerin en üstünü olan Peygamber'inki (Tanrının selât ve selâmı üzerine olsun) gibi. Hüdâvendigar hazretleri (Tanrı onun ruhunu kutlasın), bu meşreblere göre, velilik dairesinde Peygamber'in meşrebinin feyzinden faydalanmıştır. Nitekim buyuruyor:

"Hazineyi açtılar, hepiniz elbise giyiniz. Mustafa tekrar geldi, hepiniz imân ediniz."

O hâlde, onların makamlarını anlatmakta bu fakir için birkaç şekilde zaruret vardır: Hüdâvendigâr hazretleri, lûgat, arabiyât, fıkıh, tefsir, hâdis, ma'kulât ve menkulât gibi ilimlerde, o çağda zamanın bütün bilginlerinin başta gelenlerindendi ve bütün fenlerde yüksek icâzetler elde etmiş, gençliğinin ilk çağında Halep şehrinde türlü bilim ve sahalarda dünyada eşi olmayan Mevlânâ Kemâleddin b. Adîm'den faydalanmakla meşgul olmuştur. Arkadaşları kendilerine güç gelen meseleyi Mevlânâ'ya arzederlerdi.Mevlânâ bu meselenin tahkiki hususunda o kadar yollar gösterirdi ki, bunları duyma zevkinden, soranın, kemiği içinde ilikleri erirdi. Öyle ki, gösterdiği çözüm şekillerinden hiçbiri bir kitapta bulunmuyordu. Onların mübarek nazarları daima levh–i mahfuz'un sahifeleri üzerinde olduğuna göre, en aşağı makamlarından sayılan resmî ilimlerde bu derecelere ulaşmasına şaşmamalıdır. Nitekim işaret buyuruyorlar:

"Ey bahar yeli gibi sabahların tadını almış gönül! Görmekten mest oldun da yine görülmedik zevkin peşindesin.

"Bazan hayret denizine (dalmağa), bazan dağın ete-

ğine (çıkmağa) hazırlanmış ve dağda kehribar görmüş.

"Göz ve gönülden başka yüz pencere açılmış; yer ve gökten dışarı çıkıp yüzlerce gök görmüş."

"Tevhid'de arayan (tâlib) ile aranan (matlûb)ın sıfatlarını ayrı gören ne arayan ve ne de aranandır.

"İlâhi kim bilir?" Lâ'dan kurtulan kimse. "Lâ" kim kurtuldu?" Belâ görmüş olan âşık" der.

"Cübbemin içinde yoktur'un sırlarını bilmiş, ben bu cübbeyi bin defa Kuba görmüşüm.

"Ululuğu (kibriyâ) görmüş olanın temiz nazarında iki âlem (Dünya ve âhiret) horozun önündeki tane gibidir."

Ululuğun (Kibriyânın) temiz nazarı ile bakıp da önünde bulunan kıymetli, şerefli menzil ve makamlara ve yoldan bulunan yüksek tavırlara nazaran zâhiri ilimlerin ve onlarla uğraşmanın, bu yolda hicab olduğunu ve ilimden istenilenin elde edildiğini ve kendi zâtında yerleştiğini görünce, bütün bunları güzel kokulu gönlünün sahifesinden sildi. Nihayet kendine ledünnî ilimler açılıp, ilimlerden vazgeçme ve bilinene –ki o'Tanrı' dan– kavuşma müyesser oldu. Nitekim bu hususu te'yid için buyuruyor:

"Gönlü bilgilerden yıkayayım; kendimi kendimden habersiz hâle getireyim; zira talihi yüce olan dilberin yanına fen sahibi olarak gitmek doğru olmaz."

Ve başka bir yerde buyuruyor:

"Mest ve erkekçe bir hamle yaptım: İlmi verdim de bilinene eriştim."

"Ayet–i Kürsî ile arşa uçtum da diriyi gördüm ve kayyûma eriştim."

Başka bir yerde, zâhirî ilimlere bağlı kalmış olan topluluğa, doğru yolu göstermek için bu makamdan bahsediyor:

"Eğer harâbât ilmi, senin arkadaşın olsaydı, bu ilim ve hüner senin yanında yel ve hevesten ibaret olurdu.

"Ve eğer gayba âit kuş, senin üzerine gölge salsaydı, Dünya Simurg'u senin nazarında sinek gibi olurdu."

"Ve saadet sabahı sana ikbal gösterseydi, eteğin ve sakalın asesin eline nasıl düşerdi!

"Eğer hakikat şahının debdebe alayı görünseydi, sultanların bu davulu sana çan gibi gelirdi."

Bu makama dair mübarek sözleri arasında buna benzerleri çok vardır, hepsini zikretmek uzun olur.

MÜCAHEDE VE RİYÂZETLERİ

Hüdavendigâr hazretlerinin doğruluk ve aşkının fazlalığı sebebiyle geçirdiği mücâhede ve riyazetler, acaba kendinden önce hiçbir veliden sâdır olmuş mudur? Nitekim buyuruyor:

"Ey benim gözlere ibret olan sevgilim! İbret görmüş gözlere,
İlk ve son gelenler için de böyle bir aşk zuhur etmedi"

Başlangıçtan ölünceye kadar günden güne riyâzet ve mücahedelerini bir kat daha arttırıyordu. Bu zayıf kul, yanında bulunduğu ve eşiğinin noktasına pergel gibi başını koyduğu kırk yıl içinde yatak ve yastığını, dinlenmek maksadı ile bir gece yan üstü yattığını görmedi. Yüce Tanrı'nın sevgisinin heyecanı, o hazretin riyâzet görmüş vücudunu daima harekete getirdiği içindir ki, kendi hâlinden şöyle bahsediyor:

"Şiltesi dikenden olan kimse, hangi yanına yatarsa yatsın, nasıl rahat eder."

Onun uykusuzluk ve kararsızlığı nasıl anlatılabilir ki, uyku ve dinlenme onu aslâ görmedi. Gece uykusuzluklarından, fazla sem'â ve hareketlerden sonra,arkadaşları uyku bastığı ve nezaketsizlik edip huzurundan ayrılamadıkları kendisine malûm olunca, müritleri ve kendi-

ne inananlar hakkında lutuf ve iyi hareketinden dolayı, bir müddet murakıp olur, sırtını duvara dayayıp, mübarek başlarını dizleri üzerine koyardı. Şeyh Muhammed Hâdim gelir, büyük bir fereci vardı, onu bütün vücudunu örtecek şekilde mübarek sırtına atardı. Bütün arkadaşlar uyuyunca tekrar kalkar, namaza dururdu. Bâzan da dolaşır, rahat ve dinlenme bulmazdı. Nitekim buyuruyor:

"Benim elsiz ve ayaksız olan gönlüm, onun aşkına güç yetiremediği için Mecnun gibi gece ve gündüz zincirin ucunu kemirmedeyim.

"Kan içindeyim, onun hayali gelirse, kendimden habersizlikten dolayı, bu hayali kana bulamaktan korkarım.

"Ben ağlayanın gecelerini, periler ordusundan sor; zira karanlıkta gidip gelmeden ayağım periye dokunuyor.

"Parça parça olmuş gönlüm, yıldız gibi bütün gece dolaşmada; başına buyruk yârimin sihrinden uykum kaçmış.

"Bırak beni de güneş gibi ateşten bir elbise giyineyim, o âteş içinde güneş gibi dünyayı süslüyeyim.

"Biran dinlensem, ruhum dinlenmez. Biran dinlenmediğim zaman dinlenirim." (Divân–ı Kebir, C. III, S. 205; trc. c. V. s. 444)

Yine başka bir yerde bu hâle işaret ederek buyuruyor:

"Herkes uyudu ve gönlünü kaptıran ben ise, uyumadım. Bütün gece gözlerim gökte yıldız saymadadır.

"Uykum gözümden öyle gitti ki, asla bir daha gelmez. Uykum senin ayrılık zehirinden içti ve öldü.

Başka bir yerde buyuruyor:

"Gözüm kanla doldu ve kan dinmiyor (Uyumuyor), gönlüm delilikten uyumuyor.

"Kuş ve balık, bu, nasıl oluyor da gece ve gündüz

uyumuyor diye bana şaşıyorlar.
"Bundan önce, uyumuyor diye tersine dönmüş göke hayret ediyordum.
"Şimdi gök bile niçin uyumuyor diye bu zaife şaşıyor.
"Aşk bana büyük bir büyü yaptı. Ruhum, bu büyüyü duyduğundan beri uyumuyor.
"Şunu iyi bildim ki, ölmeden önce ruh, bedenin dışında uyumuyor.
"Haydi sus ta aslına dön: "Dönücüdürler"(K.II,156) in gözü uyumaz." (Divân–i Kebir, c. II, s. 242)
Ve başka bir yerde de Tanrı'nın tecellilerinden gark olduğu sert ve heybetli hâli şöyle açıklıyor:
"Bir koku geliyor bana, galiba o vefalı sarhoş güzelim, beni anarak şarap içiyor.
"Ey o konağı can ve gönülde olan dilber! Her an hasta gönlüm için ilâç yapardın, beni nasıl unuttun?
"Nerede benim sevdama lâyık bir nâra, bir ses? Nerede benim nurlarım gibi bir güneş, bir ay?
"Bak, her an onun haberi, kendi damından geçip, gönlümün penceresinden, ateşle beslenen ruhuma ulaşıyor.
"Benim uyanık talihim, bu gece, bu sözlerde o sırlardan gizli bir sırrı uyanıkların önüne koyar.
"Onun visalinden nasıl bahsedeyim? Onun güzelliğini nasıl anlatayım? Zira o dudu kuşları benim bu sözümün tuzağına yaklaşmıyorlar ki.
"Şaşılacak şey! O uykusuz fil, nasıl oldu da geceleyin Hindistan'ı rüyasında gördü. Leylâ (sevgilisini) aramak üzere deliye (Mecnun'a) dönen ruhuma geldi.
"Gönlümden sabrı götürmüş, beni mest ve harâb etmişsin. Nerede ilmim, nerede hilmim, nerede herşeyi anlayan aklım?
"Bu gece de nedir? Yüzyıllar geçti de bu ateş sönmedi, bu cehennem dinmedi, ben utançtan su kesildim de

bu ateşim sönmedi."

Başka bir gazelde de yine buyuruyor:

"Bu gece uyku bana gelirse, sakalının lâyığını görür: yatak ve yastık yerine bütün yumruk ve tekme görür.

Bilindiği üzere, uyku, vücud rahatlığından ve bedenin dinlenmesinden ve dimağın yumuşak bir hâle gelmesinden hâsıl olur. Halbuki fazla mücahade ve riyazetten dolayı bunların hiçbiri o hazrette yoktu. Hiç şüphesiz uykusuzlukta onun büyük bir şöhreti vardı.Bu uykusuzlukta ondan yüksek sözler sâdır olmuştur. Bu risâlenin, bunların hepsine tahammülü olmadığı için bu kadarla yetinildi.

ORUCU, MÜCAHEDESİ VE AÇLIĞINA DAİR

Oruçta, mücâhede ve açlıkta ender bir kişi idi. Kendisinde görülmüş olan mücâhede beşerin gücü dışında idi. Tanrı'nın (Adı aziz ve celil olsun)Kur'ân–ı Mecîd' de bildirdiği: "Öyle rab ki, sizi doyurdu da açlıktan kurtardı ve sizi korkudan emin etti." âyeti ve Peygamber hazretlerinin (Tanrı'nın selât ve selâmı üzerine olsun): "Açlık yeryüzünde Tanrı'nın taâmıdır; Tanrı, son derecede doğru olan arkadaşların bedenlerini onunla diriltir" hadisinin hakikati gerçekte ona keşf oldu ve amellerinde gözle görülür hâle geldi. Nitekim bu hâlini biraz açıklıyor:

"Geceleyin iki yay kadar kaldı araları.yahut daha da yakın" (K_3 LIII,9) meyhânesinde bulunan kimsenin, nurla dolu olan gözünün içinde Tanrı'nın yüzünü görmenin mahmurluğu vardır.

"O meyhânenin adı" geceyi rabbimin yanında geçirdim"dir; alâmeti ise, "Tanrı beni yedirdi, içirdi" hadisidir."

İslâm esaslarına göre, yılda bir ay oruç vardı. Tanrı'

dan korkanlar ise, üç ay oruç tutarlar. Üç gün, üç hafta ve biraz fazla tutanlar da vardır, fakat hepsi de iftar ederler ve kırk günlük çilede bile iftar ettikleri ululardan nakledilmiştir. Ama aç durmayı son derecesine vardıran Hüdavendigâr hazretlerinden (Tanrı onun ruhunu kutlasın): "Tam kırk yıl, geceleyin midemde yemek bulunmadı" diye duyuldu. Nitekim ârif ondan (Tanrı sırrını kutlasın) nakledip diyor:

"Tanrı çok iyi bilir ve elçisi de şâhiddir ki, kuvvetim ve azığım Tanrı'dan gelir.

"Şimdi tam kırk yıl oldu ki yemeğe muhtaç olmadım.

"Madem ki "Geceyi rabbimin yanında geçirdim" elde edilmiştir, o halde işte "Tanrı'nın yemeği" ruhuma ulaşmıştır."

Nitekim olgun bir kişiden: "Ey nefis! Cehd et ve ayakta dur, çünkü bu, ömrünün son gecesidir" dediği ve bunun üzerine oruç tutup namaz kıldığı ve kırk yıl daha yaşadığı nakledilmiştir.

Hüdavendigâr hazretleri, sülukünün başlangıcında, üç gün, bir hafta ve kırk gün oruç tutar ve iftar ederlerdi. Fakat süluklarının sonlarında, ramazanda sadece iki defa iftar ederlerdi. Bütün ramazan boyunca sadece bayramda iftar ettiği kaç defa görülmüştür. Sevgililerin sultanı Mevlânâ Şemseddin-i Tebrizi (Tanrı zikrini yüceltsin) ile ilk buluşmalarında tam altı ay oturmuşlardı. Öyle ki, her ikisinin yemek, içmek ve beşerî bir istekleri olmadı ve iftar ettikleri vakit de tek çeşit yemekle yetinirlerlerdi. Nitekim buyuruyor:

"Gerçekten hem haram, hem de yazık arpa ekmeğine, sen nefsin önüne kepek ekmeğini koy."

En çok yediği yemek de on lokmayı geçmezdi ve bir müddet sonra tekrar midesini temizler ve derdi: "İçimde öyle bir ejderha vardır ki, yemeğe tahammül etmiyor." Kustuğu vakit onda öyle bir mücahede görülürdü

ki, açlık mücahedesinden daha kuvvetli idi ve mübarek yakasından ter damlaları akardı. Açlığın medhinde buyuruyor:

"Senin kuşun, yeme ve kusup ishal olmadan dolayı bu yumurtada kalmıştır. Bu yumurtadan çık da kanatların açılsın."

"Oruç safrası baş sevdasına artırırsa da, böyle bir safradan mucize bulurlar."

Bütün anlatılanlar, zâhiri orucuna aitti. Tanrı'dan başka herşeyi terk etmekten ibaret olan bâtını oruç da kendisinden hâsıl olmuştu. Nitekim marifet ehli demiştir: Oruç üçtür: avâm (halk) orucu, hasların orucu ve en hasların orucu. Avâmın orucu, yeme ve içmeyi terk etmekten ibarettir; kasların orucu, el ayak ve diğer organları (kötülük yapmaktan korumaktır; en has olanların orucu ise, Tanrı'dan başka herşeyi terk etmektir.

Evinde yemek pişirme ve külfete girildiği gün, ev halkına kızar; yemek işleri ve külfet az olduğu gün de son derecede büyük bir sevinç gösterir ev halkına çok inayetlerde bulunurdu ve: "Bugün ev halkının alnında fakirlik nuru parlamaktadır"derdi. Daima da fakirlik ile övünürdü. Nitekim Peygamber hazretleri (Tanrı'nın selât ve selâmı üzerine olsun): "Ey Tanrım! Beni miskin olarak dirilt ve miskin olarak öldür ve miskinler içinde haşret" buyurmuştur. Hüdavendigâr da bütün işlerinde o hazrete (Peygambere) uyduğu için fakirlikte de onun arkasından gitmiştir. Nitekim buyuruyor:

"Fakirlik ve yok olma (fena)nın debdebe ve saltanatı boşuna değildir, duman olan yerde ateş vardır."

"Eğer aşk bizim arzu ve hevesimizde değilse, gönlümüzü ve sarığımızı boşuna mı götürdü."

Başka bir gazelinde de buyuruyor:

"Şehvetin öldürdüğü pis; aşkın öldürdüğü ise, temizdir. Aşk, temiz ve pis için bir çadır kurmuş."

"Bütün âşıkların gönlü, fakirlik etrafına çadır kur-

muş, fakirlik şeyhlerin şeyhi, bütün gönüller ise, onun müridi gibidir.

Başka bir yerde yine buyuruyor:

"Lâmekân aşkının ateşi, cismimi tamamiyle yakmış; fakirlik cevheri bir semender gibi yanmadan belimde kalmış."

Başka bir yerde de:

"İki dünyada da (dünya ve âhirette) temiz bir gönlü olan her insan, ben sizin rabbiniz değil miyim? hitabına evet sen bizim rabbimizsin (K. VII, 172) diye cevap verilmekten maksadın, fakirlik olduğunu gördü."

Kimya ve simya ilimlerinin gözbağıcılığından tek ve Mevlânâ'nın müridi ve âşığı olan Bedreddin–i Tebrîzî hizmete girdiği sırada arkadaşların fakirlik ve yoksulluklarını, mücahede ve riyazetlerini görünce, onlardan bir kısmına: "Eğer Hüdavendigâr hazretleri emir buyurursa, arkadaşların geçimlerine yardım ve hizmette bulunanlara bir fayda olması için bir tedbirde bulunayım" dedi. Bir kısım arkadaşlar, kendilerine kimya ilmini öğretmesi için Bedreddin–i Tebrîzî'nin yanına gidiyorlardı. Bu haber Hüdavendigâr'ın asıl kulağına gelince, son derecede kızdı; büyük bir hiddetle Bedreddin'i çağırdı ve ona: "Hey! Ben ne kadar arkadaşları fakirliğe teşvik ediyor ve dünya malını gözlerinden düşürüyorsam, sen de gelmiş, benim aksime, onlara dünya için o kadar kılavuzluk ediyor ve onları gerisin geriye cehenneme çekiyorsun. Bu seferlik af olundun. Eğer bir daha da bu hususta birşey bahsedersen, başını yele verirsin" buyurdu; nitekim sonunda hazretin buyurduğu gibi de oldu.

Sultanlar ve emirler bizim geçimimiz için, gümüş ve altın (para) gönderdikleri vakit, Hüdavendigâr hazretleri bunları Şeyh Selâheddin–i Zerkub'un evine gönderirdi. Ondan sonra da Çelebi Hüsameddin'in (Tanrı her ikisinin ruhunu kutlasın) evine gönderir ve ev halkı için

birşey bırakmazdı. Ancak fazla ihtiyaç olduğu vakit, Sultan Veled hazretleri (Tanrı ondan razı olsun) ricada bulunur, bunun üzerine az bir miktar onlara verirdi.

HÜDAVENDİGÂR HAZRETLERİNİN NAMAZ ŞEKLİ

Hüdavendigâr hazretlerinin dış gözle görülen namaz şekli şöyle idi. Namaz vakti gelince kıbleye dönerdi ve mübarek yüzü renkten renge girerdi. Nasıl ki, mü'minlerin emiri Ali hazretlerinden nakledilmiştir: Namaz vakti gelince, titrer ve yüzü renkten renge girerdi. Kendisine: "Ey mü'minlerin emiri neyin var?" denildikçe o: "Emanet vakti geldi. Tanrı o emaneti göklere, yere ve dağlara arz etti de onlar bu emaneti yüklenmeyi reddettiler. Tanrı onlara acıdı. Bu yükü insanlar yüklendiler. Üzerime aldığım bu vazifeyi iyice yerine getirebilecek miyim, getiremeyecek miyim?" derdi.

Hüdavendigâr hazretleri, istiğrak, tam bir alçakgönüllülük, niyaz ve daimi bir tevâzu içinde namaza dalardı ve niteliksizin (Tanrı'nın) sıfatlarıyla birleşirdi. Zaten namazdan maksat da o birleşmedir. Nitekim Peygamber: "Namaz Tanrı ile birleşmedir; ancak bu birleşmenin şekilde olduğunu dışı gören halk görmez" buyurmuştur. Peygamber hazretleri (Tanrı'nın selât ve selâmı üzerine olsun): "Namaz ancak kalp huzuru ile olur" hadîsini bu namazın sırrı sebebi ile buyurmuştur.

Hüdavendigâr, akşamın başlangıcından itibaren kıyame durup, sabahın başlangıcına kadar iki rekât namaza dalar kalırdı. Aynı şekilde bütün gün ve gece rükû ve sücudda kaldığı da görülmüştür. Nitekim buyuruyor (Tanrı onun aziz olan sırrını kutlasın.)

"Akşam namazında herkes çerağ yakıp, sofra kurduğu vakit, ben yarin hayali, keder, inleme ve feryad ile

kalırım.

"Gözyaşı ile abdest aldığım içindir ki, namazım ateşli oluyor. Bir ezan sesi, mescidimin kapısına gelince onu yakar.

"Kılbemin yüzü ne tarafta kalmış ki, namazım kaza oldu. Bana ve sana dâimâ bir imtiham gelmesi, kazadandır.

"Acaba senin mestlerinin namazı, söyle doğru mudur? Zira o bir zaman tanımaz ve bir mekân bilmez.

"Acaba bu (kıldığım) ikinci mi, yoksa dördüncü rekât mıdır? Acaba hangi sureyi okudum; zira bir dilim yoktur.

"Tanrı'nın kapısını nasıl çalayım? Zira bende ne el kaldı ne de yürek. Elimi de, yüreğimi de sen aldın ey Tanrım! Sen aman ver.

"Tanrı hakkı için ki, bir rüku tamamlandı mı, imâm falan kimse midir bilmem."

Bir defasında kaldığı medresede, kışın, akşamın başlangıcında secdeye varmış, mübarek gözünden çokça gözyaşı akıtmıştı. Öyle ki, şiddetli soğuktan mübarek sakalı ve yüzü buz tutup sofanın ortasına yapışmıştı. Gündüz arkadaşları sıcak su hazırlayıp getirdi, mübârek yüzüne döktüler de buzlar eridi. (Dıştan görünen namazı böyle olunca) iç namazının sırlarını kim bilebilir? Nitekim buyuruyor:

"Mihrâbı, dostun cemâli olanlar için yüz türlü namaz, rüku ve sücud vardır."

HÜDAVENDİGÂR HAZRETLERİNİN TAKVÂ VE VERA'I

Onun bu iki hâli nasıl açıklanıp, ifade edilebilir ki, onun takvâda şanı çok yüce idi ve bu hususta çok yüksek sözleri vardır. Hakikatte sahâbe ve ahyârdan sonra:

"Muhakkak en kerim olanınız, Allâh'ın yanında, Allah' tan en korkup, günah işlemeyeninizdir" (K.XLIX, 12) âyetinin velâyet dairesinde onlara (Mevlânâ)'ya işaret vardır. Takvânın dışı, azîz ve celîl olan Tanrı korkusu ile günâhlardan sakınmaktan ibarettir. "Takvâ, şerî'at âdâbını korumak ve Tanrı'nın haram kıldığı şeyden sakınmaktır" denilmiş ve yine "Takvâ, nefsin hazlarını terk etmektir" denildiği gibi, takvâ, olgunluğu elde etmeye engel olan herşeyden el çekilmedir" buyurulmuştur. Nitekim takvâ, azîz ve celil olan Tanrı hazretlerinden seni uzaklaştıran herşeyden sakınmaktır" da denilmiştir. Ancak bu suretle kul sülûk ve vuslatın gerektirdiği şeyi elde edebilir ve rızk kapıları kendisine açılır.

"Zahmetsiz elde edilen rızkın ne olduğunu biliyor musun? O, ruhların azığı ve peygamberin rızklarıdır."

Nitekim Kur'ân–ı Mecîd de: "Kim Tanrı'dan korkarsa, Tanrı ona güçlüklerden kurtulma kapısı açar ve onu ummadığı yerden rızıklandırır. (K.LXV, 3) buyuruluyor.Takvâda zikredilen bu makamlar, takvâya sülûk edenin ilk makamıdır;takvânın en yüksek makamı, Tanrı'dan başka herşeyden tamamiyle ilgisini kesmek ve Tanrı'dan başka şeyle uğraşmayı kendisine safi haram bilmektir. Nitekim Ca'fer–i Sâdık'ın: "Takvâ, kalbinde Tanrı'dan başka birşey görmemektir" buyurduğu nakledilmiştir. Şeyh Nasrâbâdı (Tanrı rahmet etsin): "Takvâ, kulun Tanrı'dan başka şeyden korkmamasıdır" buyurmuştur.

Bu anılanların hepsi, Hüdavendigârımızın (Tanrı yüzünü ak etsin) mukaddes zâtının sıfatı olduğu ve âdâb ile süslendiği için, şüphesiz kendi amellerinden buyuruyor:

"Takvâ ateşi, Tanrı'dan başkasının dünyasını yaktı. Tanrı'dan bir şimşek çakıp, takvâyı da yaktı."

Takvâda öyle bir derecede idiler ki, bütün ömrü bo-

yunca kendisinden dünyanın gam ve sevincini ve işlerini işitmemişiz. Bu, onun iç meşguliyetini gösterir. Nitekim buyuruyor:

"Dünya sevgisi, külhan gibidir; zira takvâ hamamı onunla ısınır.

"Fakat, takvâ sahipleri, hamamda ve temizlik içinde bulundukları için bu külhanın kir ve dumanından uzaktırlar."

"Tanrı fenalıklardan sakınan ve iyilik edenlerle beraberdir" (K.,XVI, 128)

VUSLAT CEZBELERİ, AŞKI VE VECDİ

Hüdavendigâr hazretlerinin vuslat cezbeleri, aşkı ve vecdinin onda birini böyle küçük risâleler anlatmaya yetecek derecede değildir. Ancak: "Az çoğa delâlet eder" hükmünce Hüdavendigâr hazretlerine gelen her hâlden biraz bahsetmek vâcib oldu.

Tanrı seni muvaffak etsin, bil ki, cezbe, şanı yüce olan Tanrı'nın, yaratılıştan ve lâyık olduğundan önce inayet sahiplerinden bir zümrenin ruhlarına arkadaş kıldığı bir yardımdır. Nitekim bir ârif demiştir ki, cezbe ve muvaffak kılma, Hakk'ın kula, sebepsiz ve aramaksızın olan güzel bir inayetidir. Bu devlet, başlangıçtan itibaren yardımcı olursa, az bir cehit ve gayretle mü'mini makamların en yüksek derecesine ulaştırır. Nitekim Peygamber (Tanrı'nın selât ve selâmı üzerine olsun); "Tanrı'nın cezbelerinden bir cezbe, insan ve cinnin ibadetinden daha iyidir." buyurmuştur. Sülûkte mü'mine bulunduğu bir makam ârız olunca, azîz ve celîl olan Tanrı, lütfunun çokluğundan dolayı onu muvaffak kılma (tevfik) cezbeleri ile selâmete çıkarır, maksat ve aradığına ulaştırır. Hüdavendigâr hazretlerinde (Tanrı onun azîz olan ruhunu kutlasın) (Tanrı'nın) ezelî yar-

dım (tevfik) cezbesi bulunduğu ve ardı arası kesilmeden taşan cezbelerle sülûk tavırlarından geçtiği için, şüphesiz, sülûk vaktinde ulaştığı her yer ve makamda kendisine açılan hakikatlerden biraz bahsediyordu.

Ş İ İ R

"Aşk ve mânâlar Burak'ı aklımı ve gönlümü götürdü. Nereye götürdüğünü bana sor, götürdüğü tarafı sen bilmezsin.

"Ay ve dünyayı görmediğim o revâka ulaştım; dünyanın dünyalıktan uzak düştüğü dünyaya ulaştım."

"Can Süheyli, Rükn–i Yemâni'den çıkınca, güneş ve ay yedi feleğin kutbunu yuttu."

Ve başka bir yerde de yine bu mânâda son derecede heybetli bir hâli açıklarlar:

"Mısır'ın rüyasında bile görmediği şekeri, Tanrı'ya şükür ki biz dişimizin dibinde bulduk."

"Yine saadet zamanı geldi, eteğimizi çekti; dünyanın tepesine çadır ve eyvanımızı kurduk."

"Ayın devri ömür eksiltip kısaltır; dost ise, kendi devrinde uzun bir ömür koydu."

Bunun her kelimesi binlerce hakikatin anahtarıdır. Onu açıklamaya girişilirse, iş uzar ve maksat da kaybolur. O hâlde maksada gelelim ve sevilenlerin sultanı (Sultanu'l -Mahbubin) Sultan Veled'in yanından ayrılamayacak hâle gelmiş bulunan ezeli inayetin açıklanması hususunda kendi hâlinin sırrından gerçekleri örnek olarak nakledelim. Nitekim buyuruyor:

"Beni ezelde yarattığın vakit, benim aşkım kemâl derecesinde idi. Benim duamı işittiğinde ne yer, ne de dünya vardı"

"Beni kendi aşkın için seçkinler arasından seçtiğinde, ne bir güneş, ne bir ay, ne bir baş ve ne de bir külâh vardı."

Hüdavendigâr hazretleri de başka bir yerde, ezel sabahında, toprağına yoldaş olan inayetlerin açıklanmasında ve her zaman bâki olan sâkinin elinden tatmış olduğu şarabın tatlılığında şöyle buyurmaktadır:

"Ey sâki! Bizim toprağımıza, içki yudumlarını döktüğün vakit, bizim deliliğimizi istemiyordunsa niçin döküyordun?"

Diğer bir gazelinde de:

"Bu gönül beni yakamdan tutup, o sevgilimin mahallesi tarafına sürükledi. O mahallede o kadar şarap içtim ki, ayakkabı ve sarığımı rehin olarak bıraktım."

Ezeli inayet Hüdavendigâr hazretleri için elde edildiği ve kendisi bu inayetin kanadı ile benliğin kan içici çöllerinden uçtuğundan dolayı, şüphe yok ki, tarikata girenlere doğru yolu göstermek maksadı ile muhtelif ibarelerle bu hâlini birazcık açıklıyordu. Bu kısaltılmış (Risale) onların hepsini içine alamayacağı için, kısa ve derli toplu bir şekilde bunlardan bahsedilecek.

HÜDAVENDİGÂR HAZRETLERİNİN SEKR VE İSTİGRAKI

Ne yapılabilir? Zira onun güzel sözlerinin çoğu sekr (sarhoşluk) hâlinde açıklanmıştır ve bu sekr makamı öyle bir makamdır ki, Tanrı erleri yakınlık (kurb) ve vuslat (visâl) makamına ulaştıkları vakit, Tanrı'nın letafet, visâl ve yüzünün güzelliğinin çokluğundan dolayı sevgi şarabını yudumlar ve niteliksiz yüzün mesti olurlar. Nitekim Peygamber (Selât ve selâm üzerine olsun) "Tanrı'nın, velileri için hazırladığı bir şarabı vardır. Veliler onu içince, sarhoş, sarhoş olunca, hoş, hoş olunca da sessiz olurlar" buyurdu.

Nakledilir ki, Peygamber (Selâm üzerine olsun): "Araları iki yay veya daha yakındı" (K.LIII,9) âyetin-

deki has yakınlık ile müşerref olunca ve celâli yüce olan Tanrı'yı iç gözü ile müşahade edince ilâhi alâmetlerin ve rabbâni remizlerin keşfinden sonra, Tanrı hazretlerinden (İsmi aziz olsun) nurdan iki kadeh geldi. Bunların biri şarap, biri de süt ile dolu idi. Peygambere bunlardan birini seçmesi emredildi. Peygamber (Tanrı' nın selât ve selâmı üzerine olsun). "Sütü seçtim" buyurdu. Zira o zaman, şeriat kanunlarının hükümlerinin ve tarikat emirlerinin esasının kuvvetlenmesinin başlangıcı idi. Hakikat şarabının dünyayı gösteren kadehini ümmetinin ârifleri, âşıkları ve hasları için sakladı. Hüdavendigâr hazretleri bu ilâhi şarabın vasfında birçok sözler söylemiştir:

"O şaraptan bir yudum damlasa, çorak topraktan hemen gül bahçesi biter.

"Gece yarısı coşan yakut renkli şaraptan yerle gök arası nurlarla dolar."

"Beni mest ettiğin vakit, seyre dal da av ortasında mest aslanın nasıl olduğunu gör" (Divan–ı Kebir, C.III, s. 33)

Hüdavendigâr hazretleri başka bir gazelde yine buyuruyor:

"Dünyada bağ, şarap ve üzüm mevcut olmadan önce, canımız Tanrı'nın şarabından mahmur hâlde idi."

"Mansur'un gürültüsü ve nüktesi olmadan önce, biz ruh dünyası Bağdadında "Ben Hakk'ım: ene'l–Hakk" diyorduk."

"Nefs–i kül, su ve çamurda mimar olmadan (Yani insanı yaratmadan) önce hakikatler meyhanesinde bizim dirliğimiz bayındır idi.

Bu gazelin birçok açıklaması varsa da, buradaki maksat buyurmuş olduğu şarabın vasfıdır. Devrinin hakikatlere ulaşanlarından Şeyh İbn Fâriz (Tanrı onun ruhunu aydınlatsın) elest vaktinde içmiş olduğu aşk şarabının vasfında şu beyti söylemiştir:

"Daha üzüm yaratılmadan, biz sevgilinin yâdıyla şarap içip sarhoş olduk." (İbn Fâriz, Divân, s. 148)

Hüdavendigâr hazretleri o şarabın açıklanmasında ve kendilerinde hasıl olan sarhoşluğun vasfında yüksek sözler söylemiştir; şu iki beyitteki işareti mâ'rifet ehlinin tam sermayesidir:

"Makbul zâhid başından ve ayağından habersiz hâle gelsin diye, güzel yüzlü can sâkisi, testi testi şarap verir."

"Hâkimim ve sâhibim, hepsi Tanrı olsun diye, avucumdan sıçramış küpün dibine oturmuşum."

Tanrı'nın sekr sahibi olan velilerinden ve kâmil kişilerinden buna benzer çok sözler nakledilmiştir. Fakat Hüdavendigâr hazretlerinin bu hâldeki temkini daha fazla olduğundan, sözleri de hepsininkinden daha yüksek ve makamları da hepsininkinden daha şerefli idi. Nitekim kendisi buyuruyor:

"Meyhâne rindleri içti ve gittiler; ebediyen içip de oturan biziz."

Buna benzer sözler ondan hayli nakledilmiştir. Örnek olarak bu kadar nakledildi. Fakat olgun mü'min istiğraktan alınmış, cezbedilmiş ve vuslat şarabından tatmış olunca, (Tanrı'nın) cemâl ve celâlinden mest olur ve yakınlık yerinden, beşeri âlemden ibaret olan kendi kendisine gelince, eski hâlinin zevklerinden ayrılmasından dolayı aşk ve şevk hâsıl olur ve vecd, aşk ve şevkin üstün gelmesinden ibarettir. Nitekim ârifin biri: "Vecd, şevkin üstün gelmesine tahammül etmesinden dolayı ruhun kararsızlığıdır" demiştir. Hüdavendigâr hazretleri (Tanrı onun aziz olan sırrını kutlasın) bu sıfatlarla süslendikleri ve mübarek dışı içine uyma nispetinde aşk suretini kazandığı için, hiç şüphesiz şevk ve aşk ayağı ile sonsuz mesafeleri katetmiştir. Nitekim bu hususu açıklıyor ve girip aştığı mesafelerden haber veriyor:

"Başımızı ayak yaptık, nihayet Ceyhun tarafına koş-

tuk; bir âlemi birbirine katıp çabucak dışarı sıçradık.

"İlk konakta kanla dolu bir deniz gözüktü; o kanla dolu olan denizin dalgaları arasına sürdük.

"Altımızda arşa ait Burak olduğu için, hemen bir sıçrayıp dönen dünyaya koştuk.

"İnsanın altı sınırından çok fazla koştuğumuz için, insanın anlaması, kuruntu ve aklının hepsi yolda döküldü.

"Nitelik âlemini zerreler gibi birbirine çaldık; nihayet o niteliksiz sultanın (Tanrı'nın) tahtının önüne koştuk.

Başka bir gazelinde de aşk sebebiyle duyduğu kuvvetli arzunun çokluğunu açıklamaktadır:

"Otuz yıl içinde yaş ve kuru birşey bulunmayan adada Mecnun gibi arkandan koşmuşum.

"Senin varlığının herşey olduğundan habersizdim; akıl imân ve kâfirlik ile meşguldü.

"Ey gönül! İki cihandan dışarı, sen bütün bir kâinatsın; herşey senden ibaret, fakat sen herşeyden arı durusun."

Yine başka bir gazelde, Tanrı sırrını kutlasın, şöyle buyuruyor:

"Yola girenlerle içli dışlı oldum, kutlulukta oturanlarla arkadaş oldum.

"Altı cihetin dışında bir kubbe gördüm, toprak kesilip o kubbenin döşemesi oldum.

"Her an Azrail yoldaş idi; eğer ondan kızdımsa canım olmasın.

"Ölümle yüz yüze savaşlar ettim. Nihayet ölüm bayramı ile mesut ve şad oldum.

"Aşkın damarlarında kurumuş kan, âşıkların gözünde çiğ (şebnem) oldum.

"Bazan İsâ gibi tamamiyle dil, bazan da Meryem gibi susan bir gönül oldum.

"Eğer bana inanırsan, İsâ ve Meryem'den kaybolan

şey de oldum.

"Ebedî aşkın neşterleri önünde, yüz parçalı yara oldum, o yaraya merhem de oldum.

"Varlık kolanını tamamiyle gevşettim de beka eğeri üzerine sağlamca yerleştim.

"Her ne kadar harpın sırtı gibi eğri büğrü oldumsa da ebedî neyin sesini benden dinle.

"Tanrı bilir, hakikat bana göründü; ah ile öldüm de daha bilici oldum.

"Tebriz'li Şems kurban bayramı olduğu için, bayrama büyük kurban oldum.

Bu gazelde bulunan beyitlerin her kelimesi, kendisine açılmış olan sırlara işarettir. Onların derince açıklamasına girişilirse uzar. Devrin aziz kişilerinden biri bu beyitlerden birini açıklamıştır. Bu açıklama iki yapraklık bir yer tutmuştur. Binaenaleyh biz tekrar sözün başına dönelim ve aşk hususunda açıkladığı sırları ve aşkta elde ettiği makamları tekrar gösterelim:

Ey hakikat arayıcı! Bil ki, Hüdavendigârımız hazretlerinin (Tanrı ondan râzı olsun) aşkta hudutsuz ve sayısız şöhretleri vardı. Hâlinin başlangıcından sonuna kadar her saat aşk ve şevki artıyor ve iki misli oluyordu; fakat o bununla yetinmiyor, daima daha da artması peşinde koşuyordu. Nitekim Tanrı sırrını kutlasın, buyuruyor:

"Kum suya kandı da, ben kanmadım, ne iyi! ne iyi! Bu dünyada bulunan kirişler sâdece benim yayıma lâyıktır.'"

Nihayet o, gayret ve himmeti sâyesinde en yüksek makamları geçti. Nitekim (Tanrı sırrını kutlasın) o hâlin vasfında buyuruyor:

"Öyle bir aşka ayak bastım ki, âşıklara baş olacağım. Ey can! Aşk çocuğu benim, fakat babamdan ilerde bulunurum.

Tamamiyle aşkta yok olduğunu açıklamasına dair

diğer bir gazelinde remizli ibâre ile kendi değerli nefsine işaret ederek buyuruyor:

"Bu vücudda bulunan tamamiyle odur, vücudun izleri yok olmuştur. İlk kadehte onun işi tamam oldu.

"Benim harap, aşk yolunda harap olmuş bir gönlüm vardır. Meyhaneye tutkunluk bir defada o gönlü harap etti.

"Aşka, düşmüş birini istiyorsun; gel de istediğin gibi bir düşmüşü tutup kaldır, de."

Yine başka bir gazelinde aşktaki sebatını açıklamak hususunda buyuruyor:

"Ben eğlenceyim, eğlence benim: Zühre yıldızı benim nağmemi çalar. Aşk,âşıklar arasında benim için işvebazlık eder."

Yine başka bir gazelinde aşktaki zuhurunun niteliğine dair kuvvetli bir makamdan bahsetmektedir. (Tanrı ondan râzı olsun):

"Bu gece yarısı ay gibi ulaşan kimdir? Aşk peygamberi mihraptan gözükmüş."

Başka bir gazelde de aşkı medh için buyuruyor: (Tanrı onun yüksek sırrını kutlasın):

"Aşk, fazilet, ilim, defter ve kâğıtlar içinde değildir; aşkın dalını ezelde, kökünü ise ebediyette bil."

"Bu ağacın arşa, toprağa ve köke dayancı yoktur. (Divân-ı kebir, I, 231)

Ve doğru yola sevk için de buyuruyor:

"Can âşıklara feda olsun, âşıklık güzel bir hevestir.

Ey oğul! Dolu olan aşktır. arta kalan boş havadır."

Yine (Tanrı bizi onun aziz olan sırrı ile kutlasın)buyuruyor:

"Aşık ol, âşık sen de darlanma! Nihayet sen sultan oğlusun, daha ne kadar esir kalacaksın?"

Yine Hazreti Mevlânâ (Tanrı onun yüzünü ak etsin) buyuruyor:

"Aşksız geçen ömrü hesaba katma; aşk hayat suyu

dur; onu gönül ve canına kabul et."

Bu hususta sözleri çok olduğu için bu kadarla yetinildi.

Olgun (kâmil) velilere sülukları esnasında havf (korku), haşyet (korku) ve recâ (ümit etme)nın neden dolayı geldiğinin anlatılması ve Hüdavendigârımızın (Tanrı onun aziz olan sırrını kutlasın) bu kısma nasıl süluk ettiğinin ve nasıl ruh artıran sözler söylediğinin açıklanmasına gelince, eğer birisi: "Havf ve haşyet olgun velilere ne sebepten dolayı lâzımdır" diye sorarsa, cevap olarak: "Çünkü Kur'ân'da onlar hakkında "Hayır! hakikatte Tanrı'nın yakınlarına (velilere) ne korku vardır, ne de onlar mahzun olurlar." (K.,X, 62) buyurulmuştur"dersin.

Yüce Tanrı seni muvaffak etsin, bil ki, velâyet mü'min için kendisini çevreleyen yardımdan (inâyetten) bir sur olup, onu nefsin vesveselerinden emin bir hâle getirir ve onu doğru yola yöneltir ve çökme korkusundan kurtarır.

Hakikatte havf üç kısımdır: Halkın korkusu, hassın korkusu, en hassın korkusu. Halkın korkusu (havfı) fazla günâhtan, günâh işlemekten, hitap ve ikab (cezaya çarptırılmadan) korkudur. Hasların korkusu ise, bulunduğu mevkiden inme ve Tanrı'ya yakınlık makamından uzaklaşmadan korkudur. En has olanların korkusu, nefsin terbiyesinin olgunluğundan ve çok yakın olmadandır; zira olgun veliler, Tanrı'ya yakınlık makamına ulaşınca imkân nispetinde vasıtalar ortadan kalkar. Niçin ve nasıl sorularından arınmış hüviyyetin ululuk ve celâlini müşahede edince de celâli celil olan Tanrı'nın yakınlığının azametinden, havf ve haşyet kendilerine galebe çalar. Nitekim yüce Tanrı: "Tanrı'dan ancak kullarından bilgili olanlar korkar." (K.,XXXV, 28) buyurmuştur. Nasıl ki, Hazret–i Ali'nin yetiştirmesi, tarikat piri ve bütün şeyhlerin kendisine uyduğu bir kişi

olan Hasan–i Basri (Tanrı ondan razı olsun ve ona rahmet etsin)'den nakledilmiştir: "Havf ve haşyet kendisini öyle kaplamıştı ki, yalnız oturduğu zaman sanki kılıçların önüne oturur gibi idi. Kalbinde bulunan havf ve yanıştan dolayı hiçbir yaratık kendisini güler bir vaziyette görmezdi; zira vâsıtalar ne kadar çok ortadan kalkarsa, Tanrı'nın azameti o kadar çok tecelli eder."

"Yakında bulunanların şaşkınlığı çok olur, zira onlar sultanın idamını bilirler."

Cüneyd (Tanrı ondan razı olsun) : "Yüce Tanrı'nın öyle kulları vardır ki, Tanrı'dan korktukları vakit, mafsalları kesilir, dilleri tutulur ve akılları şaşa kalır. Onların bu hali yüce Tanrı'ya karşı kendilerine gelen heybet ve dehşetten dolayıdır; halbuki bunlar, fasih, güzel ve rahat konuşur; akıllı, Tanrı'yı ve âyetlerini bilen kimselerdir" dedi. Bizim Hüdavendigârımız da (Tanrı onun aziz olan ruhunu kutlasın ve nurunu bizim üzerimize taşırsın) Tanrı'ya yakınlık mertebesine ulaştığı ve birçok sözleri de vuslatın açıklanması mahiyetinde olduğu için, tecelli nurlarına gömüldüğü vakit, hüzün ve havf mübarek vücuduna galebe çalar ve bu halden dolayı havf ve hüzünü açıklayan sözler söylerdi. Nitekim, Tanrı, onun aziz olan sırrı ile bizi kutlasın, buyuruyor:

"Dünyada küçüklüğün yakını (nedimi) olan her eğlenceden gönlüm, senin gönlün takdir edilenden kaçtığı gibi kaçıyor."

Başka bir gazelinde de buyuruyor:

"Senin gönlün, onun gam ve kederi için açılmış değilse, gerçek olarak bil ki, sen aşkta ehemmiyetsiz bir padişahsın."

"Hazinenin zahmetinden kork, herkesin zahmetinden korkma;zira Tanrının gazap ve hiddeti, beşerin kini gibi olmaz (Yani daha şiddetli olur.)

Diğer bir gazelde, bu hâlin niteliği ve teslim ile rıza'

nın açıklanması hususunda buyuruyor:

"Güzelin meyli, gam ve kederde olduğu için, sevinç arama; zira ey aziz av! sen aslanın iki pençesi arasındasın."

Böylece İsâ'nın sıfatlarından olan recâ da, Tanrı yoluna giren için zâtının gerekli şeylerinden olması lâzım gelen bir makam, bir hâldir. Nitekim Şeyh Osman: "Korku (havf) Tanrı'nın adâletinden, recâ ise, korku ile birlikte olmak şartı ile, Tanrı'nın fazıletindendir" dedi. Nitekim, korku ile recâdan, birinin ötekisine tercih edilir ve üstün bir tarafı yoktur. Gerçekten, mü'minin korku ve recâsı, bir terâzide tartılsa, her ikisi de birbirine müsavi olmalıdır; zira eğer recâ (ümit etme), havfa (korkuya) galip gelse, yerinde olmayan bir emniyet gerektirir.Nitekim söyleyeni aziz olsun(Hak Teâlâ) "Ey insan! kerim olan rabbine karşı seni mağrur eden nedir?" (K., LXXXII, 6) buyurdu. Eğer havfı, recâya üstün kılarsan, yok olmanı gerektirir. Nitekim söyleyeni aziz olsun: "İlâhi rahmetten ancak kâfirler ümitlerini kesip, ye'se düşerler." (K., XII, 87) buyurmuştur. O halde recâ, Hakk'ın (İsmi aziz olsun) rahmet ve lütfuna iyi zannı, onu tam bir geçek olarak bilme (yakîn) ve kuvvetli bir güvenmedir. Nitekim söyleyeni aziz olsun (Hak Teâlâ): "Şüphesiz imân edenler, göç edenler ve Tanrı yolunda cihadda bulunanlar, Tanrı'nın rahmetini ümit ederler." (K., VIII, 72) buyurdu. Bu iki vasfın olgun kişide müsavi olması lâzımdır. Meselâ, dâima güneş olsa, sıcaklık ve kuraklıktan hiçbir bitki bitmez ve eğer daima yağmur olsa, aynı şey olur. Fakat ömrünün sonunda kulun recâ ile güven isteyen ve yüce Tanrı'nın yardım ve merhametini arayan bir kimse haline gelmesi lâzımdır. Nitekim Mu'az oğlu Yahyâ: "Havf (korku) Tanrı'nın adâlet denizinden, recâ ise, Tanrı'nın fazilet denizinden sulanır. Halbuki fazılet, adâleti arkada bırakmıştır" buyurmuştur. Nitekim Yüce Tanrı: "Rah-

metim gazabımı geçmiştir" (Hadis–i kudsı) buyurmuştur. Binaenaleyh, Hüdavendigârımız (Tanrı onun sırrını kutlasın)'ın cemâl tecellilerinden bol miktarda nasibi ve payı olduğu ve iyi zannı hakku'l–yakîn derecesine vardığı için bu kısımda da, recâya dair çok hakikatler ve sayısız inceliklere dayanan sevinç verici sözler söylemiş ve kendi sülûkündan birazcık vermiştir. Kimin Tanrı'ya doğru, tam bir yolculuğu, gören gözü ve işiten bir kulağı varsa, bu damladan mânâ ve gerçekler denizine iz götürür. Nitekim (Tanrı bizi onun kutlaması ile kutlasın) buyurdu:

"ÂrifIerin kendi dışından mum ve güzeli yoktur. Onlar üzüm kanı (şarap) içmemişler, şarapları kendi kanlarıdır."

"Şarabı kederliler içer, biz şaraptan daha hoş gönüllüyüz. Ey sâki! Git de kendi afyonunu gam ve keder mahpuslarına ver."

"Bizim kanımız gama haram gam ve kederin kanı ise, bize helâldir. Etrafımızda dolaşan her gam ve keder kendi kanına girdi."

"Ben, ölüler gibi, surun üflemesine bağlı değilim; her an aşk, kendi sihirinden bana bir can verir." (Dıvân–ı kebîr, III, 97)

Yine bu hususta buyurmuştur:

"Gönlümde o perinin kıskandığı yüz oldukça, bu kâinatta benim gibi gönlü şen olan kim vardır?"

"Tanrı'ya yemin ederim ki, şen olarak yaşamaktan başka yaşayamam; gamı istiyor, fakat ne olduğunu bilmiyorum."

Yine başka bir gazelinde buyuruyor:

"Gam ve kederin ne cesareti vardır ki, bizim adımızı ağzına alsın. El çırp, sevin; zîrâ gamdan ve gam çekenden boşum."

Söyleyeni azîz olsun, buyurmuş:

"Gam ve keder öldü, ağlama gitti; ben ve sen sağ ola-

lım.Nerede bir ağlama varsa, şimdi gülme oldu."

Başka bir gazelinde, kendi kullarına doğru yolu göstermek için buyuruyor (Tanrı onun güzel kokulu yüksek nefesleri ile müridlerin ruhlarını kokulandırsın): kulandırsın):

"Sen gam çekmeyesin diye, sana can şarabını içiriyorum, gamın yeri mi olur? Her sevinci yenersin (Yani sevinçten daha sevinçli olursun.)"

Başka bir gazelinde de, cemâl tecellisinden nasibini aldığı için buyuruyor:

"Bütün âleme gül. Zira, gülme hakkındır; çünkü sağ ve sol her taraf, senin boyunun ve kaşının kulu ve kölesidir.

Bu hususta birçok sözler söylemiş ve yüksek gerçekleri açıklamıştır. (Tanrı ondan râzı olsun).

HÜDAVENDİGÂRIMIZ HAZRETLERİNİN (Tanrı bizi onun kutlu nefesleri ile kutlasın) SIR VE ZAMİRLERİ BİLME VE SEZİŞİ

Bu hâle tasavvuf erbabı kalplere yukarıdan bakma (İşrâfu'l–kulûb) derler. Bu makamın olgun mü'min için ne vakit elde edildiğini bilmek lâzım geldiği şöyle anlatılır: Tanrı seni ondan temiz olan ruh ile kuvvetlendirsin, bil ki, mü'min kemâl derecesine yöneldiği vakit, Tanrı'ya doğru yolculukta onu, ulvî (en yüksek) ve süflî (en alçak) bütün varlıklara hâkim, bütün gerçekler ve hakikatler hakkında bilgi sahibi olsun diye bütün ruhânî ve cismânî melekûttan geçirirler. Nitekim Hüdavendigârımız hazretleri (Tanrı ondan razı olsun) Peygamber hazretlerinin (Tanrının selât ve selâmı üzerine olsun) Mi'râcından (şöyle) haber vermektedir:

"Gözü şaşmadı (K., LIII, 17); sultan âlemi geçince bir nakış gördü, ondan sonra, başka nakışlara âşık ol-

madı."

Ondan sonra, Tanrı ile yolculuk (Seyrun ma'a'llâh) da ilmu'lyakîn, aynu'l–yakîne ulaşır, belki de hakku'l–yakîne sonuçlanır. Nitekim mü'minlerin emiri Ali (Tanrı onun ak olan yüzünü tekrim etsin) bu hâlin niteliği ve kendi gerçek bilgisinin açıklanmasına dair şöyle buyuruyor: "Bende öyle bir gerçek bilgi var ki, eğer (Tanrı'yı görmeye engel olan) perde açılsa benim gerçek bilgim (yakînim) şimdikinden fazla olmaz". O halde sâlik bu şerefli dereceye yükseldiği ve büyük âlemde (Âlem–i kübrâ) kibriyalık nakışlarını mütalea ettiği vakit, küçük âlem (Âlem–i sugra) sayılan insanın zamirlerini bilse ve sezse, bu nadir ve görülmedik birşey değildir. Hüdavendigârımız hazretleri (Azîz olan sırrı kutlu olsun) kendi kıymetli nefsini temizlemiş ve kutsal mescidlerde ibâdet için oturmuş ve üns çitlerinde durmuş olduğu ve Tanrı'nın gömlekleri (feraceleri) içinde salınarak yürüdüğü için, hiç şüphesiz yazılmamış nakışları, fikirleri açık ve saçık olarak görüyordu. Nitekim şu beyitte kendi nefsine işaret etmektedir:

"Seni suret âleminde çizen kalem, ne şaşılacak kalemdir ki, herkesin kitabını yazılmadan okuyorsun.

"Ey gönül! mâdemki şahlar şahının doğanı seni avladı, o halde sen kuşların dilinin tercüman beyisin."

Ve hazret başka bir gazelde de şöyle buyuruyor:

"Doktorun hastaların renginden, hastalığı bilmesi gibi, gören kimse, senin yüz ve gözünün renginden, senin dinine iz götürür.

"Senin dininin durumunu görür, sevgi ve kinini anlar; fakat senin renginden onları gizler, seni rezil etmez.

"Kitaba bakar, fakat dudakla okumaz. Bu gebeden yarın ona ne suret doğacağını bilir."

Mesnevî–i Mânevî açıklamaktadır:

"Bu beden tabibleri bilgilidirler; senin hastalığını

senden çok bilirler.

"Hem nabzından, hem gözünden ve hem de renginden, sende durmadan yüz hastalık görürler.

"Bu tabibler (senin mizacını) yeni öğrendikleri için, bu belirti ve delillere ihtiyaçları vardır.

"Olgun kişiler senin adını uzaktan duyar, senin varlığının dibine kadar nüfuz ederler.

"Belki de, senin hâllerini, senin doğmandan önce görürler.

Bu kısımda hazretten görülen kerametleri açıklamak istiyordum; fakat yerinde zikredileceği için, tekrar etmedim. Tanrı daha iyi bilir.

KUTUBLARDA HUSULE GELEN TEVHİDİN NİTELİKLERİ VE BİR OLMA (İTTİHADIN) HALİNİN VE İKİSİ ARASINDAKİ FARKIN ANILMASI HAKKINDA

Tanrı seni yakın gerçeklerinin en son noktasına ve ledunî bilgilerin sonuna eriştirsin, bil ki, anılan bu makamlar, çok sert, korkunç, baş eğmez ve güçtür ve dışa bakan halktan hiç kimsenin tevhidin hakikati hakkında bilgisi yoktur:

"Ayakların izi deniz kıyısına kadardır, sonra ayak izi denizde yok olur."

Tevhidin mânâsı bir bilmek ve bir demektir. Nitekim yüce Tanrı: "Tanrı ile birlikte başka Tanrı edinme" (K., XVII, 22) buyurdu. İttihâdın mânâsı ise, bir olmaktır. İttihâd makamı, tevhid makamından daha üstündür. Bir olmaktan maksat, bir kısım eksik görüşlü kimselerin velun ettikleri gibi, başka bir bedene giriş değildir. Yüce Tanrı yücelik ve ululuk bakımından bunun üstündedir. Nitekim bu mânâda Hüdavendigâr bu-

yuruyor (Sırrı kutlu olsun):

"Burada hulûl küfrdür, ittihad da. Bu bir vahdettir, fakat tekrar edilmiştir.

Fakat ittihâddan maksat şudur: Tanrı yoluna giren (sâlik), bütün makamları geçip, mücahade ve riyazet kuvveti ile kendi nefsinin bakırını iksir–i a'zam yaptıktan ve tekrar bütün yapılmış amellerini, yapılmamış saydıktan sonra ruhâni ve cismânı, surî ve mânevi bütün arzularından vazgeçerek O'nun (Tanrı'nın) arzusu (iradesi) ile birleşirse, ittihad sıfatı ile vasıflanmış olur. Nitekim ilâhı şeyh Evhedüddin–i Kirmânı (Tanrı'nın rahmeti üzerine olsun) buyuruyor:

"Bu yola, ikilik kalkıncaya kadar git; eğer ikilik varsa, bu, bir tarikat arkadaşı ile ortadan kalkar."

"Sen,O olmazsın, fakat eğer sen cehit ve gayret gösterirsen, bir yere ulaşırsın ki, senlik senden kalkar."

Ve bundan dolayıdır ki, kâinatın efendisi, varlıkların başta geleni (Peygamber) (Tanrı'nın selât ve selâmı üzerine olsun): "Benimle duyar ve benimle görür" olduğu ve birliğin temiz sıfatlarına erdiğinde, yüce Tanrı hazretleri onun hakkında: "Attığın vakit, sen atmadın, fakat Allâh attı" (K.,VIII, 17) buyuruyor ve: "...Ancak Allâh ile bîatleşmişlerdir, Tanrı'nın eli onların ellerinin üstündedir" (K.,XLVIII, 10) âyeti bu mânâya büyük bir işarettir ve âriflerin sultanı Bâyezid–i Bistâmî (Sırrı kutlu olsun) buyurmuştur: "Otuz yıldır, Tanrı ne buyurdu ise, onu yaptım. Şimdi otuz yıldır, ben ne söylersem, Tanrı yapıyor; zirâ daha kendi irâdesi, Tanrının irâdesinde yok olmadığı sülûkünün başlangıcında, nefsini, otuz yıl Tanrı'nın emir ve yasaklarını yerine getirmeye çekiyordu. Kendi irâdesi Tanrı'nın irâdesinde yok olduğu, Tanrı'nın irâdesinden başka kendisinde irâde kalmadığı otuz yıl sonra, kendisinden ancak Tanrı'nın istediği hâsıl olur. Meselâ: Bir kimse denize düştü, kendisinde bir hareket oldukça eli ve kolu denizin

hareketinin aksine hareket eder. Tamamiyle boğulup da kendisinde artık hareket kalmayınca, onun hareketi, denizin hareketi hükmünü alır. Bu hususta Hüdavendigâr hazretleri (Tanrı ondan râzı olsun) buyuruyor:

"Denizin suyu, ölüyü, su üstüne çıkarır, eğer ölü diri olsa, denizden nasıl kurtulur?"

"Beşeri vasıflardan ölürsen (Onlardan sıyrılırsan),sırlar denizi seni başının tepesine kor."

O hâlde olgun kişiden, eğer bu hâlde bu mânâya dair bir kelime çıksa, Hak'tan çıkmış olur. Zira ağaçtan bu mânâ çıkmıştır: Yüce Tanrı: "Musâ uzaktan gördüğü ateşe doğru gittiği vakit, Eymen vâlisi tarafından bir köşedeki bir ağaçtan kendisine: Ey Musâ! gerçekten ben âlemlerin rabbi olan Tanrıyım, diye nida olundu." (K., XXVIII, 30) buyurdu. Hüdavendigârımız da bu mânâda şu beyiti buyuruyor:

"Ateşli bir ağaç gördüm, sevgilim diye nidâ olundu. O ateş beni çağırıyordu; belki de Musâ–yi Umranım.

"Sıkıntı ile çöle girdim, kudret helvası ve bal yedim. Kırk yıldır Musâ gibi bu çölün etrafındayım."

Ve başka bir yerde buyuruyor:

"Sen, Musâ'ya, Tanrı'yım ben, Tanrı'yım ben, diyen nursun." Bu ağaçtan meydana geldikten sonra, yaratıkların en şereflisi ve Tanrı'nın en iyi zuhur ettiği yerden olan insandan hayli hayli zuhur eder.Nitekim Mevlânâ buyuruyor:

"Tanrı, ağaçtan, benim dedi ve herkesin makbulü oldu. Eğer beşerden şu kişi bunu söylerse, körlüğünden dolayı, bunu sen uzak görme (Yani söyleyebilir.)

Nitekim Bayezid–i Bistâmı (Tanrı onun ruhunu kutlasın)'den nakledilmiştir ki, kendisi istiğrak hâlinde: "Ey Tanrım! şanım ne de yücedir" buyurdu. Zamanın kutbu olan Şeyh Cüneyd–i Bağdadı (Tanrı onun azız olan sırrını kutlasın): "Cübbemin içinde Tanrı'dan başka birşey yoktur" dedi. Tanrı erlerinin güzel kokusu ve Tanrı yolunda öldürülmüş olan Hüseyn b. Mansûr–i Hallâc (Tanrı yattığı yeri iyi etsin): "Ben Tanrı'yım: ene'l–Hakk" buyurdu; azizlerden bunun gibi sözler

nakledilmiştir.Hüdavendigârımız hazretleri (Tanrı onun aziz olan ruhunu kutlasın) de bu makamın en son noktasına konduğu ve en yüksek derecelere ulaştığı için, bu sıfatlarla tecelli ettiği her zaman, bu biçimde sözler söylüyordu. Şiir:

"Herkes ilâhi şerbetten ve ene'l–Hakk kadehinden içti, ben ise, küp ve sürahi ile içtim."

Ve yine buyuruyor:

"Ne topraktan, ne rüzgârdan, ne ateşten, ne de sudanım. Tamamiyle hepsinin üzerine yemin ettiği o şey (Tanrı) oldum.

Başka bir yerde buyuruyor:

"Ben o feleğin İsâ'sıyım ki, aydan geçtim. Ben içinde Tanrı'nın göründüğü o Tur dağıyım."

Başka bir yerde de buyuruyor:

"Bu, Âdem'in üzeri örtülü heykelidir. Biz bütün secdelerin kıblesiyiz."

Başka bir yerde buyuruyor:

"Benim cesed evim niçin halkın secde ettiği yer oldu? Gece gündüz kapım ve duvarım o olduğu için."

Söyleyen söyledi:

"Bütün dua olmuşum; çok dua etmekten kim yüzümü görürse, benden dua ister."

Başka bir yerde buyuruyor:

"Tevhide işarette bulunan Mansûr halk tarafından dar ağacına çekildi. Halbuki sırlarımın taşkınlığından Hallâc beni dar ağacına çeker."

Bu hâl hakkında buna benzer çok söz söylemiştir. Birleşmenin (İttihâd) sırrını onun gibi, hiçbir olgun kişi anlatmamıştır. Fakat bilmek gerekir ki, bu birleşme hâli tevhid ehlinin devamlı olarak içinde bulunamayacağı bir hâldir; zira Peygamber: "Benim Tanrı ile öyle bir vaktim vardır..." buyurdu ve beşer kuvveti bu ağır yüke nasıl güç yetirebilir. Hüseyn b. Mansûr–i Hallâc (Tanrı rahmet etsin) de bu şimşeği son derece arzuladığı için, daima bu hâlde kalmak istiyordu ve beşer kuvvetleri de buna güç yetiremiyordu. Bu sebeple mü-

nâcat vakitlerinde yüce Tanrı'dan, dışın yıkılmasını ve varlığın sökülüp atılmasını istiyordu. Nitekim: "Cismânıliği, ruhânîlik içinde yok ettim. Ruhânılik içinde cismânîliğin hakkına yemin ederim ki, sen, beni öldürmeye çalışana merhamet edersin" dedi. Hâkani de bu mânâda şu iki beyitte son derecede güzel bir şekilde gerçekleri anlatmıştır.

"Kendi ayağımın dikeni benim; kendimi kendimden kurtarırım, ikilik ortadan kalksın da ben sen olayım, sen de ben olasın."

"Senin aşkın, beni benden boşaltmadan, kendim olmaksızın, kendi muradımca seninle oturamam."

"Kalem buraya geldi ve ucu kırıldı, söz buraya geldi ve sustu."

MEVLÂNÂ HAZRETLERİNİN SEMA'ININ ŞÖHRETİNİN SEBEPLERİNİN AÇIKLANMASI

Ey doğru âşık ve uygun dost! Tanrı seni dünya ve âhirette başarılı kılsın, bil ki, Hüdavendigârımız hazretleri (Tanrı onun feyzini üzerimize taşırsın) sülûkünün başlangıcında,babası Mevlânâ Bahâ'eddin Veled (Tanrı ondan râzı olsun) yolu, hâl ve hareketi üzerine ders vermek, va'zetmek, mücahade ve riyazetlerde bulunmak ile meşguldü ve Peygamberden (Tanrı'nın selât ve selâmı üzerine olsun) nakledilmiş olan her türlü ibâdet ve riyâzete uyuyordu ve hiçbir olgun kişiye el vermemiş olan tecelli ve hâlleri (makamat) namaz, oruç ve riyazette görüyor, fakat hiç semâ'da bulunmuyordu. Sevgililerin sultanı, mezhep ve dinin güneşi (Şemseddin–i Tebrizi) (Tanrı onun zikrini yüceltsin) nin, velilerin sultanı olduğunu, sevgililerin en yüksek makamlarında yeri bulunduğunu görünce, ona âşık oldu ve onun buyurduğu herşeyi ganimet saydı. Buna dayana-

rak Şems ona: "Semâ' yap, zira istediğini semâda daha fazla bulursun" buyurdu. Semâ, kendi nefislerinin istekleri ile meşgul oldukları için halka haramdır. Halk semâ ettiği vakit yerilen ve tiksinilen hâlleri artar; boş şey ve aşırı sevinçten dolayı hareket ederler. Hiç şüphesiz böyle bir zümreye semâ haram olur. Halbuki Tanrı'yı arayan ve ona âşık olan ve semâda aşk ve şevki artan, o esnada Tanrı'dan başka gözlerine birşey görünmeyen bir topluluğa semâ helâl olur. Mevlânâ, Şems' in işâretine uydu ve semâ'a girip, söylediği şeyleri, semâ esnasında gözleriyle gördü ve ömrünün sonuna kadar o tarzda hareket etti ve onu bir yol ve töre hâline getirdi.

Semâ'ı emrettikleri ve semâ esnasında yüksek sözler söyledikleri şeyh ve âriflerin çoğundan nakledilmiştir.

Nakledilmiştir ki, bir gün bir çöl arabı (bedevi) Necd de güzel ve gönül çekci bir sesle şu beyitleri söylüyordu:

"Her sabah ve her kuşluk vakti gözüm isteyen gözyaşlarıyla ağlıyor.

"İstek yılanı ciğerimi soktu; onun ne doktoru, ne de efsun yapanı var. Benim efsun ve panzehirim ancak âşık olduğum kimsedir."

İlk ve son gelenlerin efendisi (Peygamber) (En yükselât ve selâm üzerine olsun) bu beyitleri duyunca, aydın gönlünde bulunan marifet, sevgi ve istek denizi coştu ve Arap'a bu beyitleri tekrar etmesini emretti. (Arap bunları tekrar ederken) Peygamber şevkinin çokluğundan dolayı kollarını açıyor ve aşırı hareketler yapıyordu; öyleki mübarek ridası omuzundan düştü.

Semâ'ın Tanrı erlerine mübah olduğuna dair birçok risâleler yazmışlardır. Hakikat ehli, semâ'ı kabul edip caiz görmüştür.

Nağmeli ses aşıklara şundan dolayı hoş gelir: Onlar Elest meclisinde, ruhânî güzel seslere alışmışlar ve onun

verdiği hoşluğa kulak vererek yetişmişlerdir. Nefis âlemine ve vücudun bulanıklığına yakalanmış, ruhânî âlemden uzak kalmış oldukları bu günde ise, o güzel seslerden birazcık kulaklarına gelince, hüzünlü olan gönülleri şevklerinin fazlalığından, çırpınır, coşar ve bedeni de ona uyarak harekete getirir. Semâ esnasında hakikati bilenlerden hâsıl olan hareketlerin hepsi, bir nükte ve gerçeği gösterir.Nitekim dönmek tevhide işarettir. Ve bu, birleyen (muvahhid) âriflerin makamı olup, bunlar o halde istenen ve arananı her tarafta görürler; döndükleri her tarafta onun taşmasından nasiplerini alırlar. Sıçrama ve ayak vurma (Pây kuften)'ya gelince, bu iki hareket iki şeye işarettir: Sıçramak,şevkin fazlalığından yüksek âleme ulaşmadır. Ayak-vurmak ise, şuna işarettir: Sâlik o hâlde nefsini hükmü altına alıp, Tanrı'dan başka şeyi himmetinin ayağı altında eziyor. Kol açmak birkaç şeye işarettir: 1. Vuslat şerefinden hâsıl olan sevince ve kemâl derecesine yönelmeye; 2. Nefs–i emmâre ordusunu yenmeye işarettir ki, büyük cihâd (Cihâd–i ekber) bundan ibarettir. Semâ esnasında bir azizi kucaklamak ve birlikte semâ etmek şu zaman vaki olur: Derviş tamamiyle kendisinden yok olur; semâ'a kalktığı vakit, topluluğun içinde, kimin aynasında kendisini tam bir berraklık ile görürse, o azizi kucaklayıp,kendi cemâlinin hayali ile o azizle aşk oyunu oynar. Halkı semâ'a sürüklemek, harekete teşvik etmek ayık halkın hâli olup, feyzi bütün hazır bulunanların düşüncesi üzerine saçar ve Tanrı'nın merhametini hepsine yayar. Semâ'da alçak gönüllülük göstermek ve secde etmek, ibadet hâlinden (makamından) ibarettir; zira semâ' eden, semâ'da ayakta durma, eğilme ve yere kapanma da sevilene (Tanrı'ya) kulluk eder. Nitekim namazda da Tanrı'nın sıfatlarından bir sıfatı her kimin içinde görürlerse, sahip oldukları Tanrı'ya doğru yolculuğa nispetle, o sıfata secde ederler. Bu ko-

nular uzundur. Tâlip o makama ulaşmadıkça, o hâlin letafetini ve tadını söz ile tasavvur edemez. Nitekim: "Tadmayan bilmez" denilmiştir. Beyit:

"Biri, aşıklık nedir? diye sordu. Ben de benim gibi olursan, bilirsin, dedim."

Hüdavendigârımız hazretleri (Tanrı onun aziz olan sırrını kutlasın) semâ'nın gerçekleri hakkında yüksek sözler söylemiştir. Bunları kim gözden geçirirse, mutlaka içi aydınlanır ve o sözlerin sırlarının hakikatine vakıf olur. Nitekim semâ hakkında buyuruyor:

"O halde semâ aşıkların gıdası oldu, zira onda (sevgili ile) birleşmenin hayali vardır."

Güzel koku alma, rahatlık ve letafet artsın diye, bizim arkadaşların midelerinin semâ esnasında boş olması şarttır. Nitekim Hüdavendigârımız buyuruyor:

"Ey semâ eden! mideni boş tut, zira kamış boş olduğu için feryatla inler."

"Mideni yağlı yemeklerle doldur, dilberden, öpücük ve kucaktan boş kalırsın."

Semâ ehlinin hareket ve durması, eğlence ve boş şeyler üzerine değil, ciddiyet üzerine kurulmuştur. Nitekim Hüdavendigâr buyuruyor:

"Sevgili son zamanlarda çok sevinç gösterdi: onun içi çok ciddi, dışı ise oyundur."

Eğer bir şahıs, başkasına uyarak (taklit ile) semâ'nın nurlarını inkâr ederse, ona: "Sizin dininiz size, benimki de bana" de. Olabilir ki onun tad alma organı hastadır da, bu incelikleri fark edemiyor. Halbuki: "Mü'min zeki, ayırt edici ve akıllıdır." Hüdavendigârımız buyuruyor:

"Semâ dirilerin ruhunun huzur ve sükûnudur: canının canı olan kimse onu bilir."

SÖZLERİ BAŞTANBAŞA TEVHİD VE GERÇEKTEN İBARET HÜDAVENDİGÂRIMIZ HAZRETLERİNİN (TANRI SIRRINI KUTLASIN) NİÇİN ŞİİRLE UĞRAŞTIĞININ VE ŞİİRLE KONUŞTUĞUNUN SEBEBİ

Tanrı sana iki dünyada da ikramda bulunsun, bil ki, Hüdavendigâr hazretleri, ileri sürülen şeylerden dolayı mazeretini mübarek dilî ile Fîhi mâ fîh adlı kitabında açıklamışlardır. Benim bir huyum vardır: Kimsenin gönlünün benden incinmesini istemem. İşte bir topluluk semâ'da kendilerini bana çarpıyor, bazı dostlar da onlara engel olmak istiyorlar; onların bu engel olmaları hoşuma gitmiyor. Bu dostlara:"Yüz defa benim için bir kimseye vurmayın; ben bana çarpanlardan memnunum" demişim. Nihayet yanıma gelen "Dostlar bıkmasınlar korkusu ile şiir söylüyorum ki, onunla meşgul olsunlar. Şiir söylemeyi ne kadar terk ediyorsam, onlar arayarak bana tekrar şiir söyletiyorlar. Nitekim buyuruyor:

"Ben nerede, şiir nerede? Fakat bende bir Türk peyda oldu ki, gelip, bana: "Hey kimsin?" diyor.

"Türk, tacik, Rum ve Zenci nasıl bilir? Ancak saltanat sahibi (Tanrı) gizli ve açık olanı bilir."

Yoksa ben nerede? Şiir nerede? Tanrı'ya yemin ederim ki, ben şiirden usanmışım ve benim yanımda şiirden daha kötü bir iş yoktur. Şöyle ki: Misafirinin isteği üzerine birisi elini işkembenin içine sokmuş onu yıkıyor. Misafir işkembe istediği için böyle hareket etmek lâzımdır. Nitekim buyuruyor:

"Yıldızların kâsesine ve dünyanın sofrasına boş vermişim. (Böyleyken) dilenci yüzlüler için hayli kâseler yalamışım."

Nihayet insan falan şehirde, halka hangi malın lâzım

olduğuna, ve hangi malı satın alacaklarına bakar; kendisi de en âdi mallar da olsa, aynı şeyleri satın alır ve satar. Ben, yanıma üstün kişiler, ger‥eği bilenler akıllılar, derin düşünenler gelsinler de, k‥ıdilerine nâdir, kıymetli ve ince ‥eyler göstereyim ‥ve, ilimlerden tahsil ettim ve (Bu ‥ususta) zahmetle ‥çektim. Yüce Tanrı bizzat böyle ist‥di ve o bütün bil‥‥ri burada topladı ve o zahmetlerin ‥‥psini buraya ge‥‥di ki, bu işle meşgul olayım. Ne yapabilirim? Bizim ‥‥yette ve bizim kavmimizde şâirlikten daha utanılacak bir iş yoktu. Biz de eğer kendi vilâyetimizde kalmış olsaydık,oradakilerin mizacına uygun olarak yaşar ve ders vermek, kitaplar yazmak ve va'zetmek gibi onların istedikleri işi edinirdik. Meselâ doktor hastanın başı ucuna gelip de ilâçları içmekten bıkıp boza istediğini görse, hasta içsin de iyi olsun diye ilâçları boza testisi içine kor.Bizim Hüdavendigârımızın sözü de görünüşte şiir ise de, baştan başa tevhidin sırrı, kelâm-i kadîm (Kur'an) in, hadis ve haberlerin tefsiridir,gerçeklerin,mânâların ve âsârın özüdür.Onun sözü tarikat yoluna girenlerin mürşidi,hakikat hareminin zâhid ve âbidlerinin sevgilisi olup, sâliklerin bütün sülûkleri onun içinde sıralanmıştır. Nitekim Hüdavendigâr, kendi dili ile şöyle buyuruyor: Bizden sonra Mesnevi,şeyhlik edecek ve arayanlara doğru yolu gösterecek, onları yönetecek ve onlara önderlik edecektir. Gerçekten de buyurduğu, bu zamanda oluyor; fakat insanın ruhu herşeyden sıyrılmayınca ve birleyici olmayınca, Mevlânâ'nın (Tanrı onun zikrini yüceltsin) Mesnevi'sinden bir fayda elde edemez ve her kim, onu aklı ile tartarsa, Mesnevi değil çift tanrıcı (Senevi) olur. Mevlânâ kendi şanının niteliğini ve her beyitte bütün şeyhlerin hakikatlerini, bütün dünyadakilerin maksatlarını anlatmak istemesinden birazcığını şu beyitte söylemiştir:

"İsterim ki, ruh kazanından kanlı köpük çıkarayım, iki dünyanın (Dünya ve ahiretin) sözünü bir ağzından

çıkarayım."

Sevilenlerin sultanı, Sultan Veled hazretleri (Tanrı onun yüzünü ak etsin) veliler ile şairlerin şiiri arasındaki farkı şöyle açıklıyor: Şâirlerin düşünce ve hayallerden ibaret şiirlerinin aksine, Tanrı velilerinin şiiri tamamiyle tefsirdir ve Kur'anın sırlarıdır; çünkü onlar kendilerinden tamamiyle yok olmuşlardır ve Tanrı ile ayakta durmaktadırlar. Onların hareket ve durmaları Tanrı'dandır. Nitekim: "Mü'minin kalbi Rahman (Tanrı)'ın iki parmağı arasındadır. Tanrı onu istediği gibi döndürür" buyurulmuştur. Şâirlerin şiir söylemekten maksatları, kendi üstünlüklerini ve kendilerini göstermekten ibârettir. Bu şâirler zümresi, velilerin şiirlerini kendi şiirleri gibi sanmışlardır. Bunlar, velilerin fiil ve sözlerinin gerçekte yaratıcıya (Tanrı'ya) ait olduğunu ve yaratılanın bu fiil ve sözlerde dahli bulunmadığını, zirâ onların şiirlerinin, kendilerini göstermek için değil, Tanrı'yı göstermek için yazıldığını bilmezler. Bu iki şiir için şu misal verilebilir: Rüzgâr gül bahçesinden estiği vakit, gül kokusu, külhandan geldiği vakit ise, hoşa gitmeyen bir koku iletir. Her ne kadar rüzgâr tek ise de geçtiği yer başka başkadır. Kimin burnu sağlâm ise,ikisini biribirinden ayırt edebelir. Meselâ biri sarımsak çiğnese ve buna misk dese, dudakların yaklaştığı sırada sarımsak kokusu genize vurur; aksine o kimse, ağzında misk alsa da hep sarımsak söylese, genizler miskin kokusundan ıtırlanır. Nitekim sevilen ve âşık olunanların sultanı bulunan Sultan Veled (Sırrı kutlu olsun) buyuruyor:

"Âşıkın şiiri, bütün tefsir olur, şâirin şiiri ise, bütün sarımsağın buharı olur."

"Âşıkın şiiri, hayret ve mestliktendir; şâirin şiiri ise, varlığının sonucudur."

"Niteliksiz olan Tanrı onları hicv etmek için: "Ve şairlere de akılsızlar ve ziyankârlar uyar." (K.XXVI,

224) dedi."

Bir de Hüdavendigârımız hazretlerinin sözü tamamiyle tevhidin sırrı ve baştanbaşa gerçeğin ta kendisi olduğu halde, daima ondan uzak olmak istiyor ve susmak diliyordu. Nitekim buyuruyor:

"Benim dilimin sözü, senden nasıl aldırmamazlık eder? Marifet güneşi ile şâhın gölgesine gelmiştir.

"Yarabbi, ecelden önce, ilim ve amelden, bilhassa bütün ağızlarda dolaşan söz söyleme ilminden beni kurtar."

Başka bir yerde de onun denize benzer sözünün,haline nispetle perde olduğunu şöyle anlatıyor:

"Bu konuşmam ve sözüm, benim hâllerime perdedir. Gül bahçesi gibi olan içime, diken gibi olan düşüncem utançtır."

"Yarabbi, cana, bu dilden başka akıcı bir dil ver de, senin kesmen, bağlaman ve keskinliğinde benim kıl kemerim (zünnarım) çözülsün."

"Bir gün kendimden sıyrılır, iyi ve kötüden boşalır, O samedin (Tanrı'nın) sıfatlarını, kendi evimde konuşmaksızın söylerim."

Ve yine buyuruyor:

"Söz söylemekten elimi yıkadım, konuşmaktan da temizlendim. Hâdiseler biribirini takip edince, abdest ve tövbemi tazeledim."

SÜLÛKÜN SONUNUN NE OLDUĞU GERÇEK YOLLARA GİTMEK İÇİN CEHİT VE GAYRET GÖSTEREN SÂLİK İÇİN OLGUNLUĞUN HANGİ MAKAMDA BULUNDUĞUNUN AÇIKLANMASI HAKKINDA

Sülûkün son yok ise de, (Bu öyle bir hikâyedir ki, açıklanması çok uzundur) ey kemâlin (olgunluğun) ne

olduğunu arayan! Bil ki, kemâl gözü, senin kendine bakmaktan hiçbir zaman zayıflamaz; zira aziz olan Tanrı'nın yardımı sâlike arkadaş olunca, sülûkün sonu olan Tanrı'da gezme (Seyrun fi'llâh)den sonra, onun yok olma ve birleşme âleminden peygamberlerin makamlarının başlangıcı olan ayrılma ve isbat âlemine iletir ve bütün kulların işlerinin çözülmesi ve bağlanmasını ona havale eder ve yerde onu kendine nâip yapar,yavaş yavaş onu kutupluk noktasına ulaştırır; o kadar ki, arştan inen ilk feyiz onun gönlüne iner. Bu feyiz ondan sonra, sıra ile onun sağ ve solundaki vezirlerine ve daha yakın olanlarına yayılır ve böylece bütün insanlar onun vücudundan feyiz ve nasib alır; onun mübarek içinden olgunluklar elde ederler. Dünya hiçbir zaman kutubsuz kalmayacak; nasıl kalabilir ki, kutbun vücudu dünyanın direk ve temeli olup dünya onunla ayakta durmaktadır.Kutubtan biri,fâni olan dünyadan,bâki olan dünyaya göç ettiği vakit, yerine, varlığının derecesine yakın olan bir başkasını geçirirler. Kıyamete kadar böyle devam eder; fakat onlardan bâzısı, kendini hakikat ehline gösterir, bâzısı hakkında ise, hiç kimsenin bilgisi ve ve haberi olmaz. Hüdavendigârımız hazretleri, bu makamla tecelli ettiği ve zamanın kutbu olduğu için, şüphesiz zâtı bütün şeyhlerin ve filozofların, bilginlerin ve emirlerin mihveri idi. Nitekim bu anlatılanı doğrulamak için buyuruyor:

"Tanrı'nın yeryüzünde dolaşan öyle bir yıldızı vardır ki, güneş ve mavi gök onun âşıkıdır."

"Bu yıldız, birçok seher vakti, mü'minin ibadet ettiği yere ben talih yıldızıyım, isteğini bende ara diye gelir."

"Yeryüzünde ve gökte yıldızım, beni yanakların hayali gibi yüz yerde bulurlar."

Başka bir gazelde de şöyle buyuruyor:

"Dün o gönlümü alıp,götüren sevgili başıma altın tac

koymuştur. Ne kadar tokat vursa da, bu tac başımdan düşmez."

"Ebediyetin herhalde ebedî olayım diye külâh diken şahı, kendi başından benim başıma aşkının takkesini koydu."

Olgun kişi, bu şerefli dereceye ulaşınca ve bütün varlığını kendi zâtının tufeylisi olarak görünce, ona kendi makam ve hâlinden insanları haberdar ve kendi uluğunu herkese belli etmesi gerekir. Nitekim Peygamber (Tanrı'nın selât ve selâmı üzerine olsun)den nakledilmiştir, demiş ki, Âdem su ve çamur arasında olduğu hâlde, ben peygamberim. Yine rivayet edilmiştir ki, Peygamber'in dalının çiçeği olan Ca'fer–i Sâdık (Tanrı ondan râzı olsun) zaman zaman kendi nefsinin tezkiyesini yapar ve halkın yanında kendi vekar ve makamını gösterir, halife ve padişahlardan hiçbirine iltifat etmezdi. Nihayet bir şahıs ona: "Ey mü'minlerin önderi! Zühdden, takvadan, ilim ve amelden bütün hünerlerin sende meyvası var;senden hiçbir iyi huy kaybolmamıştır,yalnız sende büyüklük taslama (tekebbür)vardır" dedi. Ca'feri Sâdık: "Ben büyüklük taslayan değilim;fakat bende Tanrı'ya ait öyle bir ululuk vardır ki, ben kendi ululanmamdan sıyrıldığım vakit, Tanrıya ait olan bu ululuk gelip, benim ululuğumun yerine oturdu. Şimdi ululanan onun ululuğudur ve ben ortada yokum."

Bâyezid–i Bistâmi'den (Tanrı ondan razı olsun) nakledilmiştir. Buyurmuş ki, kim beni gördü ise, talihsizlik defterine yazılmaktan emin oldu. Bizim Hüdavendigârımız (Tanrı ruhunu kutlu etsin) buyuruyor:

"Bana bak, zira benden başka kime bakarsan, Tanrı' nın nurundan habersiz olduğun şeksiz, şüphesiz bilinir."

Başka bir gazelinde de buyuruyor:

"Bana ve benim safran renkli yüzüme ve benim öteki dünyaya ait olan renk renk alâmetlerime bakın."

Ve yine buyuruyor:

"Şu zamanda senin vasfından ağzıma ne gelirse, onu ölü müride okursam, kefenini atar."

"Zaten benim müridim ölmez, zirâ hayat suyu içmiştir. Ayrıca insanları minnet altında bırakanın (Tanrı'nın) sâkilerinin elinden içmiştir."

"Talih rüzgârı senin yüzünden örtüyü atarsa,gül utancından su kesilir; ne çimen kalır, ne de ben kalırım."

"Senin sun'unun sureti, putların bulunduğu yere öyle bir anda geldi ki, orada putperest,put; put,putperest oluyordu."

Başka bir gazelinde de, müridler ve kendisine inananlar için yardım ve ilgisini açıklıyor:

"Senin işinden boş değilim. Dâima iş içindeyim ki, her an ben seni daha kıymetli tutarım."

"Temiz zâtım ve ma'rifet güneşimin hakkı için ki, ben seni bırakmam, lütufla yükseltirim."

"Senin yanağına kendi şefaatimden nur veririm; senin başını on mağfiret parmağı ile kaşırım."

Ve başka bir gazelde, zamanında bütün varlıkların, kendisinden nasip aldıkları ve olgunluk bulduklarını,celâl sahibi Tanrının yardımı ile dünya ve dünya halkından kuvvet alma ihtiyacını duymadığını açıklamak hususunda buyuruyor:

"Bu dünyanın bir işi yok; daha ne kadar çamurla uğraşayım.

"Mademki başı yarılmış değilim, o halde niçin başımı bağlayayım? Söyle, mademki ben dünyanın doktoruyum, o halde niçin hastalık yapayım."

VELİLERDEN KERAMETLERİN NİÇİN ÇIKTIĞININ ANLATILMASI VE AYRINTILARI; MUCİZELERİ İLE KERAMETLERİ ARASINDAKİ AYIRIMIN NEDEN İBARET OLDUĞUNUN

AÇIKLANMASI HAKKINDA

Bilmek gerekir ki, mucizeler peygamberlerin iş ve âdetleri (sünnetleri), kerametler ise, velilerin eserleridir. İkisi arasındaki fark şundan ibarettir: Kerametler velilerin içlerinin nurlarının niteliğidir; mucizeler ise, yoktan birşeyin çıkarılması ve hâriçte bulunan eşya ve varlıkların zâtlarının değiştirilmesidir. Nitekim ma'rifet ehlinden (sufilerden) biri: "Velinin kerameti, bir işte kuvvetini, bir ihtiyaca yetmesini ve olağanüstü şeylerde de Hak ile birlikte olduğunu gösterir. Peygamberin mucizesi ise, yoktan birşeyi var etmek ve hariçte bulunan eşya ve varlıkların zâtlarının değiştirilmesidir" dedi. Kelâm ehli ise: "Velilerin kerametleri, peygamberlerin ise, mucizeleri vardır. Mucize iddia ile olur; zira o bir hüccet, bir delildir. Kerametlerde ise, iddia yoktur; zira o, davete icâbettir" dedi. Şimdi olgun kişilerden niçin keramet sâdır olmuştur, onun açıklanmasına girişilecektir:

Bil ki, kerametler müptedilerin (başlayanların) işleri soyundandır; fakat hakikat yolunun olgun erleri, tarikat selsebilinin içicileri keramet göstermekten sakınmayı ve çekinmeyi vâcib bilirler; belki de onu hicabla (perdelenme) ile bir meşguliyet sayarlar. Nitekim nakledilmiştir ki, bir şahıs sufiler tayfasının şeyhi olan Cüneyd (Tanrı ondan râzı olsun)'e: "Falan aziz kişi. Şat üzerine seccade sermiş, namaz kılıyor ve havada uçuyor" diye naklediyor ve buna benzer sözler söylüyordu. Cüneyd: "Yazıklar olsun! O oyuncakla oynamış ve o bu makam ve kendi hâli ile yetinmiştir" dedi. O adamı çağırdı ve uyardı ve onu bulunduğu hâlden vazgeçirdi. Fakat dışa değer veren kimseler ve Tanrı demeyerek küçük şeyler peşinden koşanlar, olgun kişileri, kendi işlerine göre değerlendirirler ve tamamiyle olağanüstü ve benzeri bulunmayan iş ve sözleri hakkın-

da kötü zanna düşerek kabul etmezler. Nitekim Hüdavendigâr hazretleri buyuruyor:

"Zira onlar peygamberleri kendileri gibi zannettikleri için, peygamberler ile beraberliğe kalktılar.

"Onlar körlüklerinden, ortada sonsuz bir farkın bulunduğunu bilmediler.

"Bu yer hepsi, cimrilik ve kıskançlıktan ibarettir, o yer ise, hepsi Bir'in (Tanrı'nın) nurudur.

"Her ne kadar yazıda süt (şîr) ve aslan (şer) birbirine benzerse de, temiz kişilerin işini kendininki ile karşılaştırma."

Bunlar hiç şüphesiz talihsizler zümresinden ve ceza ile azaba lâyık olurlar. İsmi aziz ve celil olan yüce Tanrı kendi has kullarına olan ilgi ve sevgisinin fazlalığından, bütün münkirlerini sadece velilerin hâl ve zikri ile meşgul olmaları suretiyle talihliler zümresinden kılsın. Bu sebeple, bu ileri sürülenlerle, o topluluğun inancı artsın ve kurtuluş halkından olsunlar diye olgun kişilerden keramet meydana çıkarır. O halde, bir mü'min tam bir inanç ile olgun kişilere yönelir, bütün hayatını bu zümrenin sevgisine ve bağlılığına harcarsa ve bu sebeple yüksek derecelere ulaşırsa, bu, bulunmayan ve şaşılacak birşey değildir. Nitekim Hüdavendigâr buyuruyor:

"Keremimin olgunluğundan, yabancıların bile yardımcısı olduktan sonra, hassımın hassından lutfumu nasıl esirgerim?"

Hüdavendigâr'ın (Tanrı alnını ak etsin) işleri ve sözleri, hareketleri ve davranışları,baştanbaşa kerametlerden ibaret olduğu, içi ve dışı bütün dünya ve dünyadakiler tarafından beğenilmiş ins ve cinin ruhları tarafından secde edilmiş bulunduğu ve:

"Beden evim niçin halkın secde ettiği yer oldu? Gece ve gündüz benim kapım ve duvarım O'dur da ondan. "Buyurduğu için, bundan sonra hazretleri meydana gelen kerametlerden bilinen ve meşhur olanların an-

latalım, Tanrı başarı ve sonu açık yola yol göstericidir. Tanrı'nın selât ve selâmı Muhammed ve ailesi üzerine olsun.

Hüdavendigâr hazretleri,Halep'te Halâviye medresesinde bulunduğu zaman, dünyanın en büyük âlimlerinden, fıkıh, tefsir ve usul ilimlerinde eşi benzeri bulunmayan Kemâleddin İbn el–Adım'in yanında öğrenimini yapıyordu. Müderris (Yani Kemâleddin İbn–el–Adım) Mevlânâ'nın mübârek alnında, sağlam ve doğru yolda yürüme ve doğru yola gitme izleri gördüğü için, ona çok değer veriyor ve ikramda bulunuyor, şefkat ve sevgi besliyor ve diğer arkadaşlarından üstün tutuyor, hepsinin birlikte ders öğrenme zamanında yüzünü ona çeviriyordu. Öğrenci ve ders ortaklarının kıskançlıkları harekete geliyor ve: "Acayip bir yabancıya bu kadar şefkat gösteriyor, bize hiç iltifat etmiyorsun" diyerek her zaman müderrisin yanında Mevlânâ hakkında kıskançlık dillerini uzatıyor ve terbiyesizlik ediyorlardı. Kemaleddin İbn el–Adım özür dilemek için: "Kabiliyetli ve anlattığım mes'eleleri anladığını, hareket ve durmalarının, şeriat yolu üzere olduğunu gördüğüm ve daima ibadet ve riyazetle meşgul olduğunu hissettiğim o aziz kişiye nasıl şefkat göstermeyeyim?" diyordu. Nihayet bir defasında bir topluluk Kemâleddin'in yanına gelip: "Kendisinde ilim ve takva bulunduğu söylenen kimsenin her gece medresenin kilidini açıp dışarı çıktığını ve sabaha kadar istediği yeri dolaştığını, sabahleyin tekrar medreseye geldiğini görüyoruz" dediler. Müderrise, bu sözler çok imkânsız göründü. Zira Mevlânâ hakkındaki inancı son derecede idi. Kendi kendine: "Bu gece bir yerde gizlice oturayım da bu durumu araştırayım diye düşündü ve bu kararı üzerine bir hücrede oturdu. Gece olup da her biri kendi hücresine çekilince ve kapıcılar da kapıları kapayınca ve sabah yaklaşınca, Hüdavendigâr hazretleri, kendi hücresinden

çıkıp, medresenin kapısına geldi, parmağını kilidin üzerine koydu, kapı Tanrı'nın kudreti ile açıldı ve ondan sonra dışarı çıkıp gitti. Müderris bütün bunları görüyor ve arkasından gidiyordu. Nihayet Antakya kapısına ulaştılar. Kapı açıldı, dışarı çıktılar. Müderris arkadan gidiyordu. Az zaman sonra, uzaktan nurla dolu bir kubbe göründü; öyle bir kubbe ki, anlatılamaz. O yörede (ona benzer) bir yapı daha görmemişti. Hüdavendigâr hazretleri, bu yapıya girdi. Orada bulunan ruhânilerden bir topluluk, onu selâmladı ve bir müddet başı öne eğik oturdu; ondan sonra da subhanallah, subhanallah, lâ ilâha illâllâh ile meşgul oldular. Sabah vakti olunca, ayakta durup farz namazını kıldılar. O topluluğun niyyet esnasındaki "Tanrı uludur"larından Kemâleddin'in aklı başından gitti. Kuşluk vakti aklı başına gelince, kendisini bir sahrada buldu ve o kubbe ile sâkinlerinden bir iz gözükmüyordu. Şaşkınlığından gözünü ovdu ve şaşkın bir gönül ve ağlayan bir göz ile kalkıp, düşe kalka şehre yöneldi. Öğrenciler zümresi, sabah olup da müderrisi hücresinde görmeyince, onu aramak üzere her tarafa dağıldılar ve hiçbir yerde bir iz bulmadılar. Hüdavendigârımız, müderrisin zayıf,önünde de uzun bir mesafenin bulunduğunu ve yaya olarak gelemeyeceğini bildiği için, onun Anadolulu olan ve Hüdâvendigâra da büyük bir inancı bulunan, üzengisi yanında gideni (rikâbdar) çağırıp: "Falan surun falan kapısından çık, İbrâhim (Selâm üzerine olsun) yolundan git ve onu ara" diye buyurdu. Rikâbdar katıra binip o tarafa gitti. Öğle vakti Kemâleddin'e ulaştı. Kemâleddin'i yaya yürümekten yorulmuş buldu. Katırdan inip, onu bindirdi. Müderris, rikâbdar'a: "Sana bu tarafa doğru kim yol gösterdi? Bu tarafta olduğumu ne ile çıkardın?" diye sordu. Rikâbdâr: "Falan aziz bana bildirdi" dedi. Müderris bu hâle şaştı, fakat hiçbir şey söylemedi. Medreseye gelince, Hüdavendigâr ilerle-

yip, bunu açıklamamasını kendisinden rica etti ve müderris de bunu kabul etti. Öğrenciler müderristen ne kadar sordu iseler de, bir bahane ileri sürüp, bu olanları söylemedi. Bu hâdiseden sonra müderris, Hüdavendigârın huzurunda iki dizi üzerine çöküp edeple otururdu. Hüdavendigâr da bu sırrın açıklanacağını sezdikten, az bir süre sonra, kendi hizmetçileri topluluğu ile birlikte Şam'a hareket etti.

Bir seferinde, arkadaşlardan onsekizi için bir müshile ihtiyaç hasıl oldu. Zamanında tıp sahasında eşi benzeri bulunmayan ve bütün tabiblerin hocası sayılan Mevlânâ Ekmeleddin Tabib orada idi. Onsekiz pişmiş ilâç hazırladı. Hüdavendigâr hazretleri sabahleyin arkadaşların yanına geldi. Arkadaşların o ilâcı içmekten tiksindiklerini gördü. Hemen bütün ilâçları bir kaba boşaltıp, bir hamlede hepsini içti.Bir müddet sonra şarkıcılara (havvâllere): "Birşey okusunlar" dedi. O esnada semâa kalktı ve gün batıncaya kadar dönüp durdu.Semâ'dan sonra, hamama gitti ve uzun bir süre orada oturdu. Ondan sonra, buyurdu, buz getirip kırdılar, kendisi de bunları yedi. Mevlânâ Ekmelüddin haberi alınca hemen hamam geldi ve feryada başlayıp: "Ey Hüdavendigâr! nefsine nasıl böyle bir kasıtte bulundun" dedi. Hulâsa bu kadar hareket ve hamama rağmen şerefli zâtına bir zarar gelmedi. Şerefli mizacı yine eskiden olduğu gibiydi. Bütün tabipler hep birden inkâr zünnarlarını bellerinden çözdüler ve hazretin müridi oldular.

Yine Ekmelüddin Tabîb'den nakledilmiştir, o anlatmış ki, bir seferinde talihli sultan Rukneddin: "Panzehir (tiryâk–i farûkî) hazırlamak gerekir". buyurdu. Onun bu buyruğu üzerine, bu ilâcın bütün unsurları ve gerekli şeyleri türlü yerlerden sağlandı. İlâcın hazırlandığı gün, evin bütün kapıları, giriş ve çıkış yerleri kapalı olduğu halde, bir köşede macun yapmaka meşgul olmuştum. İlâcın hazırlanması bitince, evin bir köşesinden

Hüdavendigâr hazretleri göründü. Huzuruna gittim,elini öptükten sonra,belki tadar, şereflendirir ümidi ile panzehiri küçük bir çömlek kap ile önüne koydum. Hiç iltifat etmedi ve: "Ey Ekmelüddin efendi! İçimizi öyle bir ejderha sokmuştur ki, okyanus panzehir olsa, ona ilâc olmaz" deyip hemen kayboldu.

Yine bir seferinde, Hüdavendigârımız hazretleri (Tanrı onun sırrını kutlasın) Konya kaplıcasına (Ilgın'a) hareket etti. Arkadaşları daha önce gidip, ılıcayı buhurladıktan sonra, onu karşılamaya geldiler. Ilıcanın boş kaldığı bu esnada, cüzzamlılar oraya geldiler ve burasını boş bulup suya girdiler.

Hüdavendigârulaşınca,arkadaşlar,cüzzamlılarıincitip. sudan uzaklaştırdılar.Hüdavendigâr arkadaşlara bağırdı ve hemen elbisesini çıkarıp cüzzamlıların yanına gitti; onların bedenlerinden akan suyu alarak mübarek başına döküyor ve o topluluğun gönlünü alıyordu. Orada bulunanların hepsi, Hüdavendigârın nefsinin olgunluğuna ve huyunun güzelliğine şaşa kaldılar, o da şu beyiti okudu:

"Halk üzerine Tanrı tarafından bir rahmet belirtisi olarak gelmişim. Senin şanında olmayan hangi güzellik belirtisi vardır."

Yine bir seferinde Hüdavendigâr hazretleri, ilâhi bilgiler (ma'ârif) ve gerçekler ile meşgul olduğu hâlde, bir gölcük kenarında oturmuştu ve kurbağalar suda gürültü ediyorlardı; o derecedeki, arkadaşlar onların bu gürültüsünden, Hüdavendigârın söylediği bu ilâhi bilgileri duymuyordu. Hüdavendigâr kurbağalara bağırdı ve bütün heybeti ile: "Eğer siz daha iyi söylüyorsanız, biz susalım, yoksa, dinleyin" dedi. Bunun üzerine kurbağalar derhal sustular ve nihayet uzun bir süre kimse, o havalide kurbağa sesi duymadı.

Yine bir gün, Hüdavendigâr hazretleri, Konya'da ya-

yaların çamura batmamaları için yapmış oldukları kaldırım (Kaldırum) üzerinde gidiyordu. Bir köpek yol üzerinde uyumuştu. Hüdavendigâr durdu, bütün arkadaşlar da durdular. Birisi karşıdan geliyordu. Yol üzerinde bir köpeğin uyumuş olduğunu gördü. Nezaket için köpeği kovdu. Hüdavendigâr bu şahısdan incindi ve: "Onu niçin kendi vaktinden ayırdın?" dedi. O hazretin diğer yaratıklar hakkındaki lütuf ve güzel huyu bu olaydan anlaşılabilir.

Yine bir seferinde Emir Mu'ineddin Pervâne (Tanrı rahmet etsin) bir toplantı yapmıştı ve bütün büyükleri, değerli kişileri davet etmiş, ve Hüdavendigârı da istemişti. Semâ'nın dağılışından sonra, Mevlânâ, hizmetçisi Muhammed'den, ayak yoluna gitmek için ibrik istedi. Emir Pervâne, hizmetçiye teşekkür borcu olarak bin adet (para) verdi, ibriği alıp Hüdavendigâr'a iletti. Hüdavendigâr hazretleri, emire çok dua edip, ayak yoluna girdi. Emir Pervâne, onun çıkmasını beklemek üzere ayak yolunun kapısında bekledi. Bir süre sonra, emirin hizmetkârlarından bir grup bir yerden geliyordu. El öptükten sonra, emirin beklemesinin sebebini, bir kısım kimseden sordular. Onlar da durumu anlattılar. Bunun üzerine gelenler: "Bu saatte, Hüdavendigâr'ı Turut'ta gördük, dolaşıyordu" dediler. Bu mes'ele emir Pervâne'nin kulağına ulaşınca, Şeyh Muhammed Hâdim'e: "İçeri girip bak" buyurdu. Şeyh Muhammed Hâdim girince, içerisini boş buldu ve bir iz de yoktu. Orada bulunanların hepsi yere kapandılar ve Mevlânâ hakkındaki inançlarını iki katına çıkardılar.

Talihli sultan Rükneddin (Tanrı onun kabrini nurlandırsın) Hüdavendigâr hazretlerimizin müridi ve oğul diye hitap ettiği kişilerdendi. Hizmetçilerden bir topluluk, sultan Rükneddin'in yanına gelip: "Şehire Buzagu adında bir ihtiyar (pir) gelmiştir,aziz bir kişidir.Her gece cinlerkendisiniziyaretegeliyor"dediler.Bir gece sul-

tan birkaç kişi ile birlikte Buzagu'nun yanına gitti. Konuşma sırasında Buzagu, bir defa sultana oğul diye hitap etti. Sultan onun tavır ve davranışını inceleyince, onun halktan biri ve anlattıklarından da boş bir şahıs olduğunu gördü ve onu ziyarete geldiğine pişman oldu. Başka bir gün, bir topluluk, bu hâdiseyi Hdavendigârın kulağına ilettiler. Velilerde bulunan kıskançlıktan dolayı, bu hadise ona ağır geldi ve: "Kolaydır, eğer onun (Sultan Rükneddin'in) başka bir baba ve şeyhi oldu ise biz de başka bir oğul seçeriz" buyurdu. Bu halden sultanı haberdar ettiler. Emir Pervâne'yi istedi ve özür dileme çaresini aradı. Emir: "Hüdavendigâr hazretlerinin semâ'dan başka hiçbir şeye gözü yoktur. Çare, bir semâ' tertip edip onları çağırmaktan ibarettir" dedi. Buna bir çare düşündüler ve Hüdavendigâr'ı, Konya'nın bütün büyükleri ve şeyhleri ile birlikte bu toplantıda hazır bulundurdular. Emir Pervâne güzel sözlerle Hüdavendigâr'dan özürler diliyordu. Bir süre sonra hepsi gümüş ve altın kaplarla dolu bir sofra hazırladı ve Sultanların âdeti üzere şarkıcılar, şarkı söylemeye başladılar. Hüdavendigâr hazretleri semâ'a kalktı. Bunun üzerine hizmetçiler sofrayı toplamak zorunda kaldılar. Bu hâl, sultanın hoşuna gitmedi. Sultanın hoşuna gitmemesi, Hüdavendigâr'a mâlum oldu, semâ esnasında şu gazeli söyledi:

"Tanrı'ya yemin ederim ki, ne yağlıya, ne tatlıya,ne o altın dolu keseye, ne de o altın kaba meylim var?"

Bu gazeli tamamladıktan sonra, yüzünü ruhânilerin çelebisi Hüsameddin'e (Tanrı ondan râzı olsun) çevirip: "Görüyor musun?" dedi. O da: "Görüyorum" dedi ve Hüdavendigâr oradan çıktı ve semâ ederek kendi medresesine geldi. Ondan sonra çelebi Hüsameddin hazretlerinden: "Hüdavendigârın semâ esnasında görüyor musun? diye buyurduğunun sebebi ne idi" diye sordular. O da: "Sultanı gösteriyordu, baktığım zaman sul-

tanın tahtta başsız oturduğunu gördüm" dedi. O günden itibaren sultanın işlerinde, bir eksiklik ve gevşeklik görüldü. Yine o tarihte Moğol emirlerinden bir topluluk Kayseri'ye gelmişti. Anadolu (Rum) emirlerinin söz birliği ile sultanı Kayseri'ye çağırdılar. Sultan, Hüdavendigâr hazretlerine geldi, müsaade istedi. Hüdavendigâr hazretleri, gitmesini uygun görmedi. Kaç defa gitmek için izin istedi ise de, onu gitmekten alıkoydu. Nihayet sultan, gitmek zorunda olduğu için Kayseri' ye hareket etti. Birkaç gün sonra Hüdavendigâr hazretleri kalktı ve arkadaşlar topluluğuna işaret edip: "Bir aziz, ahiret yolculuğuna çıkmıştır; onun için gayıp namazı kılalım" dedi ve bu niyyetle namaz kıldı. Bir kısmı bu tarihi tespit etti. Bu esnada semâ'a kalktı ve şu gazeli buyurdu:

"Sana, oraya gitme, seni yakalarlar, zira çok eli uzun kişilerdir, ayağını bağlarlar demedim mi?

"Demedim mi, sana, orada tuzak yem içindedir. Tuzağa düştüğünde, seni nasıl kurtarırlar?"

Birkaç gün sonra hazretin bu işareti gerçekleşti ve sultanın şehid edildiği haberini getirdiler. (Tanrı'nın rahmeti üzerine olsun).

Yine bir seferinde talihli sultan Rükneddin (Tanrı ona mağfiret etsin) sarayında dört başı mamur bir davet yapmıştı ve o devrin bütün büyükleri ile şeyhlerini çağırmıştı. Kadı Sirâceddin–i Urmevî bir sediri, şeyh Sadreddin diğer birini tutmuş, Seyyid Şerefeddin tahtın ayağında ve geri kalan bütün büyükler birbiri üzerine sıkça oturmuştular. Ansızın Hüdavendigâr arkadaşlarla içeri girdi, selâm verip yürüyerek sarayın ortasında bulunan havuzun kenarına oturdu. Emir Pervâne, ne kadar diretti ise de, yukarı çıkmadı. Şeyh Sadreddin yüzünü, Hüdavendigâr'a çevirerek: "Herşey sudan diridir" dedi. Hüdavendigâr; "Hayır, belki Tanrı'dan" dedi. Hüdavendigâr sedirin üzerine çıkmayınca , bütün

şeyhler ve büyükler ona uyarak sofanın salıanlığına geldiler. Yemekten sonra aynı yerde semâ yaptılar. Orada gösterdikleri zekv ve şevk anlatılamaz derecede idi (Tanrı onlardan râzı olsun).

Birgün Emir Pervâne Hüdavendigâr'ı ve Konya'nın ileri gelenlerini davet etmişti. Yemekten sonra, Hüdavendigâr semâ'a kalktı ve büyük bir heyecan ve vecd gösterdi. Seyyid Şerefeddin bir köşede emir Pervâne' ye, Hüdavendigâr'ı inkâr maksadı ile birkaç kelime söylüyordu. Pervâne mecburen kulak vermişti. Ansızın Hüdavendigâr hazretleri, tam bir yumuşaklık ve lutufla semâ'ın ortasında durarak şu gazeli okudu:

"Düşmanın söylediği hezeyanı kalbimle duydum. Arkamdan tasarladığını da gördüm.

"Onun köpeği ayağımı ısırdı, bana çok eziyet etti. Ben köpek gibi ısırmam, kendi dudağımı ısırdım.

"Erler gibi, fertlerin sırlarına vakıf olmuşum, senin sırrına vakıf oldum diye ne övüneyim."

Emir pervane bu işareti görünce hemen tövbe ile inabet edip, mağfiret dilemekle meşgul oldu.

Bir gece Şeyh Sadreddin (Tanrı'nın rahmeti üzerine olsun) rüyasında Hüdavendigârı övüyordu. Hüdavendigâr hazretleri, sabahleyin şeyhin hankahının kapısından içeri girdi. Şeyhe haber verdiler. İleri koştu, selâmlaştılar. Şey Sadreddin, Hüdavendigâr'ın oturmasını ne kadar rica etti ise de, Mevlânâ oturmadı ve: "Özür dilemeye geldim de dün geceki zahmet ve lütuflardan dolayı nasılsınız diye sorayım" dedi, Şeyh Sadreddin Hüdavendigâr'ın içinin parlaklığına şaşakaldı; biribirlerine karşı çok alçakgönüllülükler gösterdikten sonra, Hüdavendigâr geri döndü.

Hüdavendigâr hazretleri, mübarek ağzında daima sarı helîle taşırdı. Yakınlarından her biri bir yorumda bulunuyordu. Hüsameddin Çelebi hazretlerine müracaat ettikleri vakit, O "Hüdavendigârın riyazeti o de-

recededir ki, ağız suyunun bile tatlı olmasını istemiyor, belki ağız buruşturucu ve acı olmasını istiyor''dedi.Bu onun riyazetinin kuvvetini gösterir. Tanrı onun aziz olan sırrını kutlasın.

Hüdavendigâr hazretleri, Hüsameddin Çelebi'nin (Tanrı ondan râzı olsun) hastalığını sormaya geldi.Arkadaşlar ve dostlar sokağın ön ve arkasını tutmuştu,dar bir yerden de bir köpek geliyordu. Arkadaşlardan biri o köpeğe vurup uzaklaştırdı. Hüdavendigâr hazretleri, o adama bağırıp: "Ey habersiz! Çelebi'nin mahallesinin köpeğine mi vuruyorsun" dedi. Bu hâdise, yumuşaklığa, terbiyeye ve kulları gözetmeye ve onların hakkındaki yardımı gösterir.

Hüdavendigâr hazretleri (Tanrı onun aziz olan sırrını kutlasın) çoğu günler Çelebi'nin evine gider gelirdi.Nasılsa, kışın, bir gece vakitsiz Çelebi'nin evine gitti. Kapıyı kapamış ve müridlerin hepsi de uyumuştular. Büyük bir kar da yağıyordu. Hüdavendigâr geri dönmedi ve arkadaşlar zahmete girmesinler diye de kapıyı çalmadı. Sabaha kadar başına kar yağdığı halde ayakta durdu. Sabah olup kapıcı kapıyı açınca Hüdavendigâr'ı, mübarek başına kar yığılmış olduğu halde ayakta durur gördü. İçeri koştu; nihayet Çelebi dışarı çıkıp Hüdavendigârın ayağına kapandı. Çelebi özür diliyor ve ağlıyordu. Hüdavendigâr sevgiler gösterdi ve Çelebi'nin alnını öptü. Gerçekte bu, müridlere bir öğretmedir. Bu hareketi ile kendilerine ihtiyacı olmamakla beraber,müridlere bu şekilde değer verip saygı gösteren şeyhe, onların daha da çok alçakgönüllülük göstermesi gerektiğini anlatmak istemişti. Tanrı Hüdavendigârdan ve Çelebi'den râzı olsun.

Ahiret hanımı Kira Hatun (Tanrı ona rahmet etsin) nakletti ki, şu kadar zamandan beridir, Hüdavendigâr ile birlikte namaz kılmayı ve bu saadeti kendi amellerimin zahiresi yapmayı istiyordum, nasip olmuyordu.

Birgün sabahın erken saatinden itibaren Hüdavendigâr'a sınırsız bir şevk, kendinde olmamaklık, kıyassız benzeri olmayan bir dalgınlık ve mestlik geldi. Öyleki sabahın bu saatinden akşam yatsı vaktine kadar damda gidip geliyor ve kat'iyen bir yaratığa bakmıyordu. Dolaşma sırasında damın kenarına gidip ayağını havaya attı ve kayboldu. Ben zayıf o halin parıltısından dolayı kendimden geçmiş, sabaha kadar kendimden habersiz bir hâlde düşmüş kalmıştım. Sabahleyin ansızın Hüdavendigâr bu zayıfın başı ucuna geldi ve: "Kalk da namaz kıl"diye işaret etti. Sonra sarığından iki düğüm açarak seccâde yapıp farza niyyet etti. Bu zayıf da derhal ona uydu. Namazı tamamladıktan sonra, bu zayıf kul, ayakkabılarını düzeltmek için kalktım, içine baktığımda ayakkabının Hicaz kumu ile dolu olduğunu gördüm. Benim bu hâle vakıf olduğum Hüdavendigâr'a malûm olunca; "Olmaya ki, herhangi bir yaratığa bu hâdiseden bahsedesin" buyurdu. Hüdavendigâr hazretleri hayatta oldukça hiçbir yaratığa bunu söylemedim. Fakat o kumları dövdüm ve kimin gözüne çekiyor veya hangi hastanın ilâcına koyuyordumsa, şifa buluyordu.

Hüdavendigârın kullarından olan Osman–i Guyende nakletti ki, bir seferinde büyük bir para yokluğuna tutuldum. Halbuki evime de yeni bir gelin getirmiştim ve masraf cihetinden de büyük bir sıkıntı içinde bulunuyordum. Bu hâlim Hüdavendigâr hazretlerine malum oldu. Kalkıp hareme girdi. Ve ev halkından altı kırmızı dinar sağlayarak tekrar dışarı gelip oturdu. Bir süre sonra, konuşma sırasında bu zayıfa (Osmân–i Guyende'ye): "Ey Osmân, bundan önce, zaman zaman bizimle el sıkışma tören vardı. Bir süredir bunu terk etmişsin, sebep nedir?" dedi. Elini öpmek için kalktığımda dinarları gizlice elime koyup: "Bu töreyi daima koru" dedi. Sevindim ve o parayı bir süre ihtiyaçlarıma harcadım.

Yine Osmân-i Guyende nakletti ki, yine parasız kaldım; hiçbir şekilde birşey alamıyordum. Tekrar Hüdavendigâr hazretlerine gidip: "El öpmeyi yerine getirme zamanıdır"dedim. O da: "Kolaydır, gönlünü hoş tut, zira bugün sana yağlı bir lokma erişecek" buyurdu. O günü akşama kadar medresede idim. Hiçbir şey gözükmedi. Nasıl olur da hazretin buyurduğu çıkmaz, diye beni bir şaşkınlık kapladı. Akşam oldu, az yağmur yağıyordu.Karanlık basmadan ve çamur olmadan evin yolunu tutayım, dedim; kapıdan çıktım. Su seli bir bahçeden içeri giriyordu. Çerçöp dolayısiyle göllenmişti. Bu zayıf kul, akması için suyu harekete getirdim. Birdenbire, bir ipin ucu ayağıma dolandı. Ayağımı dışarı çıkarınca, bunun içinde gümüş paralar bulunan bir kese olduğunu gördüm. Koltuğumun altına koyup eve geldim. Saydım, yediyüz dirhemdi. Ondan bir kısmını aileme verdim, bir kısmını da kendi ihtiyacıma sarfettim. Ertesi gün sanki birşey çıkmamış gibi, aynı şekilde asık bir yüzde Hüdavendigâr hazretlerine gittim.Hemen işaret edip: "Utanmaz mısın? Gümüşü kese ile eve götürdün, yine iflâstan dem vuruyorsun" buyurdu. Mübarek ayaklarına kapanıp tövbe ettim. Tanrı ondan râzı olsun.

Sultan Rükneddin'in zevcesi, talihli Gumâc Hatun nakletti ki, eskiden sultanlara ait olan saraylarda, bir kısım hanımlarla birlikte oturuyorduk. Birdenbire Hüdavendigâr kapıdan içeri girip: "Çabuk! Çabuk! Evden dışarı çıkın" dedi. Hemen yalınayak dışarı koştuk.Hepimiz çıkınca sofanın kemeri çöktü. Hepimiz onun mübarek ayaklarına kapandık ve teşekkür borcumuzu yerine getirdik, ihtiyaç sahiplerine sadakalar verdik.

Dünya halkından olan müridlerden biri, öleceği zaman:"Hüdavendigâr hazretlerinin üç gün mezarımın başına gelip gitmesini istiyorum" diye vasiyette bulundu. Adam öldükten sonra, Hüdavendigâr tam bir gün onun

mezarı başında oturdu. Ölenin oğullarından bir topluluk, rüyalarında, babalarının, temiz elbiseler giymiş, salına salına geldiğini gördüler. Kendisinden nasılsın? diye sordular. O da: "Beni mezara koyar koymaz, cehennem zebânîlerinden bir topluluk, bana eziyet etmek için hazır oldular. Hüdavendigâr hazretlerine olan saygılarından dolayı yakına gelmiyorlardı. Birdenbire güzel yüzlü bir melek, bir köşeden içeri girdi ve işkence meleklerine: "Siz gidiniz, zira celil ve yüce olan Tanrı, bu şahsı Hüdavendigâr'a bıraktı ve bağışladı" dedi.

Birgün Hüdavendigâr hazretleri, pazarda gidiyordu. Bir Türk bir tilki satıyor ve Türkçe olarak: "Dilkü. dilkü" diyordu. Hüdavendigâr bunu duyunca bir nara attı ve döne döne hareket edip şu gazeli söyledi:

"Gönül (dil) nerede (ku)? Gönül ne zaman bulunur, gönül nereden (hâsıl olur)? Aşık ile gönlün birarada (bulunduğu görülmüş müdür?)" Altın nerede? Altın ne zaman bulunur? Altın nereden elde edilir? Hiç altın ile iflâs eden birarada bulunur mu?

Şeyh Sadreddin, bir gece, rüyasında Peygamber hazretlerinin(Tanrı'nın selât ve selâmı üzerine olsun)kendi hankahına gelip, sofanın baş köşesinde oturduğunu, sahâbe ve velilerin onun sağ ve solunda saf bağladıklarını, Hüdavendigâr hazretlerinin (Tanrı onun ruhunu kutlasın) de orada bulunduğunu gördü. Peygamber hazretleri (Tanrı'nın selât ve selâmı üzerine olsun) Hüdavendigâr hakkında inayetlerde bulunuyordu ve yüzünü Ebû Bekr–i Sıddık'a çevirip: "Talihli bir oğula sahipsin. Gözlerimiz onunla aydındır" diyor ve Hüdavendigâr'a belirlenen bir yerde oturmasını buyuruyordu.Hüdavendigâr, dışarı çıkınca, şeyh müridlerine: "Falanın huzurunda kalbinizi toplu tutun; zira o bütün kalplere yukarıdan bakıp içindekileri görmektedir" diye tavsiyede bulundu.

Hüdavendigâr hazretleri, ilk zamanlarında, bir gün

vaiz veriyordu. Vaizde Musâ ile Hızır'ın hikâyesini anlatıyordu. Muridlerden Mevlânâ Şemseddin adında biri, bir köşede oturmuştu. O esnada mescidin bir köşesinde oturan, heybetli bir şahıs gördü. Bu adam her defasında baş sallıyor ve: "Doğru söylüyor, iyi naklediyorsun; sanki bizim üçüncümüz imişsin"diyordu. Mevlânâ Şemseddin bu sözü işitince, bunları söyleyenin Hızır (Selâm üzerine olsun) olduğunu anladı ve kendisinden yardım dilemek üzere elini eteğine attı, Hızır eteğini çekip kayboldu.

Bir seferinde Hüdavendigâr hazretleri bütün arkadaşlarla birlikte, Celâleddin Ferîdûn'un bahçesine gitmişti. Orada bir toplantı olmuş, çok hareket edilmişti. Semâ'dan sonra arkadaşların her biri, bir köşede bir ağacın dibinde dinlendiler. Hüdavendigâr hazretleri de arkadaşlar dinlensinler diye, biran murakabe hâlinde oturdu. Hepsi uyuyunca, kalktı, dalgınlığının fazlalığından dolayı, bahçenin ortasında yürüdü. Arkadaşlardan olup, kimya ve simya ilimlerinde eli bulunun Bedreddin–i Tebrizi de: "Musa (Selâm üzerine olsun), Ca' fer–i Sâdık ve benzerleri gibi peygamber ve keşif sahibi veliler kimya ilmini bilirlerdi. Acaba Hüdavendigâr hazretlerinin de kimya bilgisi var mı veya yok mu?" düşüncesi içinde uyanıktı. O sırada Hüdavendigâr birdenbire, Bedreddin'in başı ucuna gitti ve: "Bedreddin ne iştesin ve ne düşüncedesin" dedi. Bedreddin sıçradı. Hüdavendigâr: "Şu kesek parçasını bana ver" dedi. Gece mehtaptı. Bedreddin sıçradı ve bir tuğla parçası vardı, onu Hüdavendigâr'ın mübarek eline verdi. Hüdavendigâr, tuğla parçasını alıp cübbesinin içine soktu ve diğer eli ile dışarı çıkarıp Bedreddin'in eline verip:"Al" dedi. Bedreddin mehtapta bakınca, ışığı ve rengi gözleri kamaştıran şeffaf bir la'l gördü. Sonra Hüdavendigâr: "Erler taşı la'l ve cevher yapabilir, fakat onların bundan daha mühim meşguliyetleri vardır" dedi. Bedred-

din, dehşetinin çokluğundan öyle bir nara attı ki, bütün arkadaşlar uykudan uyandılar ve: "Hüdavendigâr çok uyanık kalmıştı, tam dinleneceği zaman, faydasız bir nara ile onu uyandırdın" diyerek kendisini azarladılar. Bedreddin–i Tebrizi onlara: "Ey azizler! Hüdavendigâr çoktanberidir uyanıktır ve bağın etrafını dolaşıyor" deyip durumu olduğu gibi anlattı. Arkadaşlar o la'li isteyince, onun tekrar tuğla parçası haline geldiğini gördüler. Bu çeşit kerametler Tanrı velilerinden çok nakledilmiştir. Nitekim bu anlatılanı Mevlânâ'da şu gazelinde doğrulamaktadır:

"Ey âşıklar! Ey âşıklar! Ben toprağı mücevher yaparım. Ey çalgıcılar! Ey çalgıcılar! Sizin tefinizi altınla doldururum."

Ve yine buyuruyor:

"Mademki toprak benim avucumda altın ve ham gümüş olur, o halde altın ve dirhem benim yolumu nasıl keser? (Yani kesemez) "

Ve yine buyuruyor:

"Kimyanın bakırı altın etmesine şaşılır; bakıra bak ki, her an kimya yapıyor, kimya."

Ve yine buyuruyor:

"İsâ, bakırını altın eder, eğer altın ise, mücevher yapar, mücevher ise, ondan daha iyi yapar, hatta iyiden de daha iyi yapar."

Eksik kişinin varlığını tam ayar, belki de en büyük iksir (İksir–i a'zam) yapan olgun kişinin, bakırı altın veya taşı mücevher hâline getirebilmesine şaşılır mı?

Bir seferinde Sultan Rükneddin ve Emir Pervâne, Hüdavendigâr hazretlerinden Cuma günü va'izde bulunmasını rica ettiler. Hüdavendigâr hazretleri de bunu kabul etti. Tesadüfen Hüdavendigâr hazretlerinin sabahın ilk saatinden itibaren sonsuz bir istiğrakı vardı. Halkın kendisine başvurması ve kalabalığından kaçıp harabelerde, bir yıkık köşede niteliksizin (Tanrı'nın) yüzünün gü-

zelliğine gömülmüştü. Nitekim bir gazelinde o halin niteliğinden şöyle bahsetmektedir:

"Efendi, şarap satanın evinde ve meyhanede Mi'racı, tecelli ve makamları kim görmüştür?"

İstiğrak vaktinde halkın başvurmasından ve kalabalığı yüzünden kendi vaktinden alıkonulmaması için meyhaneye gidip gelirdi. Nitekim:

"Aşk beni meyhane mahallesine çekti; o aldatıcı dilber beni görüp mimledi."

buyurmuştur.

Neticede herhangi bir harabeye ayak bastı ise, emirler ve kendisine inananlar orada mescidler yaptılar. Hülâsa bütün emirler, büyükler mescidin kapısına gitmiş idiler ve namazdan sonra va'z meclisinde bulunmak için bekliyorlardı. Arkadaşlar topluluğu Hüdavendigâr hazretlerini bulmadılar. Ruh âlemine mensup olanların Çelebisi Hüsameddin buyurdu, arkadaşların her biri onu aramak üzere bir köşeye gittiler. Bir şahıs araya araya onu meyhanade (Harabatta) buldu; çabucak döndü ve Çelebi'ye bildirdi. Çelebi hazretleri tam bir takva sahibi olmasına rağmen, meyhaneye yönelmeye mecbur oldu. Meyhaneye yaklaştığı vakti: "Gözümü bağlayın. Hüdavendigâr hazretlerinin yanına gelince,bildirin de gözümü onun yüzüne açayım" diye buyurdu. Hüdavendigar hazretlerini görünce: "Hüdavendigârım beni meyhaneye mi çekti?" dedi. Bunun üzerine Hüdavendigâr: "Haşa senden haşa senden" dedi. Ondan sonra Çelebi hazretleri, büyüklerin beklemesini ve va'zetmeyi kabulünü anlattı. Bunun üzerine hareket edip, mescide geldiler. Namazın farz ve sünnetini yerine getirdikten sonra. Hüdavendigâr hazretleri minbere çıktı. Sahip olduğu hal sebebiyle, hadsiz hesapsız istek, yanlış ve için ateş saçan ahlar çekerek şu iki beyti okumaya başladı:

"Yar ile birarada bulunduğumuz dün gece ne hoş

gece idi. Müşteri yıldızı talihde, güneş kucakta idi.

"Bana verdiği her kadehte aklını topla dedi.Ey Müslümanlar! O hâlde aklın yeri mi olur?"

Bu iki beyti söyler söylemez, hazretin nurları ve amellerinin yansımasından bütün halk ağlamağa başladı ve hep birden şerefli ve alçakgönüllünün içinden feryad ve figan yükseldi ve geç vakte kadar, o ağlamaları devam etti. Mısra:

"Candan çıkan söz, şüphesiz gönülde oturur."

O topluluk ağlamadan kendisine gelince, Hüdavendigâr hazretleri minberden inip gitmişti. Tanrı ondan râzı olsun.

Hüdavendigâr hazretleri (Tanrı onun ruhunu kutlasın) arkadaşlara: "Fetva aylığının bize helâl olması için hangi hâlde olursam, olayım, fetva getirirlerse, engel olmayın ve bana getirin" diye tavsiyede bulunurdu. İstiğrak ve semâ hâllerinde fetva getirdikleri vakit, arkadaşlar mürekkep ve kalemi hazır ediyor ve onun mübarek eline veriyorlardı. Hazret de onları okumadan doğru cevap yazıyordu. Tesadüfen bir gün, üzerinde anlaşmazlık bulunan bir mes'ele hakkında, bir kısım bilginlerin aksine bir cevap yazdı. O fetvayı fıkıhta, tefsir ilminde ve Büyük İmâmın (Ebu Hanife'nin),(Tanrı ondan râzı olsun) sözleri hususunda asrının parmakla gösterilen bilginlerinden Şemseddin–i Mardini'nin eline geçti. Şemseddin–i Mardini'nin, o zaman rebabı dinlediği için Mevlânâ hakkında inkârı vardı; o fetvayı, bütün âlimlerin önderi ve hocası olan Sirâceddin–i Urmevi'ye (Tanrı rahmet etsin) götürdü. Kendisi verilen cevabın doğru olmadığından bahsediyordu. Hüdavendigâr'ın yakın kimselerinden olan Mevlânâ İhtiyareddin de o toplantıdaydı. Sinirlenerek kalktı ve Hüdavendigâr hazretlerine gelip olanı anlattı. Hüdâvendigâr hazretleri gülümsedi ve sonra:"Git ve selâmımı mollalara iletip de ki, incelemeden dervişleri yemek doğru olmaz."

Hülâsa Mevlânâ Şemseddin, fetvaların şerhine dair,Halep'te, birkaç sene önce iki ciltlik bir kitap satın almıştır. Bir müddetten beridir de onu gözden geçirmemiştir. O kitabı kütüphanede arasın ve falan bölümde, şu kadarıncı yaprak ve şu kadarıncı satırında bu mes'elenin ne olduğunu açıklamışlardır, onları okusun" dedi. Şeyh İhtiyareddin hemen gitti ve Mevlânâ'nın selâmını ona iletip, durumu olduğu gibi anlattı. Hepsi ayağa kalktılar. Ondan sonra Mevlânâ Şemseddin orada bulunanlara: "Halep'te kitabın alınması ve şu kadar müddettir de onu okumadığım doğrudur, gerisi için ihtiyatlı olmak gerekir" dedi. Mevlânâ Siraceddin hakikatin aydınlanması için kitabı getirmelerini rica etti. Mevlânâ Siraceddin hakikatin aydınlanması için kitabı getirmelerini rica etti. Mevlânâ Şemseddin'in oğlu gidip kitabı getirdi. Hüdavendigâr'ın işaret ettiği gibi, kitabın bölümlerini, yaprağını ve satırını saydı ve aranılan yeri buldular. Orada mes'elenin tamamını olduğu gibi yazmıştılar. Hazır bulunanların hepsi, o hazretin velilik nuru karşısında şaşakaldı ve onun keşif kudreti ile kerametinin güzelliği karşısında şaşkınlıklarını artırdılar.

Adı geçen Mevlânâ Şemseddin–i Mardini nakletti ki,bir gece Peygamber'i (Tanrı'nın selât ve selâmı üzerine olsun) oturmuş gördüm. Gidip kendisine selâm verdiğim vakit, mübârek yüzünü çeviriyordu; başka taraftan gittiğim zaman da aynı şekilde hareket ediyordu. Nihâyet ağzımı açıp: "Ey Tanrı'nın elçisi! Şu kadar yıldır, atıfetinizin ve yardımınız ümidi ile zahmet çekmiş ve hadîsler (ahbâr) eserler (âsâr)i incelemek için cehid ve gayret gösterdim ve bütün islâm halkının güçlüklerini çözmeye çalıştım; bugün bu zaif kulun mahrumiyeti için bir sebep bilmiyorum" dedim. Peygamber hazretleri (Selâm üzerine olsun): "Evet, bütün bunlar var, fakat benim dostlarıma inkâr gözü ile bakıyorsun ve bu, bütün günâhlardan ileridedir" dedi. O gün-

den itibaren Hüdavendigâr'a olan sevgimi iki kata çıkardım ve geçmiş için Tanrı'dan mağfiret dilemek ile meşgul oldum; fakat: "İşler vakitleri ile rehinlidirler" sözü hükmünce şu kerameti de görünceye kadar daha iradet getirmek şerefi ile şereflenmemiştim.

Adı geçenden nakledilir ki, buyurdu. bir gün Hüdavendigâr hazretlerinin medresesinde bir toplantı vardı ve bütün emirler ve büyükler orada hazırdılar, hararetli bir semâ oluyordu; bizim medresemiz de o yörede olduğu ve arkadaşların gösterdiği heyecanlar görüldüğü için kalktım, elbise değiştirip, tam bir kalabalıkla atlar ve hizmetçiler arasından kendimi evin ortasına attım ve bir köşede halkın arkasında secde süresince okumakla meşgul oldum. Secde yerine gelir gelmez, Hüdavendigâr hazretleri secdeye kapandı. Kendi kendime: "Bir tesadüf olması mümkündür" dedim. Öteki sureyi okudum, tekrar secde yerinde secdeye kapandılar. Dedim bu semâ' secdesi kabilinden birşey olmalı. Başka bir sure okudum, Mevlânâ secde yerinde yine secdeye kapandı. Bunun üzerine iyice bildim ki, onun mübârek bakışı levh-i mafuz üzerinedir. Kendi kendime: "Ey böyle bir güneşten perdelenmiş (güneş görmekten mahrum edilmiş)! ne zamana kadar utanç perdesi içinde kalacaksın? Bunca delil ve hüccetler gördün"dedim. Dışarı çıkıp eve gittim. Bütün oğullarımı, tilmizlerimi ve ev halkını çağırdım.Gece olup da Hüdavendigâr eve gidince, hepsini alıp, onun saadet evine yöneldim. Eve yaklaşınca, daha oraya yetişmeden Şeyh Muhammed Hâdim gelip, kapıyı açtı. Kendisine: "Durum nasıldır?" dedim. O da: "Şu anda Hüdavendigâr. bir tanıdıklar topluluğu geliyor, çabuk dışarı çık ve onlara kapıyı aç, buyurdu" dedi. Hülasa kapıdan girince, pâymâçanda durup, özür ve mağfiret dilemekle meşgul oldum. Nihâyet Hüdavendigâr buyurdu, ilerledim, binlerce şefaat dileyerek ayağının altını öptüm ve yüzüme gözüme sür-

düm. bütün oğullarımla birlikte iradet getirmek şerefiyle şereflendim (Tanrı Hüdavendigâr ve Şeyh Şemseddin -i Mardini'den râzı olsun)

Hüdavendigâr'ın istiğrakı ve dış ile ilgisinin azlığı o derecede idi ki, ayakkabıları çamura saplanıp kalsaydı veya bir yerde sıkışsaydı, onları bırakır, yalınayak yürürdü. Fakirlerden bir topluluk hazrete ulaşıp dilencilikte bulunsalardı,feracesini, hattâ gömleğini de mübarek sırtından çıkarıp onlara verirdi. Vereceği zaman kolaylıkla üzerinden çıksın, soyunmaya ihtiyaç kalmasın diye, feracesi gibi gömleğinin önünün de açık olması bu yüzdendir. Hülâsa her kime bir gömlek veriyordu, emirler ve ileri gelenler, şükrane olarak çok miktarda altın ve gümüş para verip o gömleği tam bir minnet duygusu ile alıyorlardı. Şüphesiz bu gömlekleri satın alanlar, iki dünyada (dünya ve ahirette) mümtaz oldular (Tanrı onların hepsinden râzı olsun).

Arkadaşlar zümresinden olan Mevlânâ Mecdeddin-i Atabek daima çileye girmek istiyordu. Bir gün Hüdavendigâr hazretlerinden bu hususta ricada bulundu, Hüdavendigâr hazretleri onun bu arzusunu kabul ettikten sonra, arkadaşı ile birlikte medresede birbirine bitişik iki hücrede çileye soktu. Birkaç gün sonra, açlık Mecdeddin'e tesir etti, takatı kalmadı. Arkadaşına açlık sıkıntısını açtı. Söz birliği ettiler ve geceleyin hücreden dışarı çıkıp, bir dostun evine gidip açlıklarını anlattılar. O aziz kişi, onlar için kaz ve pirinç pilâvı hazırladı. Yedikten sonra tekrar hücrelerine gelip kapıyı kapadılar. Sabah olunca, âdet olduğu üzere Hüdavendigâr hücrenin kapısına geldi ve parmağını kapıya koyup, kokladı. Sonra: "Arkadaşlarımız, bu hücreden riyazet kokusu değil, kaz ve pirinç kokusu geliyor" dedi. Her ikisi kalkıp Hüdavendigâr'ın mübarek ayaklarına kapandılar ve mağfiret dileyip: "Böyle bir rahmet denizi varken, kendimizi halvet köşesinde harap etmek mutsuz-

luk olacak" dediler.

Yine birgün,Hüdavendigâr hazretleri, bir mahalleden yere kapanıyorlardı. O çocuklardan biri su dökmekle meşguldü. O: "Hüdavendigâr sabret ben de gelip, elini öpeyim" dedi. Hüdavendigâr hazretleri, o boşalıp, gelinceye ve elini öpmek şerefine nail oluncaya kadar bekledi. Hüdavendigâr'ın yüksek ve alçak tabakadan insanlar hakkındaki güzel huyunu buna göre değerlendirmek gerekir.

BEYİT

"Senin yüzün ile mânâya bakmak veya safa bahçesini bir tereye satın almak küfürdür (kâfirliktir)"

Arkadaşların ileri gelenlerinden Mevlânâ Fahreddin–i Sivâsi'yi sıtma tuttu. Bir müddet yatalak oldu. Doktorlar onu tedaviden âciz kaldılar. Hüdâvendigâr hazretleri, onun hastalığını sormaya gitti. Buyurdu, sarımsak soyup getirdiler, onu dövmeye verdi. Dövülen sarımsağı kaşıkla hastaya yedirmeye başladı. Doktorlar bunu duyunca, hastanın sağlığından ümidi kestiler.Tanrı'nın lutfu ile Fahreddin–i Sivâsi o gece terledi ve iyileşmeye yüz tuttu. Doktorlar bu hâli görünce: "Bu tıbbın kuralı ve hikmet ilminin kanununa sığmaz. Belki bu ilâhi hikmettir" dediler. Nitekim buyuruyor:

"Hekimiz, doktoruz, Bağdad'dan geldik. Hayli hastaları üzüntü ve kederden kurtardık.

"İlâhi hekimleriz, kimseden ücret istemeyiz; zira biz hastanın vücuduna, düşünce gibi, koştuk."

Celâleddin Feridun Hüdavendigâr hazretlerine uykusunun çokluğundan şikâyet etti. Hüdavendigâr emretti, haşhaşın sütünü çıkarıp içti. Onu içtikten sonra, Celâleddin Feridun'un geceleyin fazla uyanık kalmaktan, dimağı bozulacak dereceye geldi. Tekrar Hüdavendigâr'

a başvurup mizacında bir düzenin meydana gelmesini rica etti. Nihayet Tanrı erlerinin, zahmet ve yorgunluk sebebi olan herşeyi sağlık, ve şifâ sebebi hâline, sağlık ve şifa sebebini ise, zahmet ve yorgunluk sebebi hâline getirme kuvvetleri olduğu bilinsin. Nitekim buyuruyor:

"Veli bir zehir verse, tatlı olur; (Kötü insan) verirse, karakulaklık (siyeh–guşı) olur."

Hüdavendigâr hazretleri bir gün, bir dam üzerinde durmuştu. Arkadaşlardan bir topluluk evin içinde gerçekleri ve mânâları okumakla meşguldu. Onlardan biri, şevk ve zevkinden yanık ciğerinden bir ah çekti.Bu sırada dışardan bir şahıs geçmekteydi. Bu şahıs o sesi işitince: "Bir hastalık" dedi. Hüdavendigâr hazretleri dam üstünde bunu duydu ve insanlığının çokluğundan başını aşağı eğdi ve: "Hastalık kime gelir, görürsün" dedi. Tanrının takdirinin hükmü ile, o adama kötü bir hastalık geldi. Bir süre o hastalıktan kurtulamadı, tedavisi de mümkün olmadı. Bir süre sonra, Hüdavendigâr'ın kızgınlığını hatırladı ve bu hastalığa sebebin, Hüdavendigârın gönlünün kızgınlığı olduğunu anladı;kalktı, Hüdavendigâr hazretlerine gitti, inabet ve mağfiret dilemekle meşgul oldu. Tövbesi kabul edilince, o hastalık kendisinden kayboldu.

Emir Muhammed Sekûrcî nakletti: Şehzâde Keygatu, Mevlânâ'nın ölümünden sonra, Aksaray'a gelince, Konya'nın emirleri ve Türklerine bir elçi gönderdi.Hadlerini bilmeyen bir topluluk, o elçiyi öldürdü. Bu mesele padişahın kulağına gidince, çok kızdı ve bütün ordunun Konya üzerine yürümesi, şehiri muhasara etmesi, zaptedilince de halkının öldürülmesi, yağma ve yıkma ile meşgul olması için emir çıktı. O sıralarda emirlerden hiçbiri, onun kızgınlığını gideremedi. İster istemez hastalığı tabii gidişine bıraktılar. Bütün Konya halkı, ayak takımı ve şerefli kimseler, bu kötülüğün vuku bul-

masından rahatsız oldu ve kendi kurtuluşları için, Hüdavendigâr hazretlerine sığınmaktan başka çâre bulmadılar. Hepsi Türbe'ye gidip, ağlayıp sızladı, yalvarıp yakardılar. Keygatu o havaliye geldiği vakit, gece Hüdavendigâr'ı rüyada gördü: Hüdavendigâr kendi kubbesinden büyük bir heybetle dışarı çıktı, şehirin kenarına gelip, sarığını açtı ve şehirin etrafına doladı. Ondan sonra iki adım atıp Keygatu'nun yanına geldi ve parmağını onun boğazına koyup: "Ey Türk: Bu düşünceni terk et ve çekil; yoksa canını sağ kurtaramazsın" dedi. Keygatu bu rüya üzerine uyanır uyanmaz, emirler ve yakınlarını çağırdı. Ben (Sekûrcî) huzuruna gidince Keygatu'yu çok titrer ve korkar bir hâlde buldum. Hal ve hatır sorduktan sonra, anlatmaya başladı. Bütün yakınları hep bir ağızdan: "Biz bu hususu düşünmüştük, fakat korkudan huzurunuza arz edemiyorduk" dediler. Hepsi dönsünler diye emir çıktı. Gündüz olunca, bizzat temiz Türbe'yi ziyarete gitti; birçok kurbanlarda bulundu ve Türbe'de bulunan topluluğa hadsiz hesapsız adaklar verdi.

Hüdavendigâr hazretleri kıllarını tıraş için hamama gittiği her seferinde, arkadaşlar bulunurlardı ve uğur sayarak o kılları birbirleri ile bölüşürlerdi. Zayıf bir derviş, hamamın bir köşesinde oturmuştu. Hareket etmeye gücü yoktu. Hatırından: "Ne olurdu, arkadaşlar o uğur sayılan şeyden bana da verselerdi" diye geçti.Hemen Hüdavendigâr bir miktar alıp, o şahsa gönderdi. O aziz kişi, bu kerametin güzelliğinden secdeye kapandı ve Hüdavendigâr hazretlerinin müridi oldu.

Hüdavendigâr hazretleri (Tanrı onun aziz olan sırrını kutlasın) halkın başvurmasının çokluğundan usandığı vakit hamama giderdi. Hamamda da sıkıntı verdikleri zaman, suyun haznesine girerdi. Bir defasında yine suyun haznesine girmiş ve burada üç gün üç gece ilâhi tecellilerin ardı ardına gelmesine ve şimşeklerin parılda-

masına gömülmüştü. Üç gün sonra Çelebi Hüsameddin hazretleri, dışarı çıkması için çok yalvarıp yakardı. Çelebi hazretleri Hüdavendigâr'ın vücudunu zayıf görünce, gözyaşlarını yanakları üzerine akıttı ve sonra: "Hüdavendigârım, şerefli vücudunuz çok zayıftır. Ne olur, bu biçareler için onu kuvvetlendir" dedi. Hüdavendigâr: "Dağ bütün varlığına rağmen celil olan Tanrı'ya ait tecellinin bir bakışına dayanamadı, benim zayıf ve nahif olan vücudum, nasıl üç gün üç gece, onyedi defa celâl güneşinin parıltısına ve cemal nurunun şimşeklerine dayanır.

Şeyh Selâhaddin–i Zerkub'un (Tanrı ondan razı olsun) müridlerinden biri hikâye etti: Vaktin birinde İstanbul tarafına ticarete gidiyordum. Hareket edeceğim zaman, Hüdavendigâr'ın elini öpmeye gittim. Tenhada "İstanbul'a gideceğin zaman, şehirin civarında büyük bir köy vardır. O köyde birkaç kilise bulunur. Kuzeye düşen büyük kiliseye git ve tenhalaşınca kapıyı çal, baş rahibe selâmımı ilet" buyurdu. Hülâsa konaklar aşıp o bölgeye geldik. O köyü sorup, o kiliseye gittim. Rahiplerin ve şehirin ileri gelenlerinin ayrılmasından sonra, baş râhibin huzuruna çıkıp, Hüdavendigâr'ın selâmını ilettim. Râhip ayağa kalkıp karşılık olarak secdeye kapandı ve çok sorular sordu. Ben: "Hüdavendigâr hazretleri asla bu tarafı şereflendirmemiştir. Bu şahıs da, anlaşıldığına göre asla o tarafa gitmemiştir. Acaba bunun içinde ne keramet vardır diye şaşırıp kaldım. Bu râhip bana iyi bir kabul gösterdi ve alıp kendi hücresine götürdü. Hücrenin kapısını arkadan iyice kapadı. Ondan sonra türlü yiyecekler getirdi. Nihayet yedik. O esnada bir rahle üzerine konmuş, bir mushaf gördüm. Sonra rahip bana: "Benim Müslüman olduğumu bil, bu hücrede Kur'ân okumak ve namaz kılmakla meşgul oluyorum. Bu vilâyette hiçbir yaratık bunu bilmez. Bu vilâyette benim hu-

dutsuz bir şöhret ve değerim vardır. Şimdi benim sırrımı bu vilâyette açıklamaman için söz vermen gerekir"dedi. Sözümü sağlamlaştırdıktan sonra, birlikte namaz kıldık. İkindi vakti gelince kalkıp dışarı çıktı ve kapıyı dışarıdan tekrar kilitleyip ibadet edilen yere gitti. Ben bir müddet oturdum, usandım. O hücrede her tarafa bakıyordum. Evin köşesinde asılı bir perde gördüm. Perdeyi arkaya doğru açınca, Hüdavendigâr hazretlerini gördüm; bir köşede mübarek başını dizine koymuş, mürakabe hâlinde oturmuştu. Sonsuz bir şaşkınlık ve korku beni kapladı, gözümü silip tekrar baktım, tekrar onun mübarek cemâlini gördüm. Gücüm kalmadı, bir nârâ atıp, kendimden geçtim. Bir süre sonra, rahibin gelip el ve ayağımı ovduğunu gördüm. Nihayet kendime geldim. Sonra rahip: "Vakitsiz attığın bu nara neydi? Beni rezil edecektin. Şu kadar zaman Tanrı velilerinin yanında bulunmuşsun, senin nefis kuvvetin bundan fazla olmalıdır. Bil ki, Hüdavendigâr hazretleri her zaman bir defa burayı ve beni şereflendiriyor. Hüdavendigâr hazretlerinden, ne kadar şeklimi değiştirmek istedimse de, müsaade etmedi. İslâmiyeti bu elbise içinde korumamı buyurdu"dedi.Ertesi günü erkenden bir miktar para da vererek beni yolcu etti ve beni tavsiye için Tekfura da bir mektup yazdı. Tekfurun sarayına gidip, mektubu gösterince, beni hemen onun yanına götürüp oturttular. Tekfur baş papaz ile geçmişimizi sordu. Ben de: "Adı geçenle eskiden tanışıklığımız vardı" dedim. Hülâsa dışarı çıkınca bana bir oda tayin ettiler. Orada bulunduğum sürece ihtiyaçlarımı gördüler. Vermem lâzım gelen bütün harçlardan beni muaf tuttular. Onların vilâyetlerinden çıkacağım zaman da yanıma kılavuz koyup yolcu ettiler.

Birgün Hüdavendigâr hazretleri (Tanrı onun yüzünü ak etsin) yürüyordu. Celâleddin Feridun, arkadaşlardan bir topluluk ile birlikte, bir çardakta Sultan Veled'in

(Tanrı onun sırrını kutlasın) huzurunda oturmuş,uzaktan Hüdavendigâr hazretlerinin gidişine bakıyorlardı. Ansızın bir iş için o hazrete adakta bulunmuş olan yabancı bir emir, isteğinin oluşundan sonra, bir kese altın alıp, Hüdavendigâr hazretlerine geldi ve kendisine bunları kabul etmesi için yemin verdikten sonra, mübarek yenine boşalttı. O şahıs kaybolunca Hüdavendigâr (Tanrı değerini arttırsın) bütün o paraları hemen döktü ve gitti. Arkadaşlar topluluğu aşağı inip o parayı topladılar ve bir süre geçim masrafı olarak kullandılar.

Bir gün Hüdavendigâr hazretleri (Tanrı onun aziz olan sırrını kutlasın) semâ esnasında hararetlenmiş,acaip bir şekilde hareket ediyordu. Kendinden geçmiş bir kimse, bir köşeden girdi ve mest bir şekilde semâ ile meşgul oldu. Her seferinde Hüdavendigâr'a çarpıyor, Hüdavendigâr'ı o şerefli hâlden alıkoyuyordu. Arkadaşlardan bir topluluk onu güçlükle uzaklaştırdılar, huysuzluk edince de onu incittiler. Hüdavendigâr hazretleri arkadaşlara gücendi ve:"O şarap içmiştir,siz kötü sarhoşluk ediyorsunuz" dedi. Yumuşak huyluluğunun, derecesini buna göre ölçmek gerek.

Hüdavendigâr hazretleri bir gün hamama gitmişti,arkadaşları da birlikte idi. O esnada Hüdavendigâr hazretleri bir hücreye girip, bir süre kaldı. Bu kalma uzayınca, Celaleddin Feridun, Hüdavendigâr'ın durumunu öğrenmek için içeri girdi. Bir de ne görsün? Hücrenin bütün içi, Hüdavendigâr'ın mübarek vücudu ile dopdolu olmamış mı? Bu hâlin dehşetinden vücudu titremeye başladı ve aklı başından gitti.

Meğer tüccardan bir topluluğun eskiden Celâleddin Feridun ile dostluğu vardı. Her seferinde tuz ekmek hakkını gözeterek Celâleddin'in yanına gelip, ona gönül bağlılığı gösterirlerdi. Bir süre sonra Celâleddin Feridun'un fakirlik yolundaki aşk ve samimiyetini görünce, Hüdâvendigâr'ın sevgisinin yayılması dolayısiyle, bu

sevgi onların da gönlüne yayıldı ve onlarda Mevlânâ'ya iradet getirmeleri hevesini doğurdu. Celâleddin Feridun'a: "Biz dünyayı çok istemekten ve mal fazlalığından usanmışız ve dünyaya ait hırsımız gönlümüzden soğumuştur. Hüdavendigâr hazretlerine mürid olmamız için bize kılavuz olmanı istiyoruz" dediler. Hüdavendigâr hazretlerine göstermesi ve ne emrederse ona göre harcamaları için bütün mallarının bir listesini yapıp, Celâleddin Feridun'a verdiler. Bu, onun düşüncesine uygun geldi. Derhal kalkıp Hüdavendigâr hazretlerine gidip, durumu tamamiyle arz etti. Hüdâvendigâr bıkkınlığından kalkıp, ibriği alarak ayak yoluna gitti;uzun zaman orada kaldı. Tüccarların beklemesi haddi aşınca, Hüdavendigârın yakınlarından olan Sirâceddin'den, ayak yoluna girmesini ve tüccarların kendisini beklediği hususunu arz etmesini rica ettiler. Sirâceddin ayak yoluna girince Hüdavendigâr'ın ayak yolunun bir köşesinde ayakta durduğunu gördü. Tâcirlerin kendisini beklediğini bildirdi. Hüdâvendigâr: "Ey Sirâceddin! Biz nerede, dünya nerede? Bu pisliğin kokusu, bana, bütün dünya ve dünya halkından daha iyidir. Onların mazeretini kabul etmemelisin ve kendilerine eğer Hak yoluna girmek arzunuz varsa, malınızı kendi elinizle harcayınız demelisiniz" dedi. Tanrı daha iyi bilir.

HÜDAVENDİGÂR HAZRETLERİNİN (TANRI ONUN ZİKRİNİ YÜCELTSİN VE RUHUNU KUTLASIN) ÖTEKİ DÜNYAYA GÖÇ ETMESİNİN ANILMASI

İlâhi hikmet ile bütün varlık dört zıt unsurdan tereküp ettiği ve bu dört unsurdan her bir cevher, özelliği ve tabiatı gereği daima asıl ve merkezine yöneldiği ve birbirleri ile anlaşmazlık halinde bulundukları için, bazan suyun neminin üstün gelmesi ısının kandilini söndürür,

bazan tabiatın harareti rutubetin kaplarını yakar,bazan rüzgâr toprağın terkibini asli macunundan ayırır ve bazan toprak tabiatine sahip olan kuraklık, hepsinin terkibini eritir. Fakat temiz nurun taşmasından ibaret olan ruh, sahip olduğu öz letafeti ve itidali dolayısıyle bu dördünü de uyumlu bir şekilde tutmuştur. Ancak o da yüksek âlemden (âlem-i ulvî) bu alçak (süflî) eve konmuş ve niteliksiz Tanrı'nın emri ile, beden bağı ile bağlandığı için daima aslî âlemin özlemini çeker. Bu vücud Tanrı'nın isteğini yerine getirdiği her zaman, doğru yol ve saadet halkından ve hayatında şerefli bir ruh ve kutsal bir olgunluk elde etmiş ve tecellilere kabiliyetli hale gelmiş ise, "Rabbine, sen ondan, o da senden râzı olarak dön" (K., LXXXIX, 28) nidası kulağına eriştiği vakit, çabucak geldiği bu toprak yerden, feleklerin tepesine uçup Arşın kandilleri içinde "Güçlü bir hükümdarın yanında" (K., LIV, 55) yerleşir. Eğer talihsizlerden ise, hayatta olduğu zaman tabiatın kölesi, şehvetin esiri olmuş adımını şeriat caddesinin dışına atmış, dünya heves ve arzusunu ahiret sarayına,şeytanın memnun olmasını, Tanrı'nın memnun olmasına tercih etmiş ise, ecel günü gelince ve vaad olunmuş zaman erişince, arşın bahçelerine uçmak ister,fakat tabiatının arızaları ile ziftlenmiş ve cisimle arkadaşlığından dolayı yoğunlaşmış olduğundan aslî âlemine uçamaz, onu berzahın ta kendisinde bağlarlar. O hâlde bütün akıl sahipleri gerçek olarak bilsinler ki, insanoğlu asla feleke ait tesir ve hacislerden ve nef'sle ilgili olaylardan korunmuş olmayacak; herhâlde beşerî kuvvetler, tabiî ölümden kurtulamaz ve mutlaka bu vücuddan ayrılmak gerekir. Zira eğer bu vücudun kalması olağan olsaydı, mizacının en mutedil olduğu kabul edilmiş bulunan kâinatın en faziletli ve en olgun kişisi (Peygamber) (Tanrı'nın selâtları üzerine olsun) uzun ömürlülükte herkesten üstün olur ve o da daima

Tanrı'dan kendi kalmasını isterdi; ancak marifet nuru ve peygamberlik bilgisi sâyesinde her türlü kusurdan arı duru olanın (şanı aziz ve delili olsun) celâl ve cemâlinin bu vücudda mümkün olmadığını, bu yoğun şeklin terkibini duyulup anlatılamayan o güzel yüzü görmeye gücü yetmeyeceğini gerçek olarak bildiği ve belki bu vücud hilâtının (elbisesinin), fayda, zarar ve iyilik ile kötülüğü ayırd etmek için meydana geldiğini ve bu fâni dünyanın: "Dünya, ahiretin tarlasıdır" sözündeki gibi, bâki âlemin bir tarlası olduğunu, nihayet cehalet gecesinde, dünya toprağına ne ekersen, ahiret sabahında yine o fidanın meyvasını göreceğini bilmişti. Nitekim Hüdavendigâr buyuruyor:

"Ağaç ve yaprak topraktan çıkar ve, efendi, ne ekersen, sana o biter, der"'

Her kimde, ebedî devlet önder ve ebedî mutluluk fazla olursa, o önünde ahiret yolculuğunun bulunduğunu bilir ve hiç şüphesiz o yolun azığını mutlaka hazırlar ve iyilikler zahiresini toplama hususunda geri kalmaz. Nihayet bu eyreti varlıktan kurtuldukları ve bu yokluk (fenâ) evinden, kalıcı âleme göçtükleri vakit, kendi arzusu ve isteğine uygun hâle getirilmiş bir konak görür ve bazan da "Onlar sedirler üzerinde karşılıklı oturan kardeştirler". (K., XV, 47) âyeti üzere tertip edilmiş bir büyük kapıda kendini görür. Tanrı'ya sığınırız, eğer bu sevinç sarayının (dünyanın) gururu ile aldanırsa, hayvan gibi dünya otlaklarında şehvetleri otlamak ile meşgul olursa, yarın kıyamet gününde cehennemin en aşağı tabakasının sıkıntıları ile sersem olup,ebediyen yardımsız kalma hapishanesinde ümit ayağını vurarak: "Esefler esefler olsun" der.

İşte bu yüzdendir ki, peygamberler ve veliler (Selâm üzerlerine olsun) amellerinin eteğine töhmet tozu konmaması ve batıllık yamalanmaması için asla bu altın tak, ayvan ve renkli saray kapı perdesine önem verme-

mişlerdir.

Bunlar,daima aziz Tanrı'nın vücudlarının yok olmasını (fenâ) ve ebediyetler evine gitmeyi istemişler; dünya ve dünyadakileri buna teşvik etmişlerdir. Nitekim Hüdavendigâr hazretleri (Tanrı sırrını kutlasın) ölümün sırları hakkında buyurmuş, tatlı deliller ve renkli misallerle ölümün acılık ve kekrekliğini bütün âşıkların damağında tatlılaştırmış ve onun korkusundan emin kalmıştır. Nitekim buyuruyor (Tanrı onun aziz olan sırrını kutlasın.)

"Ey bu dar kafesten uçan! yol takımlarını feleğe götüren! Bundan sonra taze bir hayat gör; bu hayatla daha ne zamana kadar serseri olacaksın?

"Ölüm hayattır, hayat ölümdür; kâfirlik gözü bunu aksi gösterir.

"Beden evi yıkılırsa, sakın inleme. Efendi gerçek olarak bil ki, zindanın içindesin.

Diğer bir gazelinde de:

"Ey can!..Toprak örtüsü içinde gizli bir dirlik vardır. Gayba ait olan yüz örtüsü içinde yüzlerce kervanlı Yusuf vardır."

Diğer bir gazelde buyuruyor:

"Şeker gibi olan "Gel"lütfunun hitabı cana ulaştı; can Celâl (Tanrı) tarafına nasıl uçmasın?

Ve yine buyuruyor:

"Sen zülfikâr gibisin, ten ise onun tahtadan kını,kın kırıldı ise kırılsın sen niçin gönlü kırık olmuşsun?

Yine buyuruyor:

"Eğer bu kadehim kırılırsa, ben tasalanmam, zira o sâkinin koltuğu altında başka bir kadeh vardır."

Başka bir gazelde ölüme dair kendi güveni ve gerçek bilgisi hakkında buyuruyor:

"Kendimizin düşmanıyız; halbuki, bizi öldüren dosttur. Denize düşmüşüz bizi dalga öldürüyor."

Başka bir gazelde de aşıkların ölümü hakkında buyu-

ruyor:

"Haberdar olarak ölen aşıklar, sevgilinin önünde şeker gibi tatlı ölürler.

"Onlar ezelden hayat suyu içtiler. şüphesiz başka bir tarzda ölürler.

"Sen aslanların da, köpekler gibi kapı dışında öldüklerini sanırsın."

Yine başka bir gazelinde buyuruyor:

"Her kim ölürse, düşmanı dost olur; benim düşmanım ise, benim ölümümden kör olur, vesselâm."

"Es–selâ narası yükselince, biz oynayarak kapıdan içeri gireriz."

Hüdâvendigâr hazretlerinin (Tanrı onun zikrini yüceltsin) ölümün sırları hakkında buyurmuş oldukları bu çeşit sözleri, kendinden önce ve sonra herhangi bir yaratıktan nakledilirse şaşarım.

Veliliğin parlak güneşi ahiret batısına yaklaşınca ve temiz ruhunun büyük doğanı, "Herşey aslına döner"gereğince, temiz âleme uçunca, (felâketlerden) korunmuş Konya'da kırk güne yakın birbiri arkasından zelzele oldu. Aşağı ve yüksek tabakadan halk, bu hadisenin oluşundan ve bu ilâhî hükmün inişinden birbirine girmiş ve perişan olmuştu. Hep birlikte Hüdavendigâr'a gelip, bunun sebebini sordular ve bu felâketi savması için, o hazretin mübarek gönlünden himmet dilediler. Hüdavendigâr hazretleri (Tanrı zikrini yüceltsin) şeker saçan dilini açıp: "Gönüllerinizi rahat tutunuz, zira yer acıkmıştır, yağlı bir lokma istiyor, kendi muradına çabu ulaşacak ve bu sıkıntı sizden kalkacak" dedi. Ve o günlerde şu gazeli söyledi:

"Hırslanasın diye bütün bu sevgi ve şefkat ile sana gönül veriyor. Bütün bu aynalarla süslü evi: "Beni göremezsin" (K., VII, 143) âyetiyle vurup dağıtıyor.

"Dünya evi sarsıntı içindedir, zira sen evden yol takımını çekiyorsun."

"Senin inleyen yüz binlerce hastan, sensiz yaşamazlar, sakın ha! sen bilirsin."

Ve yine o birkaç gün içinde kırmızı ferace giyip, şu gazeli söylüyordu:

"Git başını yastığa koy, beni yalnız bırak. Ben geceleyin dolaşan müptelâ harap kimseyi terk et.

"Biz akşamdan sabaha kadar yalnızca sevda dalgası ile birlikteyiz. İstersen gel bizi bağışla, istersen git eziyet et.

"Güzel yüzlülerin padişahına vefa gerekmez. Ey sarı benizli âşık! Sen sabret, vefa et.

"(Bu) öyle bir derttir ki,onun ölmekten başka çaresi yoktur; o hâlde ben nasıl: "Bu derde deva bul"derim.

"Dün gece rüyada aşk mahallesinde bir ihtiyar gördüm, başı ile: "Bizim tarafa gel" diye bana işaret etti.

"Eğer yolda ejderha varsa, zümrüt gibi de bir aşk vardır; haydi bu zümrüdün parıltısı ile ejderhayı def et."

Ve bundan az bir zaman sonra, onun şerefli mizacında kırıklık belirdi. Büyükler sabah akşam, hastalığını sormaya geliyorlardı. Mevlânâ Ekmelüddin ve Gazanferî -ki her ikisi de devrin Calinus'u idiler- tedavi ile meşgul oldular. Her seferinde, birlikte Hüdavendigâr'ın mübarek nabızlarını tutup, tekrar cemaathaneye geliyor, bir teşhis koymak için tıp kitaplarına başvuruyorlardı. Tekrar nabzı yoklamak için Hazrete geliyor, nabzını tutuyor, bu sefer nabzı başka bir şekilde görüyorlardı. Sonunda bu hastalığı teşhisten aciz kaldılar ve Hüdavendigâr hazretlerinden kendi hâlini bildirmesini rica ettiler. Mümkün olmayınca ve bu istekleri kabul edilmeyince, ipin ucunun başka bir yerde olduğunu, hazretin öteki dünyaya gitme kararı bulunduğunu anlayınca, üzülüp yakınarak irade dizginini elden bırakıp, kanlı özlem gözyaşlarını yanaklarından akıtarak şaşırıp kalıyorlardı. Nihayet ansızın 5 cemaziyelahir 672

(17 Aralık 1273) Pazar günü gerçekler ve ilâhi bilgiler anlatırken ululuğunun (celâlinin) güneşi temiz âlemin gün batısına girdi, hep birlikte aşağı ve yüksek tabakadan kimselerin, yabancı ve tanıdığın, zengin ve fakirin, Müslüman ve Hıristiyanın içinden feryat yükseldi. Kederden elbiseler yırtıldı, gözler ıslandı, başlara toprak saçıldı, feryat ve çığlıktan kapı ve duvarlar titredi, kanlı gözyaşlarından yeryüzü bulandı. Nerede, yaralı, hüzünlü, yanık gönüllü varsa, kebap olmuş bir gönül ve gözyaşı dolu bir göz ile içten şu beyti söylüyordu:

"O feleklerin güneşi toprağa gömüldü, niçin her zaman başıma toprak saçmayayım?

"Bahar kekliği çemenden uçmuş, niçin bulut gibi ağlamakla taşmıyayım?

"Dünyayı aydınlatan kandil sönmüş, bugün benim günüm niçin gece olmasın?"

O gece Hüdavendigâr hazretlerinin kefenlenmesi ve diğer işleri tamamlandı. Ertesi gün, sabah erkenden, uğurlu naşını kaldırdılar. Aşıklar ve onun kederle dolu yanmışları saflar ve topluluklar hâlinde üzüntülerinden elbiselerini yırtmış, yüzbin inleme ve feryatla önden ve arkadan gittiler. Bütün ülkeden Konya'da bulunan büyükler ve küçükler o cenaze merâsiminde hazır ve o felâket ve kedere ortaktılar. Bunlar her sokak ve pazarda tabutu birbirlerine verip sırayla taşıtıyorlardı. Saltanat naipleri, emirler, naşı kaldırmış, kılıç ve sopa ile halkı uzaklaştırıyorlardı. Büyük bir kalabalıkla akşam namazına doğru musallaya ulaştılar. Adet olduğu üzere muarrif ilerledi ve Şeyh Sadreddin (Tanrı'nın rahmeti üzerine olsun) için:"Şeyhlerin sultanı buyur!" dedi. Bunu duyan Mevlânâ Ekmeleddin Tabib: "Muarrif terbiyeni takın! Zira şeyhlerin gerçek sultanı Mevlânâ hazretleriydi.o da göçtü"dedi.Şeyh Sadreddin namaz kıldırmak üzere ilerleyince, ah çekti ve kendinden geçti. Kadı Sirâceddin (Tanrı rahmet etsin) ilerledi ve imamlık etti.

Şeyh Sadreddin'den ah çekmesinin sebebini sordukları vakit: "Tam ilerlediğim vakit, saf bağlamış, namaz ve niyazla meşgul melekler şeklinde bir topluluk gördüm ve o hâlin heybetinden aklım başımdan gitti" dedi.

Bütün büyükler ve küçükler kırk güne yakın bir süre kutsal türbeyi ziyaret ettiler. Nitekim Sultan Veled buyuruyor:

"O kendisiyle övünülen şahin göçü 5 cemziyelâhirde oldu. Peygamberin göçünün 672. yılı idi.

"O anda öyle nazar değdi ki, o matem içinde felek inledi.

"Şehirin büyük ve küçük bütün halkı feryad ve figan içinde kaldı.

"Rum ve Türklerden köylüler, bir sevap kazanmak için değil, onun derdinden yakalarını yırtmış bir halde hepsi cenazede hazır olmuş.

"Her temiz halk ona sadık, her din ve mezhep halkı ona âşık.

"Hıristiyanlar onu mabud yapmış, yahudiler onu Hud olarak görmüş.

"Hıristiyanlar, bizim İsâ'mız odur, museviler bizim Musa'mız odur demişler.

"Mü'minler ise, onu Peygamber'in sırrı ve nuru diye çağırmışlar ve büyük denizdendir, demişler.

"Hepsi kederden yakalarını yırtmış, hepsi, yanıp yakılmadan dolayı başlarına toprak saçmışlardır.

"Bu hâl böylece kırk gün sürdü, yanıp yakılma biran olsun dinmedi.

"Kırk gün sonra evlerine döndüler, hepsi bu efsane ile meşgul oldular.

"Gece gündüz sözleri hep şu idi: O hazine toprağın altına gömüldü.

Ediplerin sultanı Bedreddin Yahya o hazrete mersiye olarak şu iki beyti yazdı:

"Senin kederinle ıslanmayan göz nerede? Veya senin

mateminle yırtılmayan yaka nerede?
"Senin yüzüne yemin ederim ki, yerin belinden, senden daha iyisi toprağa düşmedi."
Aşıklardan bir aziz şu iki beyti o dert ile canının virdi yapmış okuyordu:
"Kâşki, senin ayağına ecel dikeni battığı gün, dünyanın eli ölüm kılıcını benim başıma vursaydı da, gözüm bugün dünyayı sensiz görmeseydi. Senin toprağının başında benim, toprak başıma."

ÜÇÜNCÜ KISIM

Hüdavendigâr'ın (Tanrı aziz olan sırrını kutlasın) arkadaşları ve halifelerinin anılması hakkında.

Bunların birincisi, velilerin ve gerçeği arayanların (muhakkik) tacı, temiz ve ârif kişilerin özü, nâsut sırlarının tercümanı, lâhûtî remizlerin kandili, meczubların övündüğü kişi, ârif, olgun ve kılı kırk yaran (müdekkik) Burhaneddin Muhakkik–i Tirmizi (Tanrı ondan râzı olsun) büyük veliler, keşif ve sırlar sahibi kişiler zümresindendi. Tanrı'ya güvende ve kendinden sıyrılmada sebatlı ve ilâhi bilgide (marifetde) taşkın bir denizdi. Bütün ömrü, mücahade, riyazet, müşahede ve mühim işlerle uğraşmakla geçiyor ve daima tevhidden bahsediyor, yalnızlığa çekilme ve halktan ayrılmaya büyük bir istek

gösteriyordu. Dünya ve halka yüz çevirmişti. O zaman bütün evtad ve abdalın mihveri onun mübarek vücudu idi. Kendisi büyük sultan Bahâeddin Veled (Tanrı ondan râzı olsun) hazretlerine iradet getirmişti, (ona murit olmuştu) ve bizim Hüdavendigâr hazretlerinin atabekliğini yapmıştı. Hüdavendigârımızın resmi ilimleri tahsilden sonra bir gün: "Ey canım ve gözümün nuru! İlimleri elde etmede zahmetler çektin ve parmakla gösterilen bir kişi oldun, fakat bil ki, bu ilimlerin ötesinde başka bir ilim vardır ki, bu ilimler onun kabuğudur. O ilmin anahtarı ise,baban,emanet olarak bana vermiştir. Onu elde etme, senin için istenilen şeydir" dedi. Bundan sonra, Hüdâvendigârı yakîn ilimlerini incelemeye teşvik edip, sülûk yolunu ve şeyhlern âdâbını telkin ederek Bahâaddin Veled'den sağladığı gerçekleri, Hüdavendigâr'a anlattı. Hüdavendigâr ile tam dokuz yıl arkadaşlık ettiler ve Sultan'l–Ulemâ Bahâeddin Veled' in (Tanrı ondan râzı olsun) Ma'ârif adlı eserini bin kere Hüdavendigâr hazretlerine tekrar etti.Nihayet tevhid ve ma'rifetin sırrı olan şeyi gerektiği gibi gerçek derecesine ulaştırıp, fiil hâline getirdi. Belki de: "Hiçbir gözün görmediği" kondukları makamlar ile onu iki katına çıkardı.

Mevlânâ Bahâeddin Veled (Tanrı ondan râzı olsun) göçtüğü (öldüğü) vakit Seyyid Burhâneddin orada değildi. Şeyhinin korkunç ölüm haberini duyunca, kül üstünde matem tuttu ve tam bir yıl, o hazretin ayrılığıyla mum gibi eridi. Nihâyet bir gece rüyada, Bahâeddin Veled'i (Tanrı ondan râzı olsun) gördü. Bahâeddin Veled, büyük bir hiddetle: "Burhaneddin, benim Muhammed'imi nasıl yalnız bırakmışsın ve onu korumak hususunda kusur ediyorsun" dedi. Burhaneddin bu hâlin heybetinden uyanınca, o bahane ile Konya'ya geldi ve Hüdâvendigâr'a ulaştı.

Anadolu (Rum) vezirleri ve fazıl kişileri zümresin-

den ve Burhaneddin'in müridlerinden olan Sahip İsfehanî'den nakledilir ki, bir gün Sâhip İsfehânî, Burhaneddin hazretlerinden: "Çamaşırlarını yıkatayım" diye ricada bulunur. Burhaneddin asla müsaade etmez ve: "Eğer tekrar kirlenirse ne yaparım?" der. Sâhib İsfehânî: "Tekrar yıkarlar" der. Birkaç defa tekrar edilir. Neticede Burhaneddin incinir ve: "Ey mânâsız adam! Biz elbise yıkamak için mi dünyaya gelmişiz?" der. O ömrünü bu şekilde çamaşır yıkatmadan geçirdi.

Nakledilir ki, Şeyhu'l-İslâm Şihâbeddin Ömer Suhreverdi (Tanrı ruhunu kutlasın) halifelik merkezinden (Bağdad'dan) Rum'a (Anadolu) geldiği vakit, Burhaneddin'in hizmetine de erişmek istiyordu. Sâhip İsfehâni, Burhaneddin'in huzuruna gitmişti: 'Ona ulu şeyhlerden bir büyük kişi gelmiştir, sizin huzurunuzda bulunmak şerefine kavuşmak için müsaade istiyor"dedi. İzin alındıktan sonra şeyh Şihâbeddin Suhreverdi Burhaneddin'in huzuruna girdi. Toprak üzerinde oturmuş, konuşmaksızın, hâl dili ile birbirlerine sırlar söylüyorlardı. Şeyh Şihâbeddin çok içtenlik gösterdi ve gözyaşı dökerek dışarı çıktı. Bir topluluk kendisinden: "Niçin konuşmadınız" diye sordu. Şeyh: "Aramızda birçok söz geçti ve birçok güçlükler çözüldü" dedi. Kendisinden: "Onu nasıl gördün" diye sordular. Şeyh de: "O üzeri örtülü ilâhî bilgiler ve gerçekler denizidir" dedi.

Nakledilir ki, bir gün Seyyid Burhaneddin (Tanrı sırrını kutlasın) konuşuyordu. Birisi:"Senin methini falan kimseden duydum" dedi. O da: "O falan kimsenin ne biçim bir kimse olduğunu göreyim; onun beni anlayacak ve övecek derecesi var mıdır? Eğer o beni sözle tanımış ise, şüphe yok ki, tanımamıştır, zira bu söz kalmaz, söz ve ses kalmaz, o dudak ve ağız kalmaz; bunlar gelip geçicidir. Eğer beni fiil ile tanımışsa, yine aynıdır. Fakat eğer o benim zâtımı tanıdı ise, zâtın suretini

methetmesi doğru olmaz" dedi.

Nakledilmiştir ki, Şeyhu'l–İslâm Tirmizî: "Seyyid Burhaneddin gerçeklere dair sözleri güzel söylüyor; sebep de şeyhlerin kitaplarını, söz ve sırlarını okumuş olmasıdır"demiş. Bunun üzerine biri:"Sen de okuyorsun, nasıl oluyor da öyle söz söylemiyorsun" demiş. Şeyh Tirmizî:"Seyyid Burhaneddin, mücahade ve amel peşindedir" diye cevap vermiş. Adam: "Sen niçin o kapıyı çalmıyorsun?" demiş.

Nakledilir ki, Seyyid (Tanrı onun ruhunu kutlasın) Hüdavendigârımızın velilik dairesinde olgunluk derecesine ulaştığını ve "Yalnız Tanrı'nın velilerine, korku ve hüzün yoktur" (K., II. 112) zümresi içinde sâbit olup dünya ve dünyadakilere doğru yolu gösterdiğini ve olgunluğa eriştirdiğini görünce, ona gelip, Kayseri'ye gitmesi için izin istedi, mümkün olmadı. Birkaç gün sonra tekrar izin istedi. Hüdavendigâr yine izin vermedi. Nihayet izinsiz hareket etti. Yolda bindiği hayvanın ayağı kaydı, bir sürçme oldu, Seyyid'in ayağı incindi, mecburen geri döndü, Hüdavendigâr hazretlerinin huzuruna geldi ve "Ey gözümün nuru! Niçin izin vermiyorsun da gideyim?" dedi. Hüdavendigâr: "Niçin bizden uzaklaşmayı tercih ediyorsun?" diye sordu. Seyyid: "Tanrı'ya hamdolsun, senin işin tamam olmuştur, o kadar ki, insanlar senden nûr ve nasip alıyorlar. Gitmemin sebebi şudur: Sert ve kuvvetli bir aslan bu ülkeye yönelmiştir. O aslan, ben aslan, ikimiz biribirimizle anlaşamayız"dedi. Hüdavendigâr izin verince derhal Kayseri'ye yöneldi. Az bir süre sonra Mevlânâ Şemseddin–i Tebrizî (Tanrı onun aziz olan sırrını kutlasın) ulaştı. Seyyid'in keramet ve övünülecek vasıfları hadsiz hesapsızdır. Basiret sahipleri bu kadar nakledildi. Tanrı başartıcı ve doğru yolu göstericidir.

İKİNCİSİ

Velilerin ve erenlerin sultanı, sevgililerin baş tacı, âriflerin kutbu, muvahhidlerin kendisiyle övündüğü, "Sonları ilklere üstün kıldı"nın âlâmeti, mü'minler üzerine Tanrı'nın hücceti, peygamberlerin ve Tanrı elçilerinin vârisi, mezheb, Hak ve dinin güneşi (Şemseddin), Tebrizî (Tanrı zikrini yüceltsin) olgun, olgunlaştıran, söz (kal) ve hâl ve keşif sâhibi bir padişahtı. Bütün Tanrı sevgililerinin kutbu, her türlü ihtiyaçtan arı kılınmış Tanrı haslarının hassı olup, temiz haremin örtülülerinden, üns avlusunun beğenilen kişilerindendi. İlâhî bilgi ve gerçeklerde gerçek ardından gidenler ona başvururdu. Cennet yolcularına keşif ve vuslat yolunu gösterirdi. Konuşma ve Tanrı'ya yakın olmada Musâ'nın, sıyrılıp bir köşeye çekilmede ise, İsâ (Selâm üzerine olsun) nin meşrebine sahipti. Dâima müşahadeye girer ve zamanını mücahede ile geçirirdi. Hüdavendigâr hazretlerinin zamanına kadar hiçbir yaratığın onun hakkında bilgisi yoktu. Şimdiki hâlde de onun sırlarının hakikati hakkında bilgisi olmayacak. Dâima kerametleri inkâr ederdi. Kendini halktan ve şöhretten saklardı. Bir Tâcir tavır ve kıyafetindeydi. Hangi şehire giderse, orada kervansaraylara konardı ve kapıya sağlam bir kilit vurardı. Halbuki içerde hasırdan başka birşeyi yoktu. Zaman zaman şalvar uçkuru örer ve geçimini ondan sağlardı. Kaldığı yer Tebriz'di. Hüdâvendigâr'ın en büyük oğlu Sultan Veled hazretleri onun müridiydi.

Nakledilir ki, bir seferinde bir yıl Şam'da kaldı. Haftada bir veya birkaç kere hücresinden çıkar. başçı dükkânına gider ve iki metelik verir, yağsız et suyu satın alır, yer ve bir hafta veya daha fazla bir süre onunla yetinirdi. Bir yıl bu şekilde hareket etti. Aşçı onu uzun süre bu şekilde hareket eder görünce, Şems'in, riyazet ehlinden olduğunu ve bu zahmeti kendi isteği ile kabul ettiğini anladı. Şems, bir başka seferinde gelince, aşçı

kâseyi yağ ve tirid ile doldurdu ve iki temiz ekmek de önüne koydu. Şems bu adamın kendi işine vakıf olduğunu öğrenince, derhal el yıkama bahanesi ile kâseyi orada bırakıp, dışarı çıktı ve o yüzden de şehirden gitti.

Nakledilir ki, bir seferinde bir yolda gidiyordu. Karşısına maiyet ve erkânı ile birlikte bir emir çıktı. Birbirlerine, gözleri ilişince, emir, atını durdurup, uzakta uzun bir süre durdu; gözyaşı dökerek hareket etti. Mevlânâ Şemseddin (Tanrı zikrini yüceltsin) dili ile: "Kullarını nimetle azaba sokan Tanrı her türlü kusurdan arı duru olsun" buyurdu. Arkadaşlar kendisinden bunun sebebini sordu. O da: "Bu emir gizli veliler zümresindendir, bu kıyafet içinde saklanmıştır. Beni görünce, ibadet ve sülûk yolunu bu kıyafetle bağdaştıramıyorum; tamamiyle fakirlik elbisesine bürünmem ve rahatça o kıyafetle kendi besleyicim (Tanrı) in kulluğu ile meşgul olmam için yüce Tanrı'dan ricada bulun, diye yalvardı" dedi. Münâcâtta bulununca: "Onun o elbise içinde kulluk etmesi, velilik nurunu emirlik bulanıklığı ile bir arada bulundurması gerektir" diye işarette bulunuldu. Halini görünce, inleyerek hareket etti ve bedenine eziyet verdi. Sevgililerin sultanı Sultan Veled kendi Mesnevisinde Şemseddin'in menkıbeleri hakkında: "Tanrı'nın aşıklarının üç derecesi vardır ve sevgililerin de üç derecesi vardır: Mansur–i Hallâc (Tanrı rahmet etsin) âşıklık makamında birinci derecede idi. Bu mertebelerin ortası, büyüktür, sonuncusu ise, daha büyüktür. Bu üç derecenin durumu âlemde gözüktü; fakat mâşukların o üç derecesi gizlidir. Olgun ve eren âşıklar ilk derecenin yalnız adını işittiler ve onu görmek isteğinde bulundular. Orta derecenin adı ve şöhreti kimseye ulaşmadı, sonuncu dereceden zaten hiç haberleri olmadı. Mevlânâ Şemseddin–i Tebrizî (Tanrı zikrini yüceltsin) son derecedeki sevgililerin, başbuğ ve şahı idi.

Mevlânâ (Tanrı zikrini yüceltsin) bundan dolayı:

"Kuşluk vaktinin kuşları, onun ışığına dayanamaz; nerede kaldı ki gece kuşları onu görmeyi arzu etsin." buyurdu.

Ve yine Sultan Veled'in Mesnevisinde anlatılmıştır ki, bir gün Hüdavendigâr hazretleri (Tanrı onun ruhunu kutlasın) gayb âleminde hepsi veli ve Hakk'a ulaşmış dört bin müridi olan bir kutbu gördü. Bu kutb çilede yüce Tanrı'dan ulaşmadığı bir hâl ve makam istiyor ve onun arzusu ile yarab! yarab! diyordu. O derecedeki ona uyarak yer ve gökün parçaları, yüksek ve alçak ruhlar da yarab! yarab! diyordu. Aynı anda Tanrı'nın nuru bir kalkan büyüklüğünde Mevlânâ Şemseddin–i Tebrizî (Tanrı zikrini yüceltsin) nin kulağına çarpıyor ve "Buyur, buyur" diyordu. Bu hâl tekrarlanınca Şemseddin: "Tanrım, o şeyh yarab söylüyor, ona: "Buyur" de" dedi. Bu sözün arkasından hemen, arka arkaya şeyhin kulağına nur çarptı ve: "Buyur, buyur" dedi.

Nakledilir ki, Mevlânâ Şemseddin–i Tebrizî (zikri yüce olsun) birbiri arkasından gelen Tanrı görüntülerine gömüldüğü ve insan gücünün o mücahadeye dayanamadığı her zaman, o hâli savmak için kendisini bir işle meşgul ederdi ve kendini tanımayan birinin yanına rençberliğe gider geceye kadar çalışır, ücret verdikleri zaman: "Borcum var. Hep birlikte vermem için toplanmasını istiyorum der ve o bahane ile ücretini bırakır, bir süre sonra da kaybolurdu.

Nakledilir ki, Mevlânâ Şemseddin–i Tebrizî'nin (zikri yüce olsun) Rum (Anadolu) tarafına göç etmesinin ve Hüdavendigâr hazretlerine kavuşmasının sebebi şu idi: Şemseddin–i Tebrizî, vaktin birinde: "Senin haslarından benim arkadaşlığıma dayanabilecek bir yaratık var mıdır?" diye münâcâtta bulunuyordu. Gayb âleminden hemen: "Eğer sohbet arkadaşı istiyorsan, Rum tarafına sefer et" diye emir geldi. Şemseddin bu-

nun üzerine hemen Rum vilâyetine yöneldi, şehir şehir arayarak (belâlardan) korunmuş olan Konya'ya kadar geldi. Konya'ya geldiği vakit, gece idi. Pirinc–furûşan (pirinççiler) hanına indi. Sabahleyin, hanın kapısında ileri gelenlerin oturması için hazırlanmış olan bir sedire oturdu ve Yakub gibi Yusuf'un kokusunu can burnu ile alıyordu. Nitekim "İnan olsun ki ben Yusuf'un kokusunu alıyorum, ne olur bana bunak demeyin."(K.,XII, 94) buyurulmuştur.

"Bana o Hotan güzelinin kokusu geliyor; bana gümüş tenli yârin kokusu geliyor.

"Yine Peygamber'in yakutunun parlaklığından, Rahmanın kokusu Yemen'den geliyor."

Hüdavendigâr hazretlerine de, velilik nuru ile, velilik feleğinin güneşinin talihli evine (beytu's–su'ud) ve şeref borcuna ulaştığı mâlum olunca, o güneşi aramak üzere kendisi de evden çıkıp o yöne gitti. Yolda halk her taraftan Hüdavendigâr hazretlerinin elini öpmek yakınlığını arıyordu. Hüdavendigâr hazretleri de, karşılık olarak hepsini okşuyor ve sevgi gösteriyordu.Birden bire, Şemseddin'in arşta dolaşan gözü Hüdavendigâr hazretlerine ilişti. Sevgi nuru ile gayp âleminde işaret edilenin o hazret olduğunu anladı, fakat hiçbir şey söylemedi. Hüdavendigâr hazretleri gelip, diğer bir sedirde karşısına oturdu. Uzun zaman birbirlerine baktı ve kutsal bir dil ile birbirleriyle konuştular. Arkadaşlardan hiçbirinin Şemseddin'in hâli ve Hüdavendigâr'ın onun için oturduğu hakkında bilgisi yoktu. Bir süre sonra, Mevlânâ Şemseddin, başını kaldırıp, Hüdavendigâr'a: "Efendim (Tanrı sana acısın), Bâyezid (Tanrı onun sırrını kutlasın) den nakledilmiş olan şu iki farklı hâlin açıklaması hakkında nasıl bir yorumda bulunuyorsunuz: Bâyezid, Peygamber hazretlerine (Tanrı'nın selâtı üzerine olsun) o derecede uyuyordu ki, onun kavunu ne şekilde yediğini bilmediği için, bütün ömrü

boyunca kavun yemediği hâlde: "Yaraboi benim şanım ne de büyüktür" ve bazan da "Cübbemin içinde Tanrı' dan başka hiçbir şey yoktur" diyordu. Halbuki Peygamber hazretleri sonsuz olgunluğuna rağmen: "Bazan kalbim paslanır; onun için her gün yetmiş kere Tanrı' dan mağfiret dilerim" Buyuruyor dedi. Bunun üzerine Hüdavendigâr hazretleri: "Bâyezid olgun velilerden ve gönül sahibi eren âriflerden ise de, onu, kendince mâlum olan makamdaki velilik dairesinde tuttukları ve oraya tespit ettikleri, o makamın ululuk ve mükemmelliğini kendisine açtıkları vakit, kendi makamının yüksek vasıflarından ve birleşme (ittihâd)den dolayı bu sözü söylüyor. Halbuki Peygamber hazretleri (Tanrı'nın selât ve selamı üzerine olsun) ni her gün ilki ikincisi ile hiç münasebeti bulunmayan yetmişbin makamdan geçirdikleri için ulaştığı ilk makamda, o makamın yüksekliğinden dolayı şükrediyor ve onu sülûkünün sonu biliyordu. İkinci dereceye ulaşınca derece itibarı ile ilkinden daha yüksek ve şerefli bir makam gösterdikleri vakitte, o makamla kanaat edip mağfiret diliyordu"buyurdu. Sonra Şems'le birlikte aşağı inip birbirleri ile sarılıp el sıkıştı, süt ve şeker gibi birbirlerine karıştılar. Nitekim ilk seferinde altı ay şerbestçe Şeyh Selaheddin Zerkûb'un (Tanrı'nın rahmeti üzerine olsun) hücresinde birbiri ile sohbet ettiler. Öyle ki asla aralarında yeme içme, beşeri ihtiyaçlar yoktu ve odalarına şeyh Selâheddin (Tanrı onun alnını ak etsin)den başka kimse giremiyordu. Ondan sonra dışarı çıkıp Hüdavendigâr hazretlerini semâ etmeye teşvik etti ve açıklanması çok geniş ve uzun olacak gerçekleri sema'da ona anlattı. Semâ'dan sonra, arkadaşlığı yalnız Şemseddin'e tahsis edilmişti. Bu sebeple arkadaşların çoğu, Hüdavendigâr hazretlerinin hizmetinden mahrum kaldılar. Ayrılık gecelerine visal sabahı yönelir, uzaklık yaraları, yakınlık merhemi ile iyileşir ümidiyle tahammül edi-

yorlardı. Mümkün olmadı, belki de günden güne bu ayrılık iki kat oluyordu. Nihayet, kıskançlık güdüleri onların nefislerinde yerleşti; aşk ve şevkleri meş'aleler yaktı: "İnsanların gönlüne vesvese veren" K., CXIV,5) âyetinde buyurulduğu gibi ortaya taassub, hile ve vesvese attı. Nihayet inkâr tozunu işin yüzüne çıkardılar ve kötülüğü aşk saydılar. Lüzumsuz işler için boş yere uğraştılar. Kendi iradelerini, şeyhin iradesinden üstün tuttular. Her fırsat bulduklarında boş ve yazıklar olsun sözleri ile, belki gönlüne kızgınlık yol bulur ve bu sebeple bu hâlden geri döner de eskisi gibi kendileri ile sohbette bulunur ümidi ile Hüdavendigâr hazretlerinden bahsetmeye başladılar. Hüdavendigâr hazretlerinin bir süre deniz gibi olan içi, onların bu düşüncelerinin dikenine aldırmıyor, onların anlamsız sözlerine önem vermiyor, hadlerini aşmalarını, aşklarına yüklüyordu. Bunlar hadlerini aşınca, işin büyük bir kötülükle sonuçlanacağını anladı. Şemseddin–i Tebrizî, zamanın düzelmesi için ansızın korunmuş olan Şam'a hareket etti. Onun ayrılmasından sonra, Hüdavendigâr hazretleri,bütün arkadaşlardan ilgisini kesip bir köşeye çekildi.Öyle ki, arta kalan arkadaşlar ve aziz kişiler de, Şems'in ayrılığında rolü olan o topluluğun yaptığından usandılar. Bir süre o dert ve keder içinde zamanlarını geçirdiler. Birdenbire Şam'dan, Mevlânâ Şemseddin hazretlerinden mektup geldi. Bundan sonra Hüdavendigâr hazretleri aşk ve şevk içinde tekrar Semâ'a başladı, şiirler ve gazeller söyledi. Etrafında bulunanlardan o kötülüğe karışmayan bir zümreye iltifatlarda bulunuyor ve o kötülüğü harekete getiren ve teşvik edenlere asla yüz vermiyordu, hatta göz ucu ile bile onların hâllerine bakmıyordu. Bu topluluk da tamamiyle gazaba uğramışlar ve mahrumlar zümresinden olduklarını görünce,

içlerinden tövbe ve mağfiret dilemekle meşgul oldular. Hüdavendigâr hazretleri de onların bu tövbe ve mağfiret dilemelerini kabul etti. Nitekim Sultan Veled (Tanrı sırrını kutlasın) bu durumu açıklıyor:

"Hepsi ağlayarak tövbe edip, ey Tanrı bu günâhdan dolayı bizi affet, dediler."

"Körlükten dolayı onun değerini bilmedik; o önderdi, biz bilmedik."

"O pirin gönlünde yarap! yarap! diye bağıran seyyah imişiz, kusura bakma."

"O bizim kusurlarımızı tamamiyle af etsin diye senin ardından koştuk.

"Bizi bağışla, artık ayrılma,"diye yalvararak şeyhin huzuruna geldiler.

"Tövbeler ediyoruz, bize acı, eğer bir daha bunu yaparsak, bize lânet et."

Şeyhler kendilerinden bunu görünce, onlara yol verdi ve kendinden o kin gitti.

Arkadaşların hepsi toplandılar, Sultan Veled hazretlerine gelip, Mevlânâ Şemseddin'i aramak üzere müridlerden bir topluluk ile Şam'a gitmesi için ricada bulundular. Şükrâne olarak gümüş, altın (para) ve yol harçlığı verdiler. Hüdavendigâr hazretleri de (Tanrı sırrını kutlasın) Mevlânâ Şemseddin (Tanrı ondan râzı olsun) in gelmesi isteği ile şu gazeli Sultan Veled (Tanrı ondan râzı olsun)le birlikte gönderdi:

"Ezelde diri, bilgin, güçlü ve kendisi ile kaim (kayyum) olan Tanrı'ya yemin ederim ki, onun nuru aşk mumlarını yaktı da yüz binlerce sır bilindi.

"Onun bir hükmü ile dünya âşık, mâşuk, hükmeden ile hükmedilenle doldu.

"Şems–i Tebrizî'nin tılsımları içinde onun görülüp duyulmadık şeylerinin hazinesi gizlendi.

"Sen seyahate çıktığın andan itibaren, mum gibi tatlılıktan uzak düştük.

"Her gece mum gibi yanıyoruz, baldan mahrum olarak ateşle beraberiz.
"Senin güzel yüzünün ayrılığından, cesedimiz harabe ve ruhumuz ise, baykuş gibidir.
"O dizgini bu tarafa çevir.dirlik filinin hortumunu büyüt.
"Sen olmadan semâ helâl değildir, eğlence şeytan gibi taşlanmıştır.
"O şeref verici ve anlaşılan mektup gelinceye kadar sensiz bir gazel söylenilmedi.
"Sonra senin mektubunu dinleme zevki ile beş--altı gazel yazıldı.
"Ey ulu kişi! Şam, Ermenistan ve Rum seninle övünmelidir.
"Şam (aynı zamanda akşam) sabahın ışığından aydın olsun."
Sultan Veled, iltifat saydığı emri yerine getirmeye kalktı, can ve gönülden ihrama bürünüp (belalardan) korunmuş olan Şam'a hareket etti. Konaklar aştıktan sonra, oraya ulaşınca, arkadaşlara her tarafta Şems'in izlerini ve o hazineyi her köşede aramalarını emretti. Birkaç gün sonra, o hakikatler bilginini bir köşede buldular ki, ilâhi cemale gömülmüş ve o şehirler halkından hiçbir kimsenin onun işi hakkında bilgisi yoktu. Sultan Veled bütün arkadaşlarla birlikte onun huzuruna girip, başını kulluk secdesine koydu; elini öpmek şerefiyle özellik kazandı. getirmiş oldukları altın ve gümüş paraları onun huzuruna koyup Hüdavendigâr'ın selâmını bildirerek mektubunu kendisine verdiler. Mevlânâ Şemseddin hoş bir şekilde gülümseyerek: "Bizi gümüş ve altın ile ne aldatıyor? Bizim Muhammed yaratılışlı Mevlânâ hakkındaki isteğimiz yeter derecededir; onun söz ve emrinden dışarı çıkmak nasıl mümkün olur?"dedi. Şam'da bulundukları günlerde, her gün semâ ve zevk ile meşgul oldular. İşler tamamlanınca, hareket et-

me kararı dizginini Konya tarafına kırdılar. Bütün arkadaşlar, birlikte atlara bindiler. Sultan Veled (Tanrı sırrını kutlasın) kendiliğinden, aşk ve istekle Şems'in üzengisi yanında yaya olarak hareket etti. Şemseddin-i Tebrizî, ne kadar: "Bahâeddin, falan ata bin"di ye emir buyurdularsa da o: "Hüdavendigârım, padişah atlı, köle atlı, bu nasıl olur?" dedi. Hülâsa aşk ve niyaz ile korunmuş olan Konya'ya kadar Şems'in üzengisinin yanında geldi. O seyahatte, her adımda hiçbir sâlike nasip olmayan yüz binlerce güçlük aştı ve korkunç çölleri geçti ve olgun kişilerin,erenlerin en yüksek makamlarına ulaştı.Onların Konya'ya ulaştıkları haberi gelince, Hüdavendigâr hazretleri bütün büyükler ve ulu kişiler ile birlikte onları karşılamaya çıktı.İki gerçek güneş (Mevlânâ ve Şems) biribiriyle ilk karşılaşmada Mevlânâ Şemseddin Sultan Veled'den hoşnut kaldığını bildirdi. Onun kendi isteği ve aşkı ile nasıl yaya olarak yürüdüğünü türlü şekillerde anlattı. Bu, Hüdavendigâr hazretlerinin çok hoşuna gitti ve Sultan Veled'in bu güzel terbiyesine aferin dedi. Bu hâdiseden sonra Sultan Veled hakkındaki teveccühünü eskisinden daha çok artırdı. Hülâsa arkadaşlar Şems'in gelişinin, teşekkür borcu olarak toplantılar tertip ederek her biri bir gün davette bulunup, bir tarafa götürdüler. Öyle ki uzun bir süre, samimi bir anlaşma sebebiyle gece gündüz zevk ve toplantı hâlinde bulunuyorlardı. Hüdavendigâr hazretleri (Tanrı sırrını kutlasın), Mevlânâ şemseddin (Tanrı sırrını kutlasın) hazretleri ile eskiden daha fazla kaynaşıp birleşti ve hadden aşırı candan ilgi gösteriyor, gece gündüz birbirleriyle sohbete gömülmüş bulunuyorlardı. Mevlânâ Şemseddin (Tanrı onun zikrini yüceltsin)uzun bir süreden sonra Hüdavedigâr hazretlerinin yetiştirmesi olan Kimiyâ adında bir kız ile evlenmek istedi.Hüdavendigâr hazretleri onun bu isteğini son derece bir memnuniyetle kabul etti. Onların bu arzusunu yerine getirdi. Kış olduğu için Hüdavendigâr hazretleri holun

(tabhanenin) sofasında bir yer hazırlattı. Mevlânâ Şemseddin hazretleri orada gerdeği girdi.

O kış orasını kendisine oda edindi. Hüdavendigâr hazretlerinin ortanca oğlu olup, güzellik, hoşluk, ilim ve fazilette dünyanın nazenin kişilerinden sayılan Ala'eddin Çelebi, her zaman baba ve annesinin elini öpmeye geliyor ve sofadan geçip hole gidiyordu. Mevlânâ Şemseddin'in velilik kıskançlığı harekete geliyordu. Nihayet bir süre geçti; bir gün nasihat yolu ile Alâ'eddin'e: "Ey gözümün nuru! her ne kadar dış ve iç edeple süslenmiş isen de, bundan böyle bu evde hesaplı gidip gelmen gerekir" dedi. Bu söz, Alâ'eddin'in gücüne gidip, kızdı. Ayrıca Şems'in, Sultan Veled hakkındaki iltifatı dolayısıyla gönlünde meydana gelen bulanıklık buna eklendi. Dışarı çıkıp da bir topluluğa bunu anlatınca bunlar fırsatı ganimet bildiler ve aralarında gizli tuttukları şeyi fiil hâline getirip: "Garip bir iştir, bilgi peşinde çok gezen bu kişi gelmiş, Hüdavendigâr'ın evine girip, onun oğlu ve göz bebeğini kendi evine sokmuyor" dediler. Hülâsa aynı topluluk fırsat buldukça Şemseddin hazretlerini küçümsemekle meşgul oluyorlardı ve kızgınlığa sebep olan her hareketi fiil hâline getiriyorlardı. Şemseddin bir süre lutuf, iyilik etme ve yumuşak huyluluğundan dolayı o topluluğun davranışını Hüdavendigâr'a söylemedi. İş hadden aşınca hikâye yolu ile Sultan Veled hazretlerine birazcık bahsedip: "Bu sefer, izimi hiçbir yaratığın bulamayacağı şekilde kaybolacağım bilinsin" dedi ve hemen o süre içinde kayboldu. Hüdavendigâr hazretleri, sabahleyin medreseye girip de evi ondan boş bulunca bulut gibi coştu ve Sultan Veled'in evine gidip: "Bahâeddin! ne uyumuşsun, kalk şeyhini ara; zira yine canı burnumun onun güzel kokularından mahrum kaldığını görüyorum" dedi. Uzun bir süre yine onun şerefli varlığını arayıp durumunu soruyorlardı. Bu sefer hep birden, nazarlarını o topluluğun üzerinden kaldırdılar ve gece gündüz Şemseddin hazretlerinden ayrılık acısı içinde

gazeller söylediler. Sonunda o zamanın kutbu Şemseddin'in yerinden koparılmasında kışkırtıcı olan herkes, kendi cezasını gördü ve Mevlânâ'nın yardımından tamamiyle mahrum kaldı. Hülâsa birçok aramadan sonra Hüdavendigâr hazretleri (Tanrı zikrini yüceltsin) huzur ve rahatlık bulmak için, Şems'i bulmak üzere bütün aziz kişiler ve yakınları ile birlikte (belâlardan) korunmuş olan Şam'a gittiler ve orada bulundukları sürece her yerde Şems'in durumunu soruşturdular. Neticede tekrar belâlardan korunmuş olan Konya'ya hareket ettiler. Tekrar semâ ve gerçekleri dile getiren şiirler söylemek ve incelikleri açıklamak, kulları terbiye etmek, evtâdın kalplerini temizlemek ile uğraştılar. Mevlânâ, Şemseddin (Tanrı zikrini yüceltsin)in halifelerinden, devrin bir tanesi, velilik nurları ile süslü, o topluluğun parmakla gösterileni olup, Mevlânâ Şemseddin hazretlerinin sohbetinde bulunmuş olan Şeyh Selâheddin–i Zerkub'u arta kalan arkadaşları içinden seçip Şemseddin hazretlerinin yerine oturtup onunla sohbette bulundu. (Tanrı'nın rızası onların üzerine olsun ve Tanrı başartıcıdır.)

ÜÇÜNCÜ

Velilerin ve Tanrı'dan korkanların efendisi, âriflerin özü, evtadın kutbu, kullar arasında Tanrı sığınağı, ikinci Cüneyd, ilâhi fakir, kalplerin sevgilisi Selâheddin–i Zerkûb (Tanrı onun aziz olan sırrını kutlasın.)

Selâheddin–i Zerkûb, Hüdavendigâr hazretlerinin müridi ve halifesi ve Mevlânâ Şemseddin'in sohbetinde bulunanlardandı. Çelebi Hüsameddin'in halifeliğinden önce, bütün müridler ona başvururlardı. Kendisi zuhd ve haramdan sakınmada tekti ve nefsi ile savaşta ve Tanrı'dan korkmada eşi benzeri yoktu. İlâhi bilgi ve gerçekle ilgili ilimler onda mecaz yolu ile değil, dileme

yolu ile olmuştu. Kendisi doğruluk ehlinin en yüksek makamlarında konak edinmişti. Dipsiz dalgalı bir deniz ve olgun bir fakirdi. Kim, onun kereminin "Sağlam ip" in kendisinden ibaret olan eteğine sağlamca tutundu ise, gönül sahibi olgun kişilerden oldu. O daima kendi nefsini göz altında tutar, kısa ve anlamlı bir şekilde konuşurdu. Tasavvufa girişinden itibaren eminlik ve dindarlık ile meşhur olup, zerkûbluk işi ile uğraşırdı. Herşeyden sıyrılmasının ve Hüdavendigâr hazretlerine yönelmesinin sebebi şuydu âdeti üzere kendi dükkânında zerkubluk işi ile meşguldu. Tesadüfen o günü Hüdavendigâr'ın büyük bir heyecan ve hâli vardı. Birdenbire şeyh Selâheddin'in dükkânının içine girdi ve içinde bulunduğu halden dolayı şeyh Selâheddin'in çekicinin vuruş ve ahengi ile semâ'a ve harekete geldi. Zevk ve şevk içine gömülü idi. Şeyh Selâheddin (Tanrı yüzünü ak etsin)Mevlânâ'nın hareket ve semâ'ının,kendi çekiç seslerinin ahengine uyduğunu görünce, durmadı ve o hâli muhafaza etti, altının zayi olmasını düşünmedi.Bir süre sonra Hüdavendigâr Şeyh Selâheddin'i tutup dışarı çıkardı. Şeyh Selâheddin, bir süre Hüdavendigâr hazretleri ile sohbet edip, kendi iç aynasını parlatınca nefsinin olgunluğunu, o hazrete iradet getirmede buldu ve bu sebeple Mevlânâ'ya mürid olma şerefi ile vasıflandı ve Hüdavendigâr'ın yüksek nazarının saadeti görülmüş, sonunda doğru yolu gösteren,yardım eden olgun kişiler cümlesinden oldu. Nitekim Hüdavendigâr buyuruyor

"Sen zerkubların işini altın yaptın, altın, ey Selâheddin! Sen yüz kişiye bedelsin."

Diğer bir gazelde de buyuruyor:

"Ey çalgıcı! Bizim sırlarımızı tekrar et, cana can katan hikâyeleri tekrar söyle.

"Biz bu gün ağzımızı ona kapamışız; gönül açan sözü sen söyle.

"Şüphesiz biz açtık. (K., XLVIII, 1) hazinesini aç,

Mustafa'nın ruhunun sırrını söyle.

"Mademki Selâheddin bizim canımızın selâmetidir,o halde o canların selâmetini tekrar et."

Ve Sultan Veled Mesnevisinde buyuruyor:

"Yedi yer ve yedi göğün kutbu ve lâkabı Şah Selâheddin olmuş.

"Tanrı vuslatında çok olgun, nazarı taşa işlemiş.

"Güneşin nuru onun yanağından utanırdı. Kim onu görse, gönül ehli olurdu.

"Şeyh onu hâl sahibi görünce, bütün abdal arasından onu seçti.

"Yüzünü ona çevirdi ve hepsini bıraktı, ondan başkasına bakmayı hata ve yanlışlık saydı."

"Bizim bahsettiğimiz o Şemseddin bize döndü, niçin uyuduk?

"Sevgi dolayısıyle dostlardan kimseye eyvallah etmem, dedi.

"Sizin hevesinizde değilim, önümden gidin, Selâheddin'e inanç gösteriniz."

Hüdavendigâr, Mevlânâ Şemseddin'in kaybolmasından sonra, Şeyh Selâheddin ile huzur ve sükûn buldu. Nitekim Sultan Veled buyuruyor:

"Şeyhin heyecanı onunla sükûn buldu; o bütün zahmet ve dedikodu dindi.

"Şeyh, Tanrı'nın has kullarından olan Şems-i Tebrizî ile nasılsa, Selâheddin ile de öyle idi.

"Biribirleriyle süt ve şeker gibi kaynaştılar,her ikisinin de işi biribirinden daha altın oldu."

Kıskançlar topluluğu, Selâheddin'in Hüdavendigâr'a olan yakınlığını hadden aşırı görünce, yine kıskançlık ve çekememezlik ile meşgul oldular ve düşmanlığa başladılar, taş kalpliliklerinin çokluğundan ve talihsizliklerinin sonsuzluğundan dolayı

Selâheddin hazretleri cehalet ile töhmetlendirdiler; halbuki onlar onun ledünî hakikatlerinden habersizdiler. Nitekim Sultan Veled buyuruyor:

"Yine münkirler içine feryad ve çığlık düştü; fesad ehli yine birbirine girdi.

"Birbirlerine, birinden kurtulduk, halbuki bakınca, balık tuzağında olduğumuzu görüyoruz, dediler.

"İşte geldi, eskisinden daha kötüdür. Eskisi nur, bu ise kıvılcımdır.

"Kâşki şeyhimize yine eskisi hem arkadaş, hem de dost olsaydı.

"Hepimiz bu adamı tanıyor, hepimiz hemşehri ve birlikte uyuyoruz. Onun ne yazısı, ne ilmi ve ne sözü vardır, ne de yanımızda şu kadar bir kıymeti.

"O halk, hamlıklarından, Tanrı'nın haslarının hassı olan Şeyh Selâheddin'e cahil demiş.

"Onlar, onun asıl bilgin ve benzerleri olduklarından habersizdiler.

"Onların ilimleri, yokluk âleminden, Adem'in okumuş olduğu kitaptan geldi.

"Artık kes, bu söz söylemekten, velilerin methini yapmaktan dön.

"O müridlerin inkârını yer, o cansız bölüğü anlat.

"Zira onlar ne biçim saçma sapan şeyler söylüyorlardı, gam ve tasadan geceleyin uyumuyorlardı.

"Acaba Mevlânâ, ne sebepten kimseyi onun gibi bilgin bir kişi bulmuyor.

"Gece gündüz ona secde ve onu dinin ileri gelenlerine tercih ediyor.

"Onlardan bir mürid gelip, gevezelikle gammazlıkta bulundu.

"Ve bütün o topluluğun, Selâheddin'in canına kasdedecekleri hikâyesini söyledi ve falanı vuracak

ve incitecekler, dedi.

"Bu, her yol görenin gözü ve ışığı olan Şalı Selâheddin'e ulaştı.

"Güzelce güldü, o körler ile pis ve imansız kavim, hakkın emri olmadıkça, bir saman çöpünün bile kımıldamayacağını bilmeyecek kadar Hak'dan habersiz midirler?

"Kim beni öldürebilir? Kim O'nun emri olmadan kanıma girebilir.

"Ben merhametin ta kendisiyim, yoksa nefesimle dünyada hiç kimseyi sağ bırakmam" dedi."

Hüdavendigâr'ın Selâheddin'e sevgisi ve onunla tek varlık haline gelmesi o derecedeydi ki, bir gün ilâhi bilgiler saçtığı sırada, Selâheddin hum (küp) kelimesini hunb (çömlek, taş) şeklinde telaffuz etti; o toplantıda oturan birisi: "Hüdavendigâr hunb değil hum derler" dedi. Hüdavendigâr: "Ey terbiyesiz! ben bu kadar biliyorum, fakat mademki şeyh Selâheddin, böyle telaffuz ediyor, ona uymak daha iyi olur; biliyorum, doğrusu o adamın dediği gibidir" dedi. Kıskançlar topluluğu, Hüdavendigâr'ın, Selâheddin hakkındaki bu şekildeki güzel terbiyesi ile muhafazakârlığını görünce, bu hareketlerinden dolayı ondan mağfiret dileyip, cür'et ve terbiyesizliklerinden dolayı pişman oldular ve hileler kuyusundan "Ancak Tanrı'da kuvvet vardır" ipiyle dışarı çıktılar ve eğer bu sefer sapıklık çölüne gömülürlerse, reddetme elinin, onların kabul göğüslerine çarpacağını ve: "Dünya ve âhirette ziyan etti." (K.,XXII, 11) lerden olacaklarını anladılar. Bunun üzerine hemen tövbe ile meşgul oldular ve onların bu tövbeleri kabul edildi; zira: "Rabbinizden mağfiret dileyiniz, rabbiniz aşırı derecede mağfiret edicidir" (K., LXXI, 11) buyurulmuştur. Sultan Veled de o hâlin niteliğini şöyle anlatıyor:

"Her ikisi, o cemaatin ağlayıp sızlamasını duyunca,

dostluk çalgısına düzen verdiler.

"Kapıyı açıp onlara yol verdiler, kapalı kilitleri açtılar,

"Tövbeleri hemen o anda kabul oldu, sevindiler ve kendilerinden gam ve keder de gitti.

"Şeyh hepsinden memnun oldu. Onların günâhlarını tekrar bağışladı.

"Onların on günlük ömürleri binlerce gün, belki de sayısız ve sonsuz oldu."

Hüdavendigâr hazretleri, iç bakımından şeyh Selaheddin'e ilgi ve yakınlığı tam olduğu için, dıştan da nesebinin kendisine bağlanmasını istedi. Bu sebeple, Şeyh Selâheddin'in kızını Sultan Veled'e istedi ve kendi oğullarının nesebi Şeyh Selâheddin'in sülalesi ile birleşmiş oldu. Hüdavendigâr hazretleri tam on yıl şeyh Selâheddin ile arkadaşlık etti. Bütün arkadaş ve aziz kişiler dünya ve ahiretin fayda ve nimetlerini onlardan elde ettiler. Şeyh Selâheddin, olgunluk derecesine ulaştığı hâlde, birdenbire gönlünün sahifesi üzerine, istemeksizin bir yazı yazıldı; kendisine gelince, o halin oluşundan üzüntü duydu, aziz ve celil olan Tanrı'ya (İsmi celil olsun) yalvarıp: "Ey Tanrımız! bize unuttuğumuz şeyle veya hatamızla sitemde bulunma." (K., II, 286) âyetini okuyarak: "Senden sana sığınırım"dan ibaret olan şeyhi hazretlerine sığındı. Her türlü kusurdan arı duru olan Tanrı'nın kuvvetlendirmesi şeyhin yardımına bağlı olduğundan, şeyh onu tekrar o hâlden selâmetin emniyet ve kerametin ünsiyet evine yerleştirdi. Fakat Selâheddin'in mübarek vücudunda zayıflık ve hastalık belirdi, hastalığı uzun sürdü. Hüdavendigâr hazretlerinden eyreti bedenden, baki olan saraya göç etmesi için yardımda bulunmasını rica etti. Hadsiz hesapsız yalvarmadan sonra, Hüdavendigâr kendisine izin verdi ve üç gün hastalığını sormaya gelmedi. Şeyh bundan göçme zamanının geldiğini

gerçek olarak bildi. Nitekim Sultan Veled açıklıyor:

"Birdenbire Selâheddin hasta oldu vücudunun sağlığından uzaklaştı.

"Vücudunun ıstırabı çok uzun sürdü. Zaman zaman eriyip yok oluyordu.

"Şeyh gitmesine izin vermediği için hastalığı uzun sürdü.

"Hastalığı uzayınca, inlemesi ve ağlaması göke ulaştı.

"Şeyhe, ey kudretli şah, bu vücud elbisesini yırt,dedi.

"O da kabul etti ve caizdir, deyip yastığının başından çabucak kalktı.

"İki üç gün hastalığını sormaya gelmeyince, yüzünü Tanrı hazretlerine çevirdi.

"Şeyh Selâheddin'e açık oldu, can tenden uzaklaşıyor, dedi."

Sonra tam bir sevinç ve mutlulukla bu aldanma evinden sevinç sarayına göçtü. Topraktan kalıbını topraklığa terk ederek ruh kuşunu meleklerin doğanı ile uçurup: "Doğruluğun ödülü olan yerde, kudretli padişahlar padişahının yanındadırlar" (K., LIV, 55) âyetinde buyurulan yerde yer edindi.

BEYİT

"Hâtiften ona arşın kokusu ulaşınca, o arşa mensup olan tavuskuşu arş tarafına gitti."

Hüdavendigâr hazretleri (Tanrı zikrini yüceltsin) Selâheddin'in görünüşte ölümü üzerine çok üzülüp, son derecede bir değer verme ve ağırlama ile Konya'nın bütün büyükler ve ileri gelenleriyle birlikte cenazesini uğurladı ve onun cemalinin ayrılığı dolayısiyle şu gazeli söyledi:

"Ey Selâheddin ayrılığından ve uzaklaşmandan,gök-

ler ağlamada, gönül kan içine gömülmede akıl ve ruh da sızlamadadır.

DÖRDÜNCÜ

Çelebi hazretlerinin (Tanrı onun derecelerini artırsın) Tanrı'ya yakın meleklerin çelebisi, ruhânilerin özü, sevgi temelinin kurucusu, sevginin tamamlayıcısı, mârifet ve hakikat sırlarının telkincisi, şeriat ve tarikatın kaburga kemikleri, velilerin kendisi ile övündüğü, Tanrı'dan korkanların seçkini, ilâhi nurların göründükleri yer, sonsuzluğun tavırlarının Mehdî'si, vaktin Sıddık'ı, zamanın Bayezid'i Çelebi Hüsameddin (Tanrı ruhunu kutlasın) hazretleri tevhid ehlinden ve tarikat sahibi ariflerdendi. Bütün arkadaşların uyulanı ve bütün kutupların önderi idi. İçi ve dışı nefsi ile savaşta olup,haramdan çekinmede, Tanrı'dan korkuda aşırı dereceye vardı.Son derecede bir terbiyeye ve sonsuz bir doğruluğa sahipti. Çok riyazet çekerdi ve daima nefsi ile savaşta idi. Kerem sahibi olan mizacı, yumuşak hal ve hareketi ile kalplere yukardan bakar, içlerindeki sırları görürdü. Derli toplu söz söylerdi. Hâl ilmi ile, kal (söz) sahiplerinin güçlüklerini çözerdi.

Hüsameddin Çelebi, Şeyh Selâheddin'in (Tanrı rahmet etsin) ölümünden sonra, Hüdavendigâr'ın sağlığında tam dokuz yıl, Hüdavendigâr'ın ölümünden sonra da onun müridlerinin şeyhi, postuna oturan ve halifesi idi. Bütün müridler ona devam ediyor ve ona devam etmekle Hüdavendigâr hazretlerine yaklaşmaya çalışıyorlardı. Hüsameddin Çelebi'nin nesebi: "Kürt olarak akşamladım, Arap olarak sabahladım" diyen ârif şeyhe (Tanrı onların sırrını kutlasın) ulaşmaktadır. Çelebi Hüsameddin hazretlerinin olgunlukları (başkası ile) nasıl karşılaştırılabilir ve hangi terazi ile tartılabilir.

"Eğer onu teraziye korsan, kefenin kırılacağını bil."

Hakikatte Hüdavendigâr hazretlerimizin tam göründüğü yer (mazharı) o idi ve bütün Mesnevi onun ricası ile yazılmıştır. Eğer bütün aşk ve tevhid ehli üzerine sadece bu minnet, Mesnevînin yazılmasını yüklese,bazısı kıyamet gününe kadar ona teşekkür borcunu ödeyemez. Mesnevî'nin bazı yerlerine yazılmış bulunan gerçekler Çelebi'nin sülûkûnu göstermektedir:

"Dilberlerin sırrının, başkalarının sözü içinde söylenmiş olması hoştur."

Bütün Mesnevi ciltlerinin ön sözü Hüsameddin Çelebi'nin şerefli lekapları ile süslenmiştir. Eğer bir talibin, onların seyr ve sülûkûnden birazcık haberdar olmak hevesi varsa, aşk ve büyük bir istekle Mesnevi–i ma'nevi' yi gözden geçirmesi gerekir. Belki o zaman onun niteliklerinin bir kısmı hakkında bilgi edinir ve basîret ehli sırasına girer. Biz de, Mesnevi'nin Hüsameddin Çelebi' nin adına işarette bulunan yerlerinden birazcığını uğur sayarak zikr ediyoruz. Nitekim II. cildde buyuruyor:

"Bir süre bu Mesnevi geciktirildi; kanın süt olması için bir süre lâzımdır.

"Bunu iyi dinle, senin talihinden yeni çocuk doğmadıkça, kan tatlı süt hâline gelmez.

"Hakk'ın ışığı Hüsameddin, gökün en yüksek yerinden dizgin kırınca...

"Zira hakikatler mirâcına çıkmış, onun baharı olmadan goncalar açılmamıştı.

III. cildde buyuruyor:

"Ey Hakk'ın ışığı, bu üçüncü defteri getir, zira bu, üçüncü defa sünnet hâline geldi.

"Sırlar hazinesini aç, üçüncü cildde özür dilemeleri bırak."

IV. cildde buyuruyor:

"Ey Hüsameddin! Hakk'ın ışığı sensin, zira Mesnevi, senin nurunla ayı geçti (ondan daha parlak oldu.)

"Ey kendisinden ümit beklenilen! senin yüksek himmetin bunu çekiyor, nereye çektiğini Tanrı bilir.

"Bu Mesnevî'nin boynunu bağlamışsın, bildiğin tarafa çekiyorsun.

"Onun dudağı ve lafzında senin şükrünü gördü de, lutuf,kerem ve ihsanda bulundu; zira şükredene fazla şey vadedilmiştir." Nitekim yakınlık secdenin ücret ve karşılığıdır.

"Hüsameddin, sana Ziya (ışık) şundan dolayı dedim: Sen güneşsin, bu ikisi (ziya=ışık ve Hüsâm= kılıç) niteliktir.

"Ey baba! Güneşe Kur'an, şems, aya demiştir, buna bak."

Ve IV. cildde yine buyuruyor:

"Ey Hakkın ışığı Hüsameddin! bu cildden maksadım yine sensin. Mesnevi'nin kökü ve dalı tamamiyle senin malındır; sen de kabul etmişsin."

"Padişahlar iyi ve kötüyü kabul ederler; kabul edilince de artık o reddedilmez.

"Madem ki, onun fidanına sahip oldun, o halde ona su ver; mademki ona açılış verdin, o halde düğümü çöz.

"Onun sözlerinden kasdım, senin sırrındır, onu yazmamdan maksadım, senin sesindir.

"Benim yanımda senin sesin, Tanrı'nın sesidir; hâşa, aşık maşuktan uzak olur mu?

V. cildde buyuruyor:

"Yıldızların ışığı olan şah Hüsameddin, V. cilde başlamayı istiyor.

"Eğer halk, mahcub (örtülü) ve beden yoğunluğunda olmasaydı, boğazlar dar ve zayıf olmazdı.

"Seni övmede mânânın hakkını verir, bu dudak dilinden başka bir dil kullanırdım.

"Seni zindanda bulunanlara övmeme acırım; seni ru-

hâniler meclisinde öveyim.

VI. cildde buyuruyor:

"Ey Hakkın ışığı Hüsameddin! Mesnevi'nin altıncı kısmı için gönülde arzu ve istek kaynıyor.

"Senin gibi bir allâmenin cezbesinden dünyada bir Hüsâmî -nâme dolaştı.

"Ey mânevi kişi! Bütün Mesnevi de dahil, altıncı kısmı sana ithaf ediyorum.

"Senin gayb gözün mademki gaybı en iyi görendir,o halde bu dünyadan bu göz ve bağış eksik olmasın."

Hüdavendigâr hazretleri (Tanrı onun sırrını kutlasın) Hüsameddin Çelebi hazretlerine gösterdiği iltifatı, hali felerinden hiçbirisine göstermemiştir. Hüdavendigâr, Hüsameddin Çelebi'ye öyle uyuyordu ki, gören onu Hüsameddin'in müridi sanırdı. Çelebi'nin mizacının inceliği ve şefkati o derecede idi ki, eğer biri onun huzurunda: "Falanın başına şöyle bir sıkıntı ve acı gelmiştir"dese, Çelebi de hemen aynı sıkıntı ve acıyı duyardı. Kerem ve himmetinin yüksekliği ile tanınmış ve meşhur olmuştu. Öyle ki fakirler ve muhtaçlar, o asırda o kadar hayır sahibi emirler bulunmasına rağmen, azık ve yiyeceğini Çelebi Hüsameddin'den elde ederlerdi. Tertip ettiği her sofra ve semâ'da bütün ileri gelenler, onun yüksek himmetini kıskanırlardı. Sakınmaklığı o derecede idi ki, bir namahreme gözü ilişmesin diye asla gündüz, kendi isteği ile hamama gitmezdi. Onun adabından biri de şuydu; Hüdavendigâr'ın yanında bulunduğu sürece, Hüdavendigâr'a ait abdest yerine girmezdi. Kış gecelerinde soğuk, kar ve yağmura rağmen evine gider, abdestini yenileyip dönerdi ve Hüdavendigâr hazretlerinin huzurunda iki dizi üzerinde edeple otururdu. Şüphesiz bu şekilde terbiye edilip, sülûk etmişti. Hüdâvendigâr'ın sağlığında tam on sene halifelik etti. Öyleki bütün arkadaşlar kıskançlık ve kin duymadan o hazretten faydalanıyorlardı. Sevgililerin sultanı olan Sultan

Veled bunu doğrulamak için buyuruyor (Tanrının rızası üzerine olsun):

"Şeyhin zamanında, şeyhin evinde, şeyhle gönül beraberliği ve birlik vardı.

"Safa ve vefada birlik, bütün arkadaşlar gamsız, kedersiz ve neşeli idiler.

"Her ikisinin bahşişi hepsine yaygın, hepsi her ikisinden bilgin ve bilgisini uygulayandı."

Çelebi Hüsameddin, Hüdavendigâr'ın gerçekleri anlatmakla uğraştığı her zaman ruh âlemine mensup şeylerin çokluğundan öyle bir hal elde ederdi ki, tamamiyle kendinden geçer ve geç vakte kadar, o hâlin zevk ve şevkinden dehşete kapılmış kahrdı. Kendine gelince secdeye kapanır, tufan gibi gözyaşı akıtır ve Hüdavendigâr'ın (Tanrı sırrını kutlasın) temiz zâtına âferin derdi.

Hüdavendigâr'ın ölümünden sonra halifelik hususunda ihtilaf çıktı, bazıları: "Çelebi hazretleri, Hüdavendigâr'ın sağlığmda imamlık ve halifelik ettiği gibi, şimdi de onun halifeliğine bi'at edelim ve onu Hüdavendigâr'ın yerine geçen kişi olarak bilelim ve şerefli vücudunu ganimet sayalım." dediler. Bazıları da dediler ki, her ne kadar bu fikir isabetli ise de, "Av avlama derecesine gelmiş olan aslan yavrusu, gerçekte aslan gibidir"diye bir ata sözü vardır. Velilerin sultanı Bahaeddin (Tanrı yüzünü ak etsin), Hüdavendigâr'ın ilim ve nesil bakımından vârisi,ulu velilerin sevgilisi ve özü sırları ve gerçekleri açıklayan, ilâhi bilgileri ve incelikleri şerh eden, ilâhi kitabın ön sözü ve sonsuz sırları telkin edendir.Hüdavendigâr'ın sağlığında her ne kadar, imamlığa istidadı ve reisliğe liyakati ve olgun velilerin şeyhliğine kolayca geçmek imkânı vardıysa da, babasının nurunun ışığına rağmen terbiye yolunu tutmuştu. Bugün o koyu karanlık gecenin güneşi, kıskançlık örtüsünün altına çekilmiştir, onun sırrı olan bu zahiri sülâleyi, onun ye-

rine geçen kişi olarak bilelim ;marifet pazarının kalp parasını, gerçek paradan ayıran ve tarikat yastığının baş köşesinde oturan bir topluluk ise, "Biz ciğeri yanmış âşıkların, can ile canan arasında bir ayrılık yapmamıza ne lüzum vardır" dediler.

Ş İ İ R

"O, güneş; bu da parlak ay gibidir. Her ikisi de sultandır, her ikisi de dünyayı elinde tutan padişahtır.

"O doğruluk ve temizlik denizinin Sıddık'ı, bu ise Peygamber'in Haydarı ve Tanrı'nın aslanı gibidir.

"O, din dünyasının çok iyi bir süvarisi, bu beriki ise yeryüzünün övündüğü kişidir.

"O, dünyanın gözlerinin nuru, bu beriki ise ruh âleminin göküdür.

"O biri, fakirlik mülküne taç, bu beriki ise yedi iklimin önderidir.

"Her ikisi de gönül ülkelerinin ferman vericisi, her ikisi makbul, her ikisi de talihlidir.

"Her ikisinin de elinde ma'rifet mumu vardır; her ikisi de kutsilerin kadehinden sarhoştur.

"Her ikisi de, bu dünyada bizim rehberimiz, yine her ikisi de mahşerde şefaat edicimizdir.

"Her ikisi de ma'rifet bağında yetişmiş, gül ve yasemin gibi bir deste halindedir."

En iyisi şudur ki aralarında bir fark gözetmeyelim de,her iki önderin isabetli fikrinin gerektirdiğine biz de hep birlikte itaat edelim. Bütün aziz kişilerin, arkadaşların, emirlerin ve irfan sahiplerinin mukaddes türbeyi ziyarete geldiklerii ertesi gün Çelebi hazretleri (Tanrı' nın rahmeti üzerine olsun), Sultan Veled hazretlerine: "Ey gözümün nuru ve kendisine hizmet edilmiş kişinin oğlu! Hüdavendigâr hazretlerinin celâl güneşinin, süflî âlemden batıp da ahiret ufkunda doğduğu bu günde,

biz bir avuç yetim ve zayıflar sana tevdi edildik. Ulu babanın tahtına oturman, terbiye ve şefkat yolunu, şerefli ve şerefsiz kimselere açman lâzımdır" dedi. Sultan Veled hazretleri, lutfunun ve iyi huyluluğunun olgunluğu dolayısıyle mücevher yağdıran dilini fasih ibarelerle açıp: "Hüdavendigârım ve babam (Tanrı ondan râzı olsun) kendi sağlığında hepimiz üzerine seni seçmişti. Bütün arkadaşların ve çocukların reislik ve imamlığını sana havale etmişti. Onun değer biçilmez cemalinden mahrum kaldığımız bugün, imamlık haydi haydi senin olmalıdır" dedi ve o esnada kalkıp, Çelebi hazretlerini babasının makamına oturttu. Tam iki yıl onu babasının kaimakamı olarak tanıdı. Çelebi hazretleri de, şeyhlerin vazifelerinden olan terbiye, şefkât, müridlerin gönüllerini temiz hâle getirme, süluk yoluna ait ne varsa, hepsini yerine getirdi. Ve Hüdavendigâr'ın âdetlerini tamamiyle gözetti. Mevlânâ'nın ayrılışının acısı hadden aşınca, aziz olan Tanrı (İsmi aziz olsun) dan vaad edilmiş zamanın ulaşmasını, varlık perdesinin önünden kalkmasını rica etti. Sıkıntısı son derecede olduğu için dua oku hedefine ulaştı ve 684 senesi aylarında ebediyetler evine seyahat etme saadeti müyesser oldu, Hüdavendigâr'ın has halkasına katıldı. (Tanrı onlardan ve onlar da ondan razı olsunlar).

SULTAN VELED HAZRETLERİNİN HALİFELİĞİNİN ANILMASI

Sevilenlerin sultanı, ilk ve son gelenlerin sevgilisi,lâhuti âlemin sırlarını bilen, nâsût âlemine ait gizlilikleri telkin eden,insanlar arasında rahmet âlâmeti,yeryüzünde Tanrı'nın velisi, halka Tanrı'nın hüccet, delili, velilik dairesini tamamlayan ve onların son geleni,hakikat iklimlerinin sahibi ve hâkimi,efendimiz,seyyidimiz,senedimiz, mezhep, Hakk ve dinin parlaklığı, din ve ger-

çek bilgi (yakın) yoluna hidayette bulunan Peygamber ve elçilerin vârisi olan Sultan Veled (Tanrı onun aziz olan sırrını kutlasın) hazretleri, bütün mutâd ilimlerde sonsuz bir deniz, ilâhi bilgi ve kutsal hakikatlerde eşi benzeri olmayan bir padişah idi. Ne zaman ifade incisini, mercan gibi olan dil elması ile, yakut gibi olan ağız hokkasında delseydi, dünyaya mensup olanların kapalı müşkülleri ve biribirine girmiş olan sırlarını hep birden, her birinin pas tutmuş iç aynasından görüp çözerdi. Hakikatlerin sırrını ve ince şeylerin özünü kesin ve açık deliller ile bütün hazır bulunanlara aydın ve açık bir hâle getirirdi; din ve mezhebin üstün kişileri ve bilginlerine parmak ısırtırdı ve kudsun gelin odasında oturanlar ve üns havlusu komşularına: "Sende Tanrı'nın gözü vardır" dedirtirdi. Mevlânâ Şemseddin hazretleri (Tanrı zikrini yüceltsin) nin, onun hakkında tam bir inayeti vardı, tecelliler ve münâcat esnasında izzet sahibi Tanrı' ya, zahmet, keder ve sıkıntı çekmeksizin ona velilik makamlarının en yükseğini nasip etmesi için duada bulunurdu. Nitekim o hakikatler hazinesi tam mânâsiyle hâsıl oldu ve mübarek içinin hepsi kutsal nur ile süslendi. 96 yıl ömrü oldu. Daima hakikatleri görmeye gömülmüştü. Levh–i mafuzda yazılı olan nakışları iç gözü ile görüyor ve insanlara açıklıyordu. Küçükler ve büyükler iki dünyanın (dünya ve ahiretin) faydalarını ve nimetlerini elde ediyor ve o yer ve zamanın kutbunun eşiğine pergel gibi baş koyuyorlardı. O hidayet kutbunun hazır bulunduğu toplantıda, mübarek ülkede muhtelif yerlerden toplanmış ve bütün ilimlerde dünyanın parmakla gösterileni olan şu kadar yüksek kişiler, türlü ilim sahibi ve bilginler olmasına rağmen, kendisi hakikatler ve ilâhi bilgilerle meşgul olurdu. Öyle ki, onların hiçbirinde konuşma imkânı kalmazdı.

"Güneşin külâh gibi olan köşesi, gündüzü gösterince, yıldızlar gerçekten külâh giyerler (yani görünmezler)."

O toplantı ve mahfilde bulunan gönlü yanık âşıklar, onun lutfunun çokluğundan ve sonsuz şevkinden şaşkına dönüp, sırlar denizine gömülürlerdi. Bu sözde bir kimse şüpheye düşüyorsa o hazretin mesnevileri, gazelleri ve mensur yazılarını okusun da, bu fikirlerin anlatılması kendisine kuvvetli bir delil olsun. Her ne kadar mensur olarak söylediği sözler, manzum olarak söylediği ve yine inşa buyurdukları bütün sözler ile mukayese edilemezse de, bunlar keşif sahiplerinin şu kadar makamının anahtarıdır. Onlardan her bölüm tarikat erbabı için bir mürşid ve önderdir. Yüksek ve alçak tabakaya, bildiğe ve yabancıya, büyüğe ve küçüğe karşı aynı şekilde iyi olan bir huyu, güneş gibi parlak ve gülen aydın bir çehresi vardı. Nitekim bu risalenin müellifi söylüyor:

"Senin ruhunun nurundan nice ruhun gözü, senin yüzünün aksi ile temizlerin (kutsalların)levhası aydın.

"Senin temiz sinenin nurundan, koyu karanlık gecede aydınlanan yıldızlar birer birer sayılabilir.

"Aydınların aklından geçmeyen her hayal, senin temiz içinde birer birer aydın oldu.

"Nerededir münkir? Ona senin olgunluğunun büyüklüğünden yüz parlak delil göstereyim.

"Hakikatler tahtının padişahı din ve mezhebin parlaklığı, âşıkların gözü onunla aydındır.

"Mademki senin temiz bahçenin yakını "Yanlarında çok güzel gözlü huriler vardır" (K., XXXVII, 48)dir. Ve senin baş köşendeki yatağın arasında cennetler gözüküyor.

"O hâlde senn celâlinin katında ne değerim vardır ki, senin cemâlinin vasıflarında dilimi parlatayım."

"Fakat aşk, ağzımı aydınlatmak için beni pervane

gibi senin mumunun şulesi etrafına getiriyor."

O hazretin vasıfları ve olgunlukları hakkında ne kadar söze başlanılsa kusurun ta kendisi olacak. Hülâsa Sultan Veled hazretlerinin dört temiz ve iyi çocuğu oldu: Çelebi Arif, Çelebi Abid, Çelebi Zâhid ve Çelebi Vâcid. Sultan Veled doksanaltı yaşına basınca şerefli mizacında kırıklık göründü; birkaç gün yatalak oldu ve büyük oğlu Çelebi Arif'i çağırıp kucaklayıp, arkadaşları, aziz kişileri ve müridleri ona tevdi etti. Çok merhamet edici Rabbe ve kerem sahibi padişaha ulaşacağı gece evi yabancılardan boşalttı, geceden bir müddet geçince oturdu ve: "Hüdavendigâr, Mevlânâ Şemseddin ve Tanrı velilerinin hepsi gelmiş beni bekliyorlar, benim yokluğuma üzülmemeniz gerekir" dedi ve hakikatler anlatmakla meşgul oldu; yaratıkların rabbine zikri ile yakınlık istedi ve zikir esnasında 10 receb 712 cumartesi gecesi seher vaktine doğru temiz cennetler ve yakınlık bahçelerinde karar kıldı ve nur perdesinde kayboldu; "Çok güzel gözlü huriler" (K., XXXVII, 47) hizmete hazırlandılar ve: "Her zaman genç çocuklar (K., LVI, 17) şarapla dolu nurdan ibrikleri getirdiler. Üç gün üç gece göklere kadar uzanan bir ışık duruyordu. Öyleki, küçük ve büyük bütün Konya halkı, gündüz de o nuru gördüler ve o ululuğa şaşıp onun cemâlinin kaybolmasından dolayı çığlık ve feryadı en yüksek yerlere ulaştırdılar (Tanrı ondan ve ondan önce gelenlerden râzı olsun)

ÇELEBİ ARİF'İN ANILMASI (TANRI ONUN SIRRINI AZİZ ETSİN)

Ruh âlemine mensup olanların hizmet edileninin oğlu, ilâhi kimselere hayat bağışlayan, hakikat arayıcılarının göz nuru, ceberut âleminin sonsuz çöllerine koyulanların kılavuzu, melekût ülkesinin nazlılarının kafile başı, âriflerin gözüne sürme çekici, miskinlerin yanık

gönüllerini okşayıcı ve Arif diye meşhur olan Çelebi Celâlu'l-mille ve'd-din (Celâleddin) Ferîdûn (Tanrı türbesini aydınlatsın) Hüdavendigâr'ın sağlığında dünyaya geldi. Dünyaya geldikten sonra Hüdavendigâr onu getirip, yenine koydu ve yürüyüp semâ etti. Onun hakkında çok inayetlerde bulunup kendi lekâbını ona verdi ve Arif ismini koydu, ilâhi bilgi suyunu onun sinesi ırmağına akıttı. Sultan Veled'in (Tanrı ruhunu kutlasın)ölümünden sonra baba ve dedelerinin velilik ve halifelik tahtına kuruldu ve bütün doğru kişileri kendi şerefli varlığı ile süsleyip şereflendirdi. Doğruluğu, niyazı, Tanrıdan başka herşeyi ve mecazı terketme yolunu herkese apaçık bir hale getirdi. Sultanlar, emirler, üstün kişiler, büyükler sevgi ve samimiyetlerinden dolayı ona iradet getirip, onun emir ve fermanına boyun eğdiler; kendi nefislerinin değer ve kıymetini onda buldular. Nadir fenlerle dolu, gözüken ve gözükmeyen hakikatlerle süslü sözleri ve gazelleri vardır. Yüksek bir himmet ve hudutsuz bir keremi, aşağı ve yüksek tabaka insanlara kadar taşan güzel bir huyu. Güneş gibi ılımlı bir vecdi ve bastı vardı. Baharın seher yeli gibi sıkıntı ve gevşeklikten uzaktı. Onun ahlâkı ve vasıflarının açıklanmasına girişilirse uzun olur. Fakat her baptan bir bölümü ve her anbardan bir avuç numune göstermek vâcib oldu. 24 zilhicce 719 salı günü bu sıkıntılı dünyadan emniyet ve cennetler evine göçtü, aslı ve cinsine kavuştu. Müridleri ve aşıkları her şehir ve evde o dünya nazlı kişisinin taziyet törenini yerine getirdi, mersiye şeklinde kasideler söylediler(Tanrı geçmişlere rahmet etsin ve kalanların devletini devamlı kılsın.)

ÇELEBİ ABİDİN (TANRI YÜZÜNÜ AK ETSİN) ANILMASI

Çelebi Arif'in ölümünden sonra, baba tarafından kar-

deşi, ruh âlemine mensup olanların çelebisi, hakikat arayıcıların yüzlerinin yanağı, ma'rifet gül bahçesinin gül ağacı, yakınlık (kurbet) Kaf'ının Simurgu, yardım tahtının baş köşede oturanı, olgun kişilerin gözlerinin bebeği, erenlerin sevgilisi, iyilikler denizi, ilâhi bilgiler güneşi Şemseddin Çelebi (Tanrı gölgesini devamlı kılsın) şimdi vaktin kaimakamı, şeyhi ve imamıdır. Bütün mürid ve aşıkların gözleri onun yüksek cemali ile aydındır. Hazretin ilâhi bilgileri güneşleri, hakikat burçlarının yıldızları, kuds ağacının dalları, üns denizlerinin incileri olan temiz kardeşleri Selâheddin Emir Zâhid ve Hüsameddin Sultan Vâcid (Tanrı ikisinin de gölgesini uzun etsin) —ki bunlar kutupların ciğerleri ve akıl sahiplerinin gözleridirler) atalarının âdetlerini devam ettirmekte ve doğruluk ve hidayet yolunu herkese apaçık bir hale getirmekte olan, insanlara, onların cömertlikle dolu olan şerefli varlıkları ile tam bir yardım ve doğrular için onların mübarek işleri ile söz götürmez bir güven vardır. Her türlü kusurdan arı duru olan yüce Tanrı bu bahtiyarlık gerdanlıklarını diğer kullar için de birçok yıllar devamlı kılsın ve onların iyi neticelerini kıyamete kadar faaliyette bıraksın, Muhammed ve hepsi temiz olan ailesi hakkı için.

HALİFELERİ,ARKADAŞLARI VE MÜRİDLERİNİN İLERİ GELENLERİNİN ANILMASI

Tanrı seni muvaffak etsin, bil ki, Hüdavendigâr'ın sağlığında müritler ve aşıklar sayısızdı.Fakat sohbet ehli olanlar ve tam yakınlığa sahip olup, çok riyazet çekmiş, fakirlik ve yokluk potasında vücud varlığını bin kere eritmiş, dışını yok etmiş,dünyayı arkaya atmış olanlardan zikredilecekler şunlardır: Çelebi Celâleddin

Feridun, Mevlânâ Siraceddin Payberti (Bayburtî), Bahâeddin–i Bahrî, Şemseddin–i Sivâsî. Müderrisoğulları (Evlâd–i Müderris), Kerimeddin Bektemur, Mevlânâ Selâheddin Fakih, Nizameddin–i Hattât, Mevlânâ İzzeddin–i Erzincânî, Mecdeddin–i Merâgî ve Hüdavendigâr'ın son zamanlarına yetişip Çelebi Hüsameddin ve Sultan Veled (Tanrı ikisinden de râzı olsun) ın inayetine mazhar olmuş ve halifelik verilmiş olanlardan biri, âriflerin emiri, hakikat arayıcıların kendisiyle övündüğü, olgun hal ve kalli (sözlü) Mevlânâ Alâeddin–i Amasî (Amasyalı) (Tanrı rahmet etsin)dir. Bu zat zamanında fakirler zümresinin en talihlisi ve âşıkların hepsinin kafile başı idi; sâkin bir şahsı, beğenilen bir seciyesi vardı. Yüksek şöhretli, şifa veren bir ifade sahibi, gönüllerin makbulü ve sevgilisi idi. Himmeti müridlere şâmil olup, doğruluk ve temizlik ile her kimi seçseydi çok doğrudan zümresine ulaştırdı. Nitekim Erzincan'da oturan efendimiz, üstadımız ve şeyhimiz, ârifler topluluğunun mumu, Tanrı'dan korkanların gerdanlığının büyük incisi, ince şeyleri açıklayan, hakikat Selsebilinin içicisi, melek sıfatlı, velilerin makbulü, temiz insanların özü, Hüsameddin Hüseyn el–Mevlevi (Tanrı bereketinin gölgesini diğer sevenlere uzatsın), hâlen Musa gibi mucize (yed–i beyzâ) gösterme ve İsâ gibi ölüleri diriltme gücüne sahiptir. Mütedavil ilimlerde dünyada tek, dervişlerin gerçekleri ve incelikleri hususunda sonsuz bir deniz, son derecede bir yumuşaklık, sonsuz bir terbiye ve yüksek bir himmete sahipti. Şeyhlerin yolunda çalışmış, sevgi ve hakikat kadehinden tatmıştı. Sultan Veled hazretleri (Tanrı yüzünü ak etsin) onun hakkında çok inayetlerde bulunmuş ve onu belalardan korunmuş olan Erzincan'da kendi kaimmakamı yapmış ve kendisine yüksek bir icazet vermişti. Parmak serçelerini (Parmaklarını) kalemlerin gemisine bindirdiği, kâğıdın gümüş gibi olan sahifesini,

mürekkebin elmas renkli siyahı ile işlediği ve daima tekrarlanan yedi âyetli Fatiha'yı nadir taçlar ve nadir incilerle süslediği zaman, ruh âlemine mensup olanların aklına şaşkınlık gelirdi. Dehşetli riyazetler çekmiş, hizmet eşiğinde oturmuş, fakirlerin hakikat ve marifetlerini, öğretmek suretiyle o şehirlerin bütün sâkinlerine açıklamış ve onları fakirlik ehli kıyafetine sokup veliler halkasına girmeye davet etmiştir.

SON

İNDEKS

A

Âbid Çelebi 148
Âdem (Peygamber) . . . . . 29—30, 79
Ahmed 13
Ahmed Gazzâli 18
Ahmed Hatîbî 17, 18
Aksara 103
Akşehir (Erzincan yöresinde) 22
Alâ'eddin—i Amâsı (Amasyalı) 150
Alâ'eddin Çelebi (Mevlânâ'nın oğlu) 130
Alâ'eddin Keykubâd (Selçuk Sultanı) . . . . . 22, 24—27
Alâ'eddin Muhammed Hârizmşâh . . . . . 19—20
Ali b. Ebi Tâlib (Halife) 18, 60, 65
Amuye (Amuderya) 25
Anadolu 22, 84, 89, 118, 119
Antakya 84
Arif Çelebi (Celâleddin) . . . . . 147—148
Azrail 57

B

Bağdad 22, 55
Bahâ'eddin: bk. Sultan Veled
Bahâ'eddin—i Bahrî 150
Bahâ'eddin Veled (Sultanu'l—ulemâ) . . . . . 17—24, 26, 30, 34,70, 118
Bâyezid—i Bıstâmı . . . . . 67—68, 79, 124, 138
Bedreddin—i Tebrizî . . . . . 48, 95—96
Bedreddin Yahya 115
Belh . . . . . 17—18
Beni Şeybe Kapısı 38
Berrânıye Medresesi 35
Burak 57
Burhaneddin Muhakkik—i Tirmizi 19, 34, 117, 120
Buzagu . . . . . 87—88

C

Ca'fer—i Sâdık 51, 79
Câlinus 113
Cebrâil 10
Celâleddin Feridun . . . . . 95, 102, 106, 108, 148—150
Celâleddin Harizmşâh . . . . . 24—26
Ceyhun 56
Cüneyd—i Bağdadî 18, 61, 68, 81

D

Dâru'l—hilâfe (Bağdad) 22
Daru'l—selâm (Bağdad) 22
Dâvud (Peygamber) 10
Dâvud et—Tâı (Sûfi) 18

E

Ebu Bekr—i Kettânı . . . . .38—39
Ebu Bekr—i Nessâc 18
Ebu Bekr—i Sıddık (Halife) 18, 94
Ebu Bekr—ı Şiblî 18
Ebu Hanife (İmam) 98
Ekmeleddin Tabib . . . . 85—86, 113—114
Ermeniye. 24
Ermenistan. 128
Erzenu'r—Rum (Erzurum) .24—25
Erzincan 22, 24, 26, 150
Evhedü'd—din—i Kirmâni .35, 37, 67

F

Fahreddin—i Râzı. . . . . .19—21
Fahreddin—i Sivasî 102
Feridun (Ahmedoğlu) 13
Fihi mâfih 74

G

Gazanferî (Talule). 113

H

Halub el—Acemî. 18
Hâcegi 23
Haläviye medresesi 83
Hākanı 70
Halep 83
Hârizm 24,27
Harizmliler. 24
Harizmşâh: Bk. Celaleddin Hârizmşâh
Hasan—i Basri 18, 61
Haydar (Ali, halife) 143
Hızır . . . . 34—35, 95
Hicaz 22
Horasan 18
Hotan. 124
Hüdavendigâr (Mevlânâ Celaleddin). 11, 13-14, 17, 23, 33—35, 40, 42 – 47—50, 52, 54, 58 —59, 66, 73, 74, 75, 77—78, 82—87, 89—108, 111—116, 118, 120, 123 —127, 129—133, 135, 142—144,147, 150
Hüsameddin Çelebi . . . . .48, 88, 90—91, 97, 105, 138—142, 144
Hüsameddin Hüseyn el—Mevlevi. 150
Hüsameddin Sultan Vâcid 149
Hüsamı—nâme (Mesnevi). 141
Hüseyn b. Mansur (Hallâc). 37, 68, 69, 122

İ

İbu Fariz . . . . .55—56
İbrahim (Peygamber) 39
İsâ(Peygamber) 57

İstanbul 105
İzzeddin—i Erzincânî. 105

K

Kâbe 38
Kaf (Dağ) 149
Kayseri. 89, 120
Kemaleddin b. Adîm . . . . 40, 83—84
Kerimeddin Bektemür 150
Keygatu . . . . 103—104
Kumiya (Şemsin Zevcesi) 129
Kira Hatun. 91
Konya 23, 86, 88, 90, 103, 112, 114, 118,124,129,131,137,147
Konya Kablıcası (Ilgın). 86
Kuba 41

L

Leylâ 44

M

Ma'ârif (Sultanu'l—ulemâ'nın eseri) 118
Ma'rufu'l—Kerhî. 18
Mansur—ı Hallac: Bk. Huseyn b. Mansur
Mecdeddin Atabek 101
Mecdeddin—i Meragi 150
Mecnun. . . . . 43—44, 57
Mehdî. 138
Meraga 24
Meryem (İsa'nın annesi) 57
Mesnevi. . . . . 11, 65, 75, 139 —141
Mevlâna: Bk. Hüdavendigâr
Mısır 53
Moğol 89
Mu'azoğlu Yahya 62
Mugîseddin (Melik) 25
Muhammed (Peygamber). . . . . .10—12, 18, 36, 83, 128, 133, 149
Muhammed Hâdim 43, 87
Muhammed b. Muhammed b.el—Huseyn el—Hatıbî el—Belhîd—Bekri . 13
Muhammed Sekurcı (Emir) . . . . 103—104
Muhyiddin el—Arabî 35
Mu'ineddin Pervane (Emir) . . . . 87—90, 96
Musa (Peygamber) . . . . .12—13, 40, 68, 95, 115, 127, 150
Mustafa: Bk. Muhammed (Peygamber)
Müderrisoğulları. 150

N

Nasrâbâdî (Şeyh) 51
Nizâmeddin—i Hattat. 150
Nuh (Peygamber) 11

O

Osman—i Guyende . . . . .92—93
Osman er—Rumî 35

P

Pervâne: Bk. Muineddin Pervane
Pirinç—furuşân (Han) 124

R

Rükneddin (Kılıçarslan, Selçuklu Sultanı) . . . . 85—86, 93
Rum (Anadolu) 22, 24, 27, 74, 118, 124, 128
Rumlular (Selçuklular) 26, 115

S

Sa'deddin el—Hamevî. 35
Sadreddin—Konevî . . . . 35, 89—90, 114—115
Sahib Isfehânî. 119
Selâhaddin (Beylerbeyi) 24
Selâhaddin Emir Zâhid. 149
Selâhaddin Fakih 150
Selâhaddin—i Zerkub . . . . 48, 105, 125, 131 —138
Selçuklular. 26, 27
Seriu's—Sakatî. 18
Sıddık: Bk. Ebu Bekr—i Sıddık
Sırâceddin 108
Sıraceddin—i Payberti (Bayburtlu) 150
Sıraceddin—i Urmevi (Kadı) . . . . 89, 98—99, 114
Sultan Veled. . . . . 26, 30, 35, 49, 53, 76, 106, 115, 122, 127, 129, 130, 133, 137, 142, 145, 147—148, 150

Ş

Şam . . . . .22, 35, 127—128, 131
Şemseddin (Mürid) 95
Şemseddin Çelebi. 149
Şemseddin—i Mardînî . . . . .98—99, 101
Şemseddin—i Sivasî. 150
Şemseddin—i Tebrizî. . . . . .35, 46, 58, 70—71, 120, 133, 145, 147
Şerefeddin (Seyyid) . . . . .89—90
Şihabeddin Ömer Suhreverdi 119

T

Tacik 74
Tebriz 121
Tırmizî (Şeyhu'l—islâm) 120
Turdağı. 69
Türbe (Konya'da) 104
Türk 74
Türkler 103, 115
Türkmenler 24

Ü

Üveys—i Karanî 12

V

Vâcid Çelebi. 147, 149

Y

Yahyâ (Mu'âzoğlu). 62
Yakub (Peygamber). 124
Yassı—Çemen (Erzincan yöresinde). 26
Yemen 12
Yusuf (Peygamber) 35, 124
Zahid Çelebi. 147
Zenci 74

İÇİNDEKİLER

Çevirenin önsözü . . . .
Yazarın önsözü . . . . 9— 16

1. Bölüm 1. Fasıl.—Sultanu'l—Ulemâ Baha'eddin Veled'in Anılması 17— 31
II.Bölüm I. Fasıl. —Mevlânâ'nın doğum tarihi, ömür süresi . . 33
2. Fasıl. — Mevlânâ'nın hırka isnadları ve sohbet arkadaşlarının anılması . . . . 34— 35
3. Fasıl. — Hüdavendigâr hazretlerinin anılması.
Mücahede ve riyazetleri. . . . . 42— 45
Orucu, mücahedesi ve açlığına dair . . . . 45— 49
Hüdavendigârın namaz şekli . . . . 49— 50
Hüdavendigâr Hazretlerinin takva ve vea'ı 50— 52
Vulsat cezbeleri, aşkı ve vecdi . . . . 52— 54
Sekr ve istiğrakı . . . . 54— 64
Hüdavendigâr hazretlerinin sır ve zamirleri bilme ve sezişi . . . . 64— 66
Kutublarda husule gelen tevhidin nitelikleri . . . . . 66— 70
Mevlânâ hazretlerinin semâ'ının sebeplerinin açıklanması . . . . 70— 74
Hüdavendigâr'ın sözlerinin baştan başa tevhid ve gerçekten ibaret olduğu ve niçin şiirle konuştuğunun sebebi . . . . 74— 77
Sülûkünün sonunun ne olduğunun açıklanması . . . 77— 80
Velilerden kerametlerin niçin çıktığının anlatılması. . . . . 80—108
Hüdavendigâr hazretlerinin öteki dünyaya göçü. . .108—116
III.Bölüm Hüdavendigâr'ın arkadaşlarının anılması . . . . . .117—150
1. Burhaneddin Muhakkik—i Tirmizî. . . . . .117—120
2. Şemseddin—Tebrîzî . . . . .121—130
3. Selâhaddin—i Zerkub . . . . .131—137
4. Hüsameddin Çelebi . . . . .138—143
Sultan Veled. . . . . .144—147
Arif Çelebi. . . . . .147—148
Abid Çelebi . . . . .148—149
Halifeleri,arkadaşları ve müridlerinin ileri gelenleri 149—151
GENEL İNDEKS . . . .

TERCÜMAN GAZETESİ'nin
bir kültür hizmeti olarak yayınladığı
1001 TEMEL ESER'in 103. kitabı
Ferîdûn bin Ahmed Sipehsâlâr'ın
(MEVLÂNÂ ve ETRAFINDAKİLER)

KERVAN KİTAPÇILIK BASIN SANAYİi
ve TİCARET A.Ş.
Ofset Tesislerinde
dizilmiş ve basılmıştır.

(MAYIS 1977)

MEVLÂNÂ ve ETRAFINDAKİLER

Risale-i Sipehsâlâr